

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈУ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

Изази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а иван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претилате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

Л Е К Ц И Ј Е

и з

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

НАЦИОНАЛНА
у **РУСИЈЕ**М БОГОСЛОВИМА

За своје ученике **Богословско-Училишних Школе**

САСТАВИО: **Лазар Т. Перовић**

(Свршетак.)

Грешничка казна у паклу.

Одма послије засебног суда грешничке душе одлазе у пакао, гдје их очекују живе муке у вјечном огњу, а у друштву нечистих духова. Ту их мори грижа савјести за њихова тамна дјела, будући удаљени од лица Божјег, премда не све у једнакој мјери, него саодговорно с њиховим дјелима. На основу овога можемо претпостати, да у паклу постоје и неколико одјелења с разним називима: *ад, шаршар, огњено језеро, геена* и т. д., као што и сам пакао има различита назвања: *адъ* (Лук. 16, 23), *пещь огненная* (Мө. 13, 50), *бездна* (Лук. 8. 31), *темница духовъ* (1 Петр. 3, 18), *преисподная* (Филип 2, 11), *тьма кромъшная* (Мө. 22, 13), *геена* (Мө. 5, 22) и т. д. Муке пак и страдања за сад нијесу потпуне до свеопштег суда, када ће Спаситељ послати своје анђеле, да покупе све саблазни и развратнике по Његовом царству, које

ће метнути у огњену пећ и биће опкољени бескрајним пространством, пуним пакленог огња (Апок. 20, 14; 11, 8) и подвргнути ужасним боловима, остављени без сваке веселије наде, јер ће вјечно чамити „и дымъ мученія ихъ будетъ восходити во вѣки вѣковъ и не будетъ имъ покоя день и ноць“ (Апок. 14, 11).

И ако послије смрти покајања нема, ипак ненадмашива Божанствена милост дала је могућност олакшати муке упокојеног грешника, ако се овај при расстанку с овим свијетом искрено покаје, сачувавши зачетке духовно-благодатног живота, и окренувши своје мртвачке очи к небу, тамо упућујући искрено своје кајање и вјеру у милост Божју, као да би хтио поновити оне цара псалмопојца ријечи: „Господи, да не яростию твоєю обличиши мене, ниже гнѣвомъ твоимъ накажеши мене“ (пс. 37, 1).

Олакшица патничкој грешној души достиже се молитвама наше заједничке мајке цркве. Ту сродници и пријатељи шљедујући природном закону хришћанске љубави, старају се свим могућим средствима ослободити их, или бар олакшати њихов тешки положај, у који дошли ушљед недостатка духовно-наравственог савршенства, чим су изгубили духовну свјетлост и небеску радост. То је већ код њих био зачетак духовно-благодатног живота. То је вријеме поменима за умрле, службама, на којима се проси Божанствену милост и снисхођење за умрлу грешну душу, која је по-гдје-кад тако снажна, да се грешна душа потпуно може ослободити свију мука и пријећи у царство славе и вјечне радости, јер су у Спаситеља „кључи ада и смрти“ (Апок. 1, 18), којима отвара паклене затворе и ослобађа покајале грешнике. На нас је, дакле, да молимо Господара и живих и мртвих и да тражимо посредовања код његових светих угодника за нашу умрлу браћу и пријатеље. Ово је чести аманет самих покојника, који нам у најтежим тренутцима, кад се у мукама боре и растају с овим варљивим свијетом, завјештавају. Због тога и постоји свуда у хришћанском свијету дивни обред помена (парастоса) за умрле душе и приношења бескрвне жртве (свете летурђије), на којој се прелама најчасније тијело Спаситељево „за животь міра“ (Јоан. 6, 51). Одавде избија љубав братска и искрена жеља притећи у насупну помоћ: сузама на очима просити милост Оца небесног браћи нашој. Наравно, ова ће молитва наша примљена бити код Бога, ако грешник није учинио какавгод особити смртни гријех, или се није покајао. За овакве ни у нашој цркви молитве нема, премда се она иначе моли „за всю братію и за вся христіани.“

Они су овај свијет оставили без вјере и наде на Бога, без кајања и исповиједања својијех гријехова пред свештеником, без примања светих тајна, ушљед чега су наравно изгубили благодат Божју, а кад је све то тако — узалудне су све молбе и службе за њих, које би приносили њихови сродници и ближњи.

„Човјека, који је добио ако ће и незнатни зачетак доброте, а није успио да то оживи, премда је имао намјеру, коју је пропустио ушљед немарности или слабости, одлажући дан за дан — неће га заборавити праведни Судија, када се он изнепада ухвати и подлегне. Напротив, послије његове смрти Бог ће његове ближње навести, њихове дуче склонити да похитају пружити му помоћ и подршку. Уколико буду јаче дирнути, у толико ће они боље попунити недостатке умрлог. Онај пак, који проводи трњем покривени неваљали живот, пуна гадости, те није никада при себи, него се равнодушно губи у томе смраду сластољубља, задовољавајући се тјелесним уживањима, а напуштајући своју душу — ако се у таквом стању пресели с овог свијета, нико му неће пружити руке помоћи, а судбина ће му бити тако ријешена, да му неће нимало моћи помоћи ни жена, ни дјеца, ни браћа, ни рођаци, нити пак другови, јер Бог неће за њим ништа кад зна“ (Василије Велики, тумачења на св. *Лук. 12, 47-49* и св. *Атан. ч. IV., стр. 505*, Москва 1854. — Вићи у *СРНОЈ VI, стр. 302*).

Обичај молити се за умрле још је у старом завјету постојао. Тамо се на једном мјесту прича, како је јудејски вођа, Јуда Макавеј, одржавши побједу над непријатељима, у хаљинама погинулих непријатељских бораца нашао дарове идолке, скупио је сам дарове правом Богу и послао у Јерусалим, да се на рачун тога принесе жртва за гријехове умрлих. У новом завјету тај је обичај добио још јачу животну примјену ушљед осјећања дуга хришћанског браства, по коме живи опће духовно са својим милим покојницама, те им за душу држе службе и парастосе. О овоме се спомиње у свима летурђијама, што се врше у нашој цркви. Тамо се налазе молитве за умрле, као на пр. у Јаковљевој, Златоустовој, Григорија Двојеслова, Василијевој, као и у летурђијама западне цркве и многих неправославних секата, које од старине на истоку постоје. „Нијесу узалуд — вели Златоуст — узаконили апостоли, да се пред страшним тајнама чине помени за умрле. Знали су они, да од тога за њих постоји велика корист, велико благо. Молитве за умрле нијесу узалудне, нити милостиње. Све је то Свети Дух установио, желећи да ми један од другог корист добијемо.“

Б.) Свеошти суд.

Пред овај суд излази све човјечанство: иструнула тјелеса устају, сједињавају се с пређашњим својим душама и добијају одређену и на свагда завршену награду. Ту није већ мјеста кајању, нити икаквој нади на олакшицу у мукама. Из овога и избија разлика свеопштег суда од засебног, у ком душа добија тек привремену награду без заједнице са смртним тијелом, што се може, као што негдје прије напоменусмо, олакшати црквеним молитвама или сасвим скинути заслужена казна. Овај свеошти суд има различита назвања, као на пр: день суда (Мө. 11. 21), день Господа нашего Исуа Христа“ (2 кор. 1, 14), день сына челоѵческаго (Лук. 17, 26), день гнѣна и откровения праведнаго суда Божия (Рим. 2, 4), день свой (Христа) (Лук. 17, 24), день послѣдній (Јоан. 6, 39—40) день Христа (Фил. 1, 10; 2, 16), день суда и погибели нечестивыхъ челоѵкъ (2 Петр. 2, 9; 3, 7). Не зна се управо кад ће бити тај дан судни, то је тајна Оца Небеснаго, коју ни сами Анђели не знаду, а Спаситељ нам је није открио због наше личне моралне користи, јер човјек треба да се боји тог дана, да му се нада и према томе удешава своје поступке, т. ј. да се усавршава у наравственом животу и напредује у добру. Зато је и остала она народна: ради, као да ћеш до вијека живјети, а моли се Богу, као да ћеш сјутра умријети, јер „О дни томъ и часъ никтоже вѣсть, ни ангелы небесный, токмо отецъ мой единъ... бдите убо, яко не вѣсте въ кий часъ Господь вашъ приидет“ (Мө. 24, 42), и на другом мјесту: пазите, јер не знате, кад ће Господ ваш доћи... Ви сте слични људма, који свог газду очекују, кад ће им се са свадбе вратити, да му отворе одма, чим дође и закуца. Сретне су оне слуге, које газда затече будне. Али знајте: кад би знао газда од куће, у које ће доба доћи лупеж, стражио би, не би дао да му се кућа копа. Тако и ви будите спремни, је ће Син човјечији доћи у онај час, кад се не надате. (Лук. 12, 35—40; Мө. 24, 44; Марк, 13, 33—35).

Али ипак предобри Отац Небесни, ради наше личне користи, оставио нам је неке предзнаке, по којима ми приближно можемо замишљати тај страшни дан: појавиће се у народу свакојака зла, болести, која ће бити клица или зачетак доцњије јаче заразе свега свијета. Кад ученици питаху Спаситеља, да им каже какво знамење Његовог другог доласка, Он им одговори: чућете свађе и трзавице; гледајте то, али се не чудите, пошто то мора бити, и ако још није крај свијету.

Дићи ће се народ на народ, царство на царство и биће глад и болест и мјестимице потреси. Ово је све почетак болестима. Тада ће бити велики јад и жалост, какве није било од постанка свијета до сада, нити ће је бити доцније. Кад не би ови дани престали, не би се спасло свако тијело. Због одабраних ти ће се дани прекратити. (Мо. 24, 6—8). Укорјениће се свако зло преко лажних учитеља. „Въ послѣнїе дни настануть времена люта, будутъ бо челоуѣцы самолюбцы, сребролюбцы, величавы, горды, хульницы... сластолюбцы паче нежели боголюбцы, имущїи образъ благочестїя, силы же его отвергшіися“ (2 Тим. 3, 1—15). Јавиће се, наравно дозволом Божанства, највећи Христов противник и Његовог царства, антихрист, *) као главно оруђе сатанино, човјек ужасно горди, славољубиви. Он ће говорити, да је Бог, коме доликује сјести на пријесто славе, као Богу, а, да би ово достигао, утврдиће лажну но срцу пријемљиву науку, сасвим противну оној Спаситељевој. Предузеће све силе и радње, да својој несретној власти потчини све оне, који би нагињали Божјем царству, том извору правде и добра, а за које се он јогунасто упрѣо, да га сасвим уништи, па мјесто њега утврди своје мрочно, грешно царство. У помоћ ће му се јавити ревносни и јави помоћник, лажни пророк, који ће такође све мјере предузети, тек да што више присталица задобије свом старешини — антихристу, за које ће исто чињети лажне знакове и привидна чуда, а над непокорним насиље, такво насиље, да нико неће смјети на пр. купити штогод или продати, ако му на десној руци или челу не буде нацртано име звијера, а он се звијером у апокалипсису назива, коме ће аждаја дати своју силу и пријесто и велику власт, те ће отворити своја уста ради хуле на Бога и Његовог имена, стан и све становник небеске (апок. 13, 2—6). И заиста, не гледајући на то, што ће се и свето јеванђеље живо проповиједати на све стране и свима народима с циљу, да се што више прикупи одабраних чланова у царству Божјем — он ће знатно успјети у свом раду, многи ће му се поклонити, и наравно, изгубити Божанствену заштиту и милост, која ће се излити

*) У светом писму назив „антихрист“ у двојаком се смислу употребљује: обичном, а тим означава сваког уопште противника Христова (*anti—христос*), који смета ширењу св. јеванђеља и пориче његове догмате и у сасвим засебном смислу, у ком означава нарочитог противника Христова, који ће се јавити пред свеопштим судом, и свршетком свијета, да свим силама и мјерама спречава ширење хришћанства и припрема људству вјечиту провалију.

над оним, што чврсти остадоше у вјери, у којој ће их упу-
ћивати два позвата на земљи свједока — пророка, који ће за
вријеме антихриста чињети не привидна, лажна, него права
чуда, потврђујући тим своју истиниту науку (апок. 11, 3—12),
у чему ће им помоћи и седморица анђела (— 15, 1). Влада
антихристова овдје на земљи продужиће се на три и по године,
а завршиће се тиме, да ће га убити Спаситељ „духомъ устъ
своихъ и упразднитъ явленіемъ пришествія своѣго“ (Апок. 2, 8).

Апостол Павле овога рзликује од свију предходних анти-
христа, или антихришћанских лажних учитеља, и указује на
њ, као на фактичку индивидуалну личност, те га назива
„грешним“ човјekom (ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας), сином пропасти
(ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας) противником (ὁ ἀντικείμενος) и гордим (καὶ ὑπεραι-
ρόμενος), који се свакоме противи и над свима узноси, те ће,
како вели Павле и Јован, дрско се усудити сјести у храму
Божјем као Бог, говорећи да је он тај (2 сол. 2, 4), премда га
неће бити тродно познати.

Догађаји и њихов поредак на свеопштем суду.

Тек наступив овај страшни пошљедњи дан, дан свршетка
— падају сва упињања антихристова, јер и он сам пропада,
поражен силом цара Судије, који се јавља у пуној слави Оца
Свог, да суди свима живим и мртвим — свему свијету и то
ће бити пошљедњи акт вјечне судбине свију људи, који ће
одговарати не само за своја дјела, него и за рђаве мисли и
сваку неваљалу изреку: све ће то изаћи на сто јавног суда
и све ћемо то, сваком своје, виђети духовним очима, као у огле-
далу, те се сваки црвењети за своја неваљала дјела. У тај час
ускрснуће мртва тјелеса и измијениће се, као што ће се изми-
јенити и они, који се живи затеку, а све ће се то догодити у
окотренуће, муњевитим летом, догађај за догађајем, шљедујући
један за другим, премда бисмо их ми могли распоредити у неко-
лико дијелова, или периода и то овако:

1) У први знатни догађај пошљедњег дана долази Судија
живих и мртвих, сједа с десне стране Свог Оца с анђелима сво-
јима, да дијели вјечну правду на земљи, коју ће осјетити, кроз
осјетити и познати сва Његова створења у свој њеној бескрајној
величини, пред чијим ће се судом ниско свако преклонити, уви-
дјевши све своје погрешке или врлине, сваки поступак, па и
сваки помишљај. Овај долазак праведног судије тако ће бити

бръз, као што бръзо муња прелети са истока на запад. Томе ће предходити Спаситељев крст на небу, као Његов претеча, иза чега ће смртни самог Судију виђети гдје иде на облацима, опколена са безброј анђела. Долазак се овај назива *други* за разлику од првог, јер је у првом Он дошао да послужи човјечанству, да трпи муке и невоље, па и душу своју положи, а сада Он долази у потпуној слави и величини својој, окићен Божанственим вијенцем сједа на пријесто славе своје и суди праведно свему свијету, тражећи рачуна од свију смртних, како су се они користили спасоносном Његовом науком, коју је крвљу својом освештао. Прије је Он лежао у јаслима, покривен пеленама, а сада се он покрива „свѣтомъ яко ризоу“ (пс. 103, 2); сада Спаситељ влада свима судбама своје земаљске цркве, премда наравствено, духовно, а тада видљиво, као цар славе; сада је чува Он и брани од свакојаким непријатељских нападаја, упућује је својом свемогућом силом, да јој паклена врата не одоле (Ма. 16, 8) и да јој у најтежим приликама не оскудијевају њени чланови до свршетка свијета, а у будућем вијеку мјесто свега овога биће царство славе, мира и потпуног поретка.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

2) Ускрснуће мртвих и измјена живих.

Ово ће се догодити у исто вријеме. Јако се буде Спаситељ с неба слазио у друштву са небесним становницима. Пред собом ће послати своје анђеле с трубама. Мртваци ће чути глас Сина Божјег и одмах ће устати, а ко дочека то жив, мало ће се измијенити. Ускрснуће пак у исто вријеме сви људи, праведници и грешни: грядетъ часъ въ онѣже вси сущїи во гробѣхъ услышатъ гласъ сына Божїа и изыдутъ сотворшии благая въ воскрешенїе живота, а сотворшии злая въ воскрешенїе суда (Јоан. 5, 28—9).

Ускрснула тијела биће у главноме исто онаква, каква су била и за вријеме земаљског живота, онаква, каква су се у земљу смртна поставила. Тако је наш Спаситељ ускрсао у оном истом свом човјечијем тијелу, које је Јосиф и Никодим у гроб спуштио. Истина, биће нека промјена у овом, која ће се у окотренућу извршити: Се тайну вамъ глаголю: вси бо не успнемъ, вси же изиђнимся, вскорѣ, во мгновенїи ока, въ послѣдней трубѣ... (1 Кор. 15, 51—3). Будућа тијела биће силна и јака, слободна од слабости овдашњег живота, сјајна и свјетоносна, слична Спаситељевоу тијелу, кад се на Тавору преобра-

зио, духовна, танка, лака, небеска, не нуждавајући се ни у јелу, ни у пићу, нити у каквим тјелесним слабостима, слична анђелским тјелесима. Наравно, оваква својства не могу припасти и грешним тијелима, јер би се то косило са њиховим назначењем у паклу, премда ће и њихова тијела слободна бити од гњијења, пошто ће бити бесмртна. Али ни праведничка тјелеса неће имати оваква својства у једнакој мјери, већ саодговорно с њиховим земаљским заслугама: ина слава солнцу, и ина слава лунџ, и ина слава звџздамъ: звџзда бо отъ звџзды разнствуется во славѣ — такожде и воскресеніе мертвыхъ (1 Кор. 15, 41—2).

Не треба се никако сумњати у ускрснућу мртвих, јер нам је то Спаситељ и ријечима и фактима доказао. Знамо ми како Он оживје Јаирову кћер, младића у Наину, Лазара, друга свог, и у моменту своје смрти невидљивом силом тијела многих светих у Јерусалиму, а најпослије је и сам ускрсао, побједивши смрћу смрт у оном истом тијелу, показавши својим ученицима своје сопствено тијело, и кости, и кожу, и ране и т. д. Ми н. пр. памтимо и то, како Марија, Лазарева сестра, сусревши Спаситеља, рече Му, да јој не би брат умро, кад би Он ту био, на што јој Спаситељ каза, да ће оздравити, а ова одговори: „Знам, да ће ускрснути, али у последњи дан“ (Јоан. 11, 23—4), чим се јасно тврди њена вјера у ускрснуће мртвих. Вјера та жива бијаше и у старом завјету, што се види из ријечи праведног Јова, који у борби највећих мука тјеш се мишљу: „вѣмъ, яко присносущевъ естъ, иже иматъ искупити мя и на земли воскресити кожу мою терпящую сја“ (Јов. 26, 19), Давила (12, 2—3) и т. д.

Осим пророка и Богом надахнутих мужева, неки побожни Јудејци тврдо вјероваху у други Спаситељев долазак. Између осталогa веома је карактеристично привести примјер неке Макавејке, која је имала седам синова, а све их је припремала за мученички живот ради вјере Христове. „Не знам ја — говораше им она — како се ви у мојој утроби јависте. Нијесам вам ја дала ни дисање, ни живот, нити састав. — Творац свијета, који је створио природу човјечију и удесио рађање свију нас, опет ће вам дати дисање и живот.“ Један од ових њених синова на самртном часу рече свом мучиоцу: „Еј, мучиоче! одузми ми овај живот, али ће ме подићи цар свијета за вјечни живот, јер сам умрџо за Његове законе.“ Други је и јаким гласом и рукама дао маха, те јуначки подвикнуо: „Од Њега (Господа Бога) сам их (руке) добио, и не жалим их за Његове законе изгубити, јер се надам, да ћу их опет од Њега добити.“ А трећи је одговорио: „Онај, што га људи убијају, треба да

полаже наду на Бога, да ће опет оживјети, а за тебе нема ускрснућа живота“ (Силвестрѣ, књ. V, стр. 346—7).

Због своје особите важности и значаја велику је пажњу хришћанска црква поклонила питању о ускрснућу свију мртвих људи, свега човјечанства, свију вјера, односно чега су се читаве књиге писале, а већ је резултат ушао и у формулу православног симбола II-ог васељенског сабора: чаю воскресенія мертвыхъ.“ Црквени пастири и учитељи водили су и препирке, опровргавајући незнабожачке мудролије и с особитом силом и увјереношћу доказиваху и доказаше истинитост овог II-ог члана наше вјере. Свети Климент римски узимље најобичније примјере из обичног живота и ствара јасну слику стварног постојања ускрснућа мртвих: „Виђимо, љубазни — пише он — како нам Господ непрестано показује будуће ускрснуће, почетком којег је учинио Господа Исуса, ускренувши га из мртвих. Виђимо, љубазни, на ускрснуће, које се сваки дан догађа: дан и ноћ престављају нам ускрснуће. Ноћ прелази сну — устаје дан, пролази дан — устаје ноћ. Погледајмо на земаљске плодове: каквим начином произлази сијање зрнеља? — Изађе сијач, баца га у земљу и бачено сјеме, које је пало сухо и голо на земљу, гњије, али доцније из тога ускршава га велика сила Промисла Господњег, те из једног сјемења израсту многи и дају плод.“ (Силѣ. књ. V, стр. 358).

И тако, не гледајући на то, што се смртна тијела у земљи распадају на своје индивидуалне елементе, на трубни глас исти ће се ти елементи, вољом Врховног Творца, склопити у своје првобитно стање, с оним истим пређашњим органима, којима се човјек у гроб спушта. Истина, она ће имати савршенију форму тјелесног живота, јер ће бити слободна од сваког другог састава и утицаја стихија и природних сила, будући негњијућа и неизмјењива, Божанственом силом постаће духовна, саодговорно духовној природи саме душе, и неће вршити своју пређашњу службу, дочим у овоземним гњијућим тјелима недостаје унутрашње силе за самоодбрану од физичких утицаја.

Врло је природно вјеровати, да ће ова иста наша тијела у загробном животу ускрснути, јер њихови индивидуални елементи, ма да се сједињавају са стихијним, ипак не пропадају, него ће се силом природног сродства опет придружити души својој, која ће из њих и склопити свој стари организам. Ово није каква тешкоћа учинити свемогућем Богу, који је у почетку исто из ништа створио. Све, што је човјечија душа

радила оvdје на земљи: било добро или зло — радила је у заједници са тијелом и дијелила са њим учињену заслугу, пошто се са њим налази у тијесној унутрашњој вези. Зато и сада, када настане коначна пресуда извршног најправеднијег Врховног Судије, мораће дијелити с тијелом досуђену награду, било то вјечите рајске насладе, или неугасиви огањ вјечни. „да приметъ кинждо яже съ тѣломъ содѣла: или блага или зла (II. Кор. гл. 5, ст. 10).

Још од најстаријих времена догмат о ускрснућу тијела био је занимљив предмет претресања код разних философа и богослова. Тако на пр. неки признаваху опште ускрснуће, ипак не дозвољаваху, да ће ускрснути иста она тијела, која се у земљи сахрањују, него сасвим нека друга; други пак држаху, да смрт савремено уништи тијело, те без трага на свагда пропада, земља све однесе и од његове супстанције не остане ништа. Против ових подигао је свој глас Ориген и веома основано потукао њихове неумјесне наводе, премда се и сам изгуби, пређе у крајност, говорећи, да се она не могу никако повратити у исто првобитно органско стање, пошто је пређашње њихове елементе смрт сасвим угушила. Таквим начином Ориген признаваше тијело с таквим својствима, с којима може по потреби околности мијењати свој облик, пошто нема ни тежине, ни одређеног облика, значи: замишља он неко ефирно, духовно тијело, јамачице Јеромоглији са оним догађајем, како се Спаситељ јавио апостолима у педесети дан послје свог ускрснућа и ушао међу њих, а врата су била затворена. Да би дао јачу снагу оваквом свом мишљењу, он додаваше, да у живом човјечијем организму оvdје на земљи постоји још нека танка анђелска супстанција са својим особитим обликом и као таква остаје кроз цио живот, не мијењајући се никако, па таква ће и остати послје смрти човјечије. И ето она баш, по Оригену, садржи у себи танке духовно-тјелесне клице, из којих ће, по Божјем гласу, изаћи будућа, ефирна и духовна тијела, с оним типовима, који су се у земаљском животу развили.

Наши Богослови и учитељи црквени основано су побијали антицрквена учења и доказали, да ће се иста наша тијела склопити из пређашње материје, иста по саставу и облику, премда различита по својствима, будући чиста од свију недостатака, значи: биће бесмртна и саодговорна тадашњем стању „ми облечемся тогда во образъ небеснаго челоуѣка (Спаситеља), иже преобразитъ тѣло смиренія нашего, яко быти сему

сообразну тѣлу славы его“ (1 Кор. гл. 15, ст. 49; — Фил. 3, ст. 21). Лијепо нам о овоме у духу св. отаца и учитеља црквених, а противно Оригенову учењу, говори св. Јефрем Сирин: „Земља ће тијело човјечије дати онакво, какво га је и примила, макар га растргла звјерад, искљувале тице, искидале рибе; недостатка неће бити ама ни у длаци људској. Земља ће се наредити да одвоји прах умрлих и неће остати ни једне трунке, а да се не јави пред Судијом: кога је море прождрло, кога су изјела звјерад дивља, кога су тице раскљувале, ко је у огњу изгорио — у најкраћем мигу врлина сви ће се пробудити, устати и јавити. Они, који овдје нијесу видјели један другог — видјеће се тамо и мајка ће познати свог сина и син своју мајку. Сви, уставши бесмртни, примиће тијело саодговорно својим сопственим дјелима. Праведничко ће се тијело засјати седам пута јаче од сунчане свјетлости, а тијела грешничка биће тамна и заудараче. Свачије тијело показаће своја дјела, јер свако од нас носи своја дјела у свом сопственом тијелу.“ (Силъ. Књ. V. стр. 380).

Начин и својства Свеопштег суда.

Чим се јави Цар Судија, ускрену мртваци, а измијене се живи — настаје свеопшти суд, који ће обухватити собом све људство: живе и мртве, а међу њима и оне чак, што му смртну казну неправедно осудиле. Долазак Његов биће јаван и свечан, јер ће доћи у потпуној Божанственој слави својој и величини, као Господар неба и земље у пратњу небеских сила, са свима светим, као учесницима тог суда и са безброј анђела, као вршиоца Његове свете воље. Суд ће тај бити строг, страшан, праведан и одлучан на свагда: позваће анђели трубним гласом све праведне са свију страна, а тако исто све грешне и пануле духове. Раздјелиће их на двије групе: десну и лијеву. Цар-Судија окренуће се најприје првима и рећи: придите благословеннии Отца Моего, наследуйте уготованное вамъ царствіе отъ сложения міра!; а онима другим по лијевој страни: идите отъ мене проклятыи во огнь вѣчный, уготованный диаволу и аггеломъ его (Мѡ. 25, 34; — 41). Крст Спаситељев, који ће се заблистати јаче од сваког сунца на облацима, као знамење Његовог светог доласка — опазитће сви људи и разумјети, да иде Цар Судија, те ће страшно и грозно бити и замислити наш састанак са Њиме, састанак грешних нас са праведно-строгим и неопростивим.

Чим се изрече пошљедњи суд — настаје крај овог свијета, који се мора помоћу огња очистити од заразних пошљедица гријеха. *) Прекратиће се начин и поредак његов ушљед великих преврата, који ће наступити. Биће помрачење сунца и мјесеца, пануће звијезде с неба, пореметиће се небеске силе, настаће силни земљотреси, узбуркаће се и захучати морске воде и т. д. (Мө. 24, 29; Марк. 13, 24—5; Лук. 2, 25—6; Апок. 6, 12—14; 2 Петр. 3, 7—12).

„Придетъ же день Господень яко тать въ нощи, въ онъ же небеса убо съ шумомъ мимоидутъ, стихии же сжигаемы разорятся, земля же и яже на ней дѣла сгорятъ.“ Али ипак не треба мислити, да ће у овом огњеном пожару, који наступи, свијет савршено пропасти. Не. — Огањ ће само уништити она својства трулих стихија, која су саодговорна нашим тијелима, те ће уништити само његов облик „преходитъ бо образъ міра,“ алитсама сунстанција његова добиће својства саодговорно бесмрним тијелима. Због овога ће се свијет измијенити, постаће ново небо, и нова земља, на којој ће владати вјечита правда, гдје ничога штетног неће бити, нити грешног с овог свијета, који је нарушио гријех првог човјека: „Нова же небесе и нови земљи по обѣтованію его чаемъ, въ нихже правда живеть“ (2 Петр. 3, 13). О овоме нам тврди псалмопјевац у старом завјету (ис. 101, 26—7), а и у новом завјету сам Спаситељ говори ученицима, да ће Га оскрбено новјечанство виђети, како иде на облацима у великој сили и слави. То се види још подробније у причи о сјемени, кад објашњује, шта значи жетва, а шта жетеоци и шта ће из овога изаћи (Мө. 13, 39—40).

Било је много различитих мишљења односно савршене пропасти свијета, која су поницала на Оригеновом земљишту, али их је црква наша саборно савршено осудила: „Ко каже, да ће се пошљедњи суд и крај свијета састојати у савременом уништењу тијела и све тварности, а да ће почетком нове нетварне природе бити крај свијету, као и то, да у том новом свијету неће бити ничога материјалног, осим једине универсалне душе — да је проклет.“ Risselet de saucieres. Histoir des Concil. t. II. p. 486, Paris, 1845. Виђи у Силь. књ. V, стр. 407).

*) Огањ страшног суда неће бити овакав, као обични, материјални огањ. Он неће имати никакве боје, нити свјетлости, иначе би се у паклу могло виђети, према да ће фактички ужасно пећи и производити страшне болове, а истулити се никад не може, због чега се и зове „неугасиви,“ дочим овај материјални гори, али и догори, те се претвори у неку другу стихију.

Постанком бољег и лепшег свијета откриће се ново Божје царство, царство славе, гдје неће сам Спаситељ владати, него заједно с Оцем и Св. Духом, јер је Он добио од Оца власт да влада и суди дотле, док подвргне под својим ногама све непријатеље своје, пошљедњи који ће бити — смрт, јер ће људи постати бесмртни.

Награда послѣје свеопштег суда.

Мало раније говорисмо о томе, како ће анђели Божји раздјелити све умрле на двије групе: на десној праведнике, а на лијевој грешнике. Памтимо и ону строгу одлучну Спаситељево осуду грешницима, као и радосну, а заслужену Његовим светим угодницима; а сада обратимо пажњу на то, у чему се у самој ствари баш сада састоје и обављају те радости и те муке, или другим ријечима: како проводе загробни живот праведници, како ли грешници. —

Највећа казна за несретног грешника у паклу биће та, што неће бити достојан гледати Божанствено лице Створитеља свог, па не само ^{Наша, наша и никог другог,} осим нечастивих духова, својих личних највећих непријатеља, који га и повукоше са собом у вјечне огњене муке. Ту ће се пред његовим духовним очима низати све успомене из земаљског живота и рада, за које ће га грести савјест, тим више, што ће знати, да је заман сваки уздисај и кајање. Он ће тек издалека зазирати како уживају праведне душе у наручју Аврамову, посматраће то из врућег пламена, плачући и шкрипећи зубима, зажељевши смрт, а смрти нема, нити може савршено изгорети.

Блажена душа међу тим плива у највећим радостима у царству вјечне славе. Тамо је праведник с тијелом заједно у непрестаном опћењу с анђелима Божјим, старозавјетним пророцима, угодницима, светитељима, с којијема је спојен везама најчистије узајамне љубави, а највећа му је радост та, што сопственим очима гледа Онога, кога је у овом животу гледао „якоже въ зеркалѣ гадани“ (Кор. 13, 12). Тамо му је у рају давно приправљено мјесто, по Спаситељевој обећању: „побѣждающему дамъ сѣсти со мною на престолѣ моемъ, якоже и азъ побѣдихъ и сѣдохъ со Оцемъ моимъ на престолѣ его“ (Апок. 3, 21). „Ништа не може сретније бити од тог живота. Не треба се ту бојати сиротиње или болести; тамо нећеш виђети ни да се ко љути, ни да ко кога вријеђа, ни да се ко дражи, нити ко раздражује, нити да завиди, или да се заноси

каквом страшћу неваљалом, нити да чезне за главарством и влашћу, јер ће сва бура наших страсти на свагда престати и све ће бити мирно, весело, тихо; све је свјетлост и дан, али не ова садашња свјетлост, него друга и то толико пута јача, колико је сунчана јача од свјећане. Тамо се свјетлост не помрачава ни ноћу, ни навлачењем облака, нити пак пече и пали тијела, јер тамо нема ни ноћи, ни вечери, ни хлада, ни врућине, нити каквегод промјене времена, него неко сасвим друго стање, које ће дознати само они, који га се удостоје. Тамо нема ни старости, нити пратилаца старости, све гњијуће је оћерано, јер свуда влада негњијућа слава, а што је најважније, то је непрекидна наслада у дружби са Христом, заједно с анђелима, арханђелима и горњим силама“ (Бесједа 22. к младићима. Твореніе Вас. В. Ч. IV, стр. 346. Моск. 1858 г. Вићи у Силь. књ. V, стр. 437—8).

Као што видјесмо, праведници ће бити тако близу Оцу небесном, као што су дјеца близу свом рођеном оцу. Тијела ће им бити послушна духу, снабђевена будући свима даровима праве и вјечито трајне среће. Биће жива и здрава, славна и мирна, свестрано задовољна и часна, а куд би више славе и среће, него, као што и прије напоменусмо, кад сопственим очима гледају свег Бога, који им је битна цијелъ свију њихових жеља. Ту ће они непрестано заглѣдати у Његову премудрост и промишљавајући свемогућу силу, јер ће им он бити „всяческая во всѣхъ“ (1 Кор. 15, 28), а они тјелесни и духовни учесници у слободи славе дјече Божје. Међу њима ће се све већма загријавати љубав према Њему и послушност према Његовој светој вољи, све им се више јачати ум, воља и срце према свима задовољствима небесним, таквим задовољствима: ихже око не видѣ, и ухо не слыша и на сердце чловѣка не въздоша, яже уготова Богъ люблящимъ его“ (1 Кор. 2, 9. 1 Јоан. 3, 2). Тако исто и тијела њихова, поставши негнијућа — бесмртна, сјајна, свијетла, силна, света и духовна — неће знати ни осјетити никаквих мука: нити ће им досадити сунчана врућина, ни зној, ни глад, ни жеђ, ни болест, ни плач или туга, јер „отиметъ Богъ всяку слезу отъ очію ихъ и смерти не будетъ къ тому: ни плачь, ни вопля, ни болѣзни не будетъ къ тому“ (Апок. 7, 21, 4).

Истина да све праведне душе не уживају подједнако у царству славе, као год што се и грешници једнако не пате у паклу, него „кійждо свою мзду приметъ по своему труду..... сѣяй скудостію — скудостію и пожнетъ, а сѣяй о благосло-

вени — о благословени и пожнети (1 Кор. 3, 8; — 2 Кор. 96). Ово нам напомињу и они многи станови у дому Оца Небеског, за које Спаситељ напомену својим ученицима да постоје, а кад су многи, значи, да су према заслугама и распоређени — према бесмртном правосуђу Божјем. Но ипак сви ће без зависти уживати вјечне радости и бити потпуно задовољни, примивши Божанствени неувели вијенац славе — амин!

—**—

ОМИЛИТИКА ИЛИ УПУСТВО У ЦРКВеном БЕСЈЕДНИШТВУ

за своје ученике Богословско-Училишњске Школе

по **Ј. Амфитеатрову** и **Н. Фаворову**

САСТАВИО: **Ј. Поповић.**

(Наставак.)

§. 52. Б) Православље у проповиједи, његова главна својства и средства за постигнуће истог.

Да бесједник не би својим учењем допринио штету спасењу оних, које поучава, као и да би себе сачувао од суда и црквеног проклетства, *) потребно му је добро пазити, да његова поука буде састављена у духу и по учењу православне цркве. Јер не гледајући што црква Христова, по својој битности и непромјенљивим начелима, остаје увијек једна и иста, ипак се она налази у непрестаној борби због тога, што су се неки њени чланови, руковођени својим човјечијим разумом, удаљили од те прве основе, те су и раздијелили (а и данас се дијеле) на многа религиозна вјеровања и учења (секте), која су у толико истинита, у колико ближе стоје непромјенљивом хришћанском коријену или православљу. Јер по ријечима ап. Павла, темељ је један и многог никтоже можетъ положити паче лежацаго, еже естъ Јисусъ Христосъ; но почем неки назидаетъ на основани семъ злато, сребро каменіе честнѣе, а други дрова, сѣно, простіе, **) то и православном бесједнику спада у најсветију дажност, да се стално

*) Гал. I. 8. 9. —

**) I кор. III, 11, 12. —

држи учења једине, свете, саборне и апостолске цркве, како би његово учење био *шачин израз духа и учења православне цркве.*

Општа својства православља јесу она иста, која су већ споменута у библијском духу, а на име: светост, истина и спасоносност. — Поједина пак својства православног бесједништва, која истичу из самог духа православне цркве, јесу: I) *православље библијско*, које захтјева, да се Библија тумачи у духу православне цркве, — ништа не тумачећи по својој вољи и ништа не позамљујући у свом учењу из туђинског учења; II) *православље догматично*, које тражи, да се у бесједу при тумачењу догмата вјере ништа не уплијеће из туђег учења и измишљотина природног разума, већ да се догмати објашњавају по духу и учењу цркве, т. ј., да се казују: а) због исте цијељи, ради које је казује св. црква; б) тумачећи их онако, како их она тумачи, ништа не додајући ни одузимајући од догмата; III) *православље практично*, које изискује, да се сва система практичних истина тумачи у духу и по учењу православне цркве, а ово биће онда, ако бесједник увијек сједињује дух догмата с духом црквене праксе, т. ј., ако се практичне моралне истине непосредно буду изводиле из православног догмата, који се на извјесно морално учење односи. Овим ће се бесједник, с једне стране, сачувати од морала природног, — морала, који је основан само на човјечијем разуму, који је у многome погрешан и несталан, и, с друге, његово учење добиће чисто црквени карактер; IV) најзад, *православље обредно* изискује, да се обред цркве сматра и проповиједа као непромјенљива светиња, која потиче из дубоке старине*) и коју није могуће одбацити, а да се овим не поништи и сами догмат, на којем је неки обред основан. Због овога бесједник не треба да се заноси односно обреда духом новијег времена, у којему многи све старинско сматрају као нешто застарело, што тобож не одговара садашњој култури човјечанства. —

Због свега реченог тражи се, да бесједник опширно и темељито познаје православно учење своје цркве. Потребно му је

*) Пошто је црква у својим начелима стална и непромјенљива, то се и од сваког црквеног учитеља, особито од младог бесједника, тражи, да се не заноси никаквим новим погледима на хришћанство, како не би изгледао као мала дјеца, која се заносе всяким вѣтромъ ученія, во лъжй челоуѣчестѣй (Ефес. IV. 14); јер не гледајући што је црква у својој основи конзервативна, ипак је она спасоносним утицајем својих сталних начела увијек прогресивна. —

уопште систематично изучити а) *сав круг богословских наука*, у којима црква види чисто православно учење; б) добро знати *символичне књиге* (*Libri symbolici*) или обрасце своје вјере, а такође и в) *учење разних друговјераца*, особито оних, с којима се бесједник и његова црква налази у сусједству, како би их, помоћу овог познанства, могао боље очувати од сваког туђинског учења. Но не гледајући што по ријечима ап. Павла *много има непокорних пустослова и варалица, којим треба затварати уста*,*) ипак исти апостол и у овим препиркама и споровима увјерава бесједнике, кад каже, да се од *глуших преширака, родословија, спорова и распра о закону удаљавају, јер од њих нема користи и сујетне су*.**)

Доказе пак за извјесне истине треба узимати поглавито из *најјаснијих мјеста Св. Писма*, из црквених *предања* и *дјела отаца цркве*, из *правила и одредаба саборских*, као и из *богослужбених књига*, најправилнијих *образаца* и *поучних црквених књига*, — уопште из свију *понајбољих православних богословских писаца*, чија је дјела одобрила за употребу виша духовна власт. —

§. 53. В). Дух народности у проповиједи и његове особине.

Јеванђелско учење није намијењено само неком дијелу народа, или пак неком одређеном класи, већ је дато за спасење свију људи, свега човјечанства. Христос, једнако апостолима и њиховим пријемницима да проповиједају Његову божанствену науку, рекао је: „*педше научите вся языки... или: „во всеѣхъ языцѣхъ подобаетъ проповѣдатися Евангелію*.“***) Ушљед овога и сви остали проповједници Јеванђелске благе вијести дужни су поучавати цио народ, све човјечанство, и најревностије старати се да исту науку свуда саопштавају тако, како би за њу сваки поуздано могао рећи, да је права хришћанска проповијед.

Али пошто један проповједник не може проповиједати свему свијету, већ се одређује да поучаје само у извјесном дијелу друштва, у неком одређеном мјесту и периоду времена, то се од истог и тражи, да поучаје оне, са којима живи и који су му у дио пали, да се о њиховом спасењу стара. Зато и дух народности у ужем смислу ријечи биће у поукама бесједниковим онда, ако он подеси своју поуку тако, да се она

*) Тит. I. 9, 10, 11. —

**) Тит. III. 9. —

***) Мат. XXVIII 19; Марк. XIII, 10.

својим унутрашњим и спољашњим склопом налази у тијесној вези са духом и карактером народа, којег поучаје, као уопште и према времену, у којем бесједник живи. На овај начин бесједниково учење биће огледало народног живота, — његова мишљења и навика, његових националних особина и осјећаја. Јер сваки народ има своје особине, — свој дух и карактер, свој укус и навике, своје мане и врлине, према којим треба и подешавати тон наставе. Због овога и проповијед, која вриједи за неки туђински народ, нема оне силе и прилагођености за наш народ, коју има у оном народу, по чијем је духу састављена; њом се наш бесједник може послужити само онда, ако ју је предходно прерадио, према особинама нашег народа.

Разумије се, да хришћанско учење, које је основано на Св. Писму, поучава и препорађа људе независно од услова времена и мјеста, али ипак је одвећ корисно знати, како да се то учење лакше прилагоди према народним особинама слушаца, *) а да се ипак општи карактер црквеног бесједништва сачува у потпуној чистоћи. Сам Спаситељ удешавао је своју науку према стању и особинама слушаца, а ап. Павле једним својим слушаоцима давао је тврду храну, а другим млијеко, — простије Јеванђељске истине. Млеко њ људи напои хъ — пише он Корићанима — и не брашно њ: ибо не уможасте, но ниже еше можете њи њѣ: еше бо плотстии есте.“ — **) Дакле, проповједник је уопште дужан познавати дух и карактер народа и мјеста, у којем живи, као и дух и особине свога времена (од којег мање или више зависи народњи дух,) и да те особине времена и народа поткрепљује духом религије, одобравајући оно, што се слаже с духом вјере и цркве, и шибајући оно, што се с њим кѡси и не слаже. Ако се овог буде држао, онда ће и његова бесједа бити народна и сувремена.

Да би бесједник могао бље испунити овај омилитички захтјев, потребно му је двоје: прво, да се сѡм васпита у чистом народном духу, и, друго, да стече довољно искуства у својем животу.

Прво треба да почиње од крила материног и да се продужује кроз све вријеме школовања, увијек оснивајући се у

*) I Кор. III. 1. 2; срав. Јевр. V. 12—14. —

**) Проповједничка дјела најславнијих учитеља цркве, као Златоуста, Григорија Богослова, Василија Великог и др., дају нам најјаснију слику духа и карактера времена, у којем су живјели и проповиједали, тако да по истом најбоље можемо судити како о врлинама, тако и о заблудама њихова времена. —

том васпитању на чисто народним начелима, која наука не треба да ослаби, већ да их подржи, utvrdи и себи разјасни, те ће се и бесједник, васпитан у овој хармонији, тако рећи сјединити с народом, са особинама његова живота, мишљења, воље и осјећања. А друго захтјева, да бесједник цијелога живота стиче искуства у свему, што се код народа догађа. Значи, нужно му је, да свестрано упозна како врлине тако и мане појединих људи, породица и виших заједница, односећи се према свему критички, како би то познанство код њега постало што јасније и очигледније. У овај захтјев долази и познанство бесједниково са бољим дјелима свјетске, особито тако зване лијепе књижевности, гдје ће бесједник наћи прилично материјала, у којем поједини писци правилно и живо сликају народни дух и његове особине. Све ће ово обогатити знање и искуство бесједниково, помоћу којег ће потпуно у стању бити, да своје поуке удешава према духу и карактеру свога народа и уопште према духу својег времена. —

II. Убјеђење у проповиједи.

§. 54. Појам о убјеђењу, његова средства и недостатци.

Убиједити некога у нечем значи разложима добровољно склонити његову вољу да испуњава оно, што му се у извјесном учењу предлаже, или, другим ријечима, да воли оно, што му се препоручује да воли, и да се клони од оног, од чега се савјетује да се уклања. Тако и црквена бесједа има ту цијељ, да слушаоце увјери и приволи њихову вољу онеме, чему га пастир учи.

Средства, која предлажу науке за убјеђење (риторика, логика), могу допринијети неке користи, ако се с њима служимо како треба; али ипак морамо признати, да сила истинитог хришћанског убјеђења не зависи много од вјештине и науке. Тако, ап. Павле, говорећи о методу свога поучавања, каже: и слово мое и проповѣдь моя не въ препрътельныхъ (падрѣхоис — страсним, убједљивим) чловѣческія премудрости словесѣхъ (доказима човјечије вјештине и науке): но въ явленіи духа и силы*).

Ушљед овога, да би и поука учитеља цркве била убједљива, потребно је да има у себи, бар у некој мјери, духовну

*) Кор. II. 4. —

силу оних мужава, преко којих нам је Дух Свети предао божанствено учење. Ову силу проповједник ће стећи: а) ако сам добро разумије своје високо достојанство за ширење Божје науке; б) ако своје служење врши са највећом ревношћу и усрђем; в) ако је сам бесједник стално увјерен у оно, чему поучаје, као и ако је довољно искусан у духовном руководству над другима.

А). *Свештено достојанство* веома је важан захтјев за успјех у проповиједи. Ап. Павле, казујући Титу да је достојанство први и главни услов за успјех у поучавању, овако му заповиједа: „Сія же глаголи, и моли, и обличай со всякимъ повелѣніемъ, да никтоже тя преобидитъ“ (презире)*). А Христову учењу сви су се дивили и чудили, јако, по ријечима јеванђелиста, со властію бѣ слово Его*). Јасно је, да пастирска поука треба да буде со всякимъ повелѣніемъ како би проникнута била духом свештеног достојанства, а не *презрена* од слушаалаца. Истина, сваком хришћанину потребна је смиреност и скромност како у дјелима тако и ријечима, али пастиру цркве особито. Та смиреност код њега може бити, а ипак да његово *достојанство*, као служитеља истине, остане на потребној висини и достојанству; јер и ако он носи ризницу у сиромашном сасуду, *но* ипак треба увијек да се сјећа, да он носи *ризницу*, а не што друго.

Свештено достојанство у проповиједи не захтјева, да говор бесједников буде испуњен оштрим пријеткама, пријекорима и уопште неумјереним нападајима на слушаоце. Граја, раздражење и јарост, мање или више, знаци су немоћи оног, који овакве особине пројављује; међу тим учење, које се казује као законито окривљење и приговори у име онога, који има власт судити и осуђивати, треба да се, по примјеру Христову, одликује не тоном гњева и јарости, већ унутрашњим и спољашњим осјећањем дубоке туге и жалости, а тиме се најбоље склања воља слушаалаца на оно, што им се буде говорило.

Други знак недостатка свештеног достојанства бива онда, кад бесједник са неким непоуздањем убјеђује присутне у нечему добром, или кад се уклања од праведне осуде, не желећи се, тобож, показати неделикатан или неучтив пред слушаоцима. Овакав проповједник не смије отворено напасти на оно, што заслужује обличења, већ увијек нађе по неко

*) Тит. П. 15. —

**) Лук. IV. 32. —

оправдање за зле поступке и мане повјерених му људи. Због овога и не може убјеђавати онај, који се боји убјеђавати и који жели да се час прије укрије из погледа својих слушаалаца. У оваквом случају бесједник недостојно врши свој позив, јер ласкајући људским манама и недостатцима, тим баш вријеђа достојанство божанствених истина, које треба достојно примјењивати при суђењу о људским дјелима и поступцима. (Све оно што је речено у §. 33, в, односно сагласности црквене поуке са узрастом бесједниковим, може се примјенити на дух и карактер црквене проповиједи).

Б). *Пастирска ревност или усрдност* у проповиједи биће онда, ако се бесједник, по примјеру апостола, отаца и учитеља цркве, из чисте љубави према свом високом позиву, а особито према благу својих слушаалаца, буде старао, да их свагда — и кад је вријеме и кад није вријеме *) — руководи својом чистом очинском поуком у свима радњама и поступцима њихова живота. Овакво приљежање имаће великог утицаја на убјеђење повјерених му људи, — успјех, који је својим очинским старањем и непрекидним радом постизавао у својим проповједима особито велики учитељ цркве, св. Златоуст.

Противна својства пастирском усрђу јесу: суровост, или морални ригоризам, и немарност, или морални индиферентизам. *Суровост* у проповиједи је онда, кад бесједник налази као неко задовољство увијек нападати на слабе стране слушаалаца, и то са тоном неког злог пријекора и нерасположења. Ова мана код неких пријеђе просто у навику, а узрок јој лежи у лажном разумијевању своје високе дужности борити се против свјетских порока и предрасудака, или, на пошљетку, може бити пошљедицом личног карактера проповједникова, који мало води бриге за срећу повјерених му људи. — *Морални индиферентизам* пак показује се у томе, кад бесједник нерадо жели убјеђавати у чему-год своје слушаоце, већ ако им кад-год и каже што им треба, а што не треба чинити, то више исто врши по некој надничарској дужности, — ниуколико не старајући се, да ли ће они одабрати оно, што је добро или што је зло. —

В). На пошљетку, да би проповједник могао увјерити слушаоце у нечему, треба да, прије свега, с^ам стално вјерује у исто учење, као и да има довољно како теоријских познања из разних богословских, философских и уопште основних пој-

*) П. Тим. IV., 2. —

мова из свију свјетских наука, тако и *животног искуства и прак-
тике*. Јер кад сам бесједник није тврдо увјерен у оном, о чему
говори другом, то онда и у његовој поуци примјеђују се само
голе фразе, — звучни шупљи изрази и слике, без сваке живе
мисли и осјећаја, накратко, — празан говор, који је састављен
само из апстрактних суђења или резоновања, које се не при-
мјеђује на један какав догађај у друштву, већ уопште на
разне прилике и случајеве друштвене. —

III. О животворности или помазању у проповиједи.

§. 55. Појам о животворности, њен извор и главне црте.

Што значи ријеч помазање (*Χρισμα*), животворност или оду-
шевљење у бесједи тешко је тачно дефинисати, јер се ово више
осјећа, него ли што се може ријечима описати. Уопште у црк-
веном бесједништву ова ријеч равна је ријечи хришћанство,
или, што је све једно, означаје онај благодатни препорођај,
који припада сваком хришћанину, и којег је имао у виду ап.
Јован, кад је извјесним хришћанима писао: „вы помазаніе
имате отъ Святаго^{*)}“. Тај дух животворности буди код
слушалаца свете и племените осјећаје, који загријевају срце
хришћана живом жељом и надом према свему оном, што је
хришћанско, што води к вјерном *Облаже*ству, и што је од
трајне непромјенљиве вриједности, — а то су баш она велика
небесна блага, којима нас одушевљава права хришћанска поука.
Ту милину небесне пријатности и сласти, која хришћанину
даје дубоко, истинито и живо познавање свију предмета хриш-
ћанске вјере и рада, осјећао је и пророк Давид, кад је, занешен
Божијом науком, пјевао: „Коль сладка гортани моему
словеса Твоя: паче меда устомъ моимъ^{**})“.

Накратко, све оно, што је најљепше и најузвишеније у
црквеном бесједништву, и што треба непрестано жељети и о
чему се треба непрестано молити, — све то зависи од духа
животворности, који црквеној поуци даје живот, праву поуч-
ност и најсилније убјеђење.

А пошто је животворност дар Божије благодати, то се у
Св. Писму и црквеним књигама овој ријечи уопште даје карак-
терни назив ријечи *благодат* (*χαρις, gratia*), која је једини извор
за животворност у слову, коју Бог даје сваком хришћанину,

*) I. Јован, II. 20.

**) Пс. 118, 103. —

због чега и онај који жели одухотворити своју бесједу, тај мора и чувати своју благодат. Ова благодат означује ону духовну милину и сласт јеванђелску, о којој нам говори сам Спаситељ, када је у назаретској синагоги прочитао мјесто из књиге пророка Исаије *). Код пророка ова благодат јавља се поглавито у тону строгости и грозног обличења, који се мијења према каквоћи прилика и заблуда, против којих помазани упућује свој говор. Дубина, узвишеност, строгост, сједињена са другим моралним особинама, дају помазаном слову *силу и власт апостолску*, помоћу које оно господари над душевним силама наше природе. И као што је помазање царевима у старини придавало дух силе и једрине, тако исто и апостолима и учитељима цркве првих времена хришћанства дух помазања проповиједи давао је силу, којом су они побиједили свијет не силом оружја, већ духовитошћу проповиједи, која је као таква и могла мирним путем побједити и склонити вољу слушалаца, да приволе њихово учење.

Према овоме проповијед треба да је удешена тако, како ће најбоље *дирнути и узјерити* слушаоце, а ово ће бити, ако свуда у њој провијава а) дух јеванђелске благодати, б) пророчке строгости, власти и силе Апостолске, уједно в) са кротошћу и смиреностју *стаца и Ручица Цркве*. —

CRNOJEVIĆ

§. 56. Лажни карактер црквеног бесједништва.

Сва противна својства и особине већ показаног унутрашњег духа црквеног бесједништва, носе на себи неправилни или лажни карактер. Зато и сваки онај, који се у свему буде придржавао већ споменутих позитивних упуштава у приповиједи, тај ће се најревносније старати, да свету и узвишену истину не одијева у одјећу недостојну и неприличну. У осталом, унутрашњи садржај поуке много зависи од унутрашњег карактера самог бесједника. Али ипак кад се је већ примио те велике дужности, треба да мотри, да се никад, — било хотимично или нехотимично, — не удаљава у својој поуци од духа Јеванђеља, цркве и битних потреба својих слушалаца, јер у противном случају сваки корак, који би он предузео у овом високом позиву по мимо гласа цркве, повукао би за собом зле пошљедице. Треба, значи, у свему да се држи и управља по авторитету и разуму цркве, а не по разуму појединаца или својем,

*) Лук. IV. 18--20.

— разумом, који није утврђен божанственим Духом и који је слаб и погрешан.

Главни недостатци лажног унутрашњег карактера црквене бесједе јесу: *јерес, филозофска заблуда, привидни или лажни ентузијазам, мистицизам, фанатизам, религиозни индиферентизам* и практични *ригоризам* (суровост) и *либерализам*.

Јерес је у проповиједи онда, кад се учењу православном додаје учење неправославно, било то у погрешном тумачењу слова Божијег, догмата и одредаба цркве, или у ширењу погрешних политичких мишљења, која су противна духу цркве и државним установама. — У *филозофску заблуду* односно религије упадају они, који се не задовољавају јеванђелском простотом, те без потребе упуштају се у разна философирања односно вјерских предмета и учења цркве, мислећи да ће својим човјечијим разумом сагласити и објаснити разне богословске истине, — без божанственог ума и авторитета цркве. Због ове заблуде и ап. Павле, у својој посланици к Колошанима, предупређује своје вјерне од филозофских заблуда *). Разумије се, да умјерен и паметан филозофски елеменат у проповиједи никад није сувишан, само кад се том учењу разума не даје привијенство пред јеванђелским учењем и учењем цркве, већ ако се узима као споредно средство за појашњавање и доказ неке истине, као што су у оваквим приликама поступали св. оци и учитељи цркве. — *Привидни ентузијазам* или надахнуће бива онда, кад бесједник има склоност, да сва своја убјеђења оснива на неком лажном унутрашњем осјећају у себи неке више силе, те и говори као под упливом неког чисто пророчког надахнућа. Оваких лажних пророка, који су често говорили: сви нам се ово,... јави нам се оно,... овако нам рече Господ... и т. д. много је било и међу старим Израилћанима, које Бог није шиљао и које је преко својих истинитих пророка обличавао у лажи и варању **). — *Мистицизам* такође је лажни правац проповједничког духа, који се пројављује у склоности свуда налазити неки тајанствени и дубоки смисао, па баш и ако је у Св. Писму нека истина речена просто и у буквалном значењу. — Но понајгрђи лажни правац црквеног бесједништва је *фанатизам* или слијепа ревност за вјеру, — ревност, која се више односи на спољашњост религије и која се врши чисто без одговора за своје поступке, као што је био, н. пр. средњовјековни фанатизам због пресједовања за вјеру, који је својом безодговорном свирје-

*) Кол. II., 8.; Јевр. XIII, 9.

**) Језек. XIII. 4—9. —

пошћу потоцима пролио човјечију крв (инквизиције), и који је био узрок многих секта и раскола у хришћанској цркви. — Противно својство фанатизму је *индиферентизам*, или немарност и равнодушност не само према другим вјероисповијестима, но и према својој религији. Ова заблуда у наше доба крије се под изговором религиозног трпљења; али по чем је вјерско трпљење посао државни, а не проповједника, то пошљедњи треба добро да се чува религиозног индиферентизма, који је грђи него-ли невјеровање. — Практични *ригоризам* у бесједи бива онда, кад се проповједник више оснива на букву него ли на дух Св. Писма, представљајући јеванђелска правила као нешто одвећ сурово, што превишује моћ човјечијег испуњавања. — Напошљетку практични *либерализам* у проповједи је онда, кад бесједник, напојен духом неке слободе, својом поуком ослабљаје истинити појам о правом јеванђелском моралу, даје лажне мисли како се је лако спасти, увјераје народ, да је једнако важно живјети и управљати се по духу Јеванђеља или по обичним друштвеним правилима и т. д. и т. д.

Уопште у теоретичном одношају све поменуте заблуде нијесу ништа друго до крајности, које су поникле из добрих мисли и доброг правца, који се некад предузимао за постигнуће добрих цијељи.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ДИО ЧЕТВРТИ.

О спољашњем карактеру црквеног бесједништва или о слогу проповједничком.

§. 57. Појам о спољашњем карактеру црквеног бесједништва и главним особинама његова слога.

Садржај сваког књижевног производа исказујемо ријечима, као спољашњим знацима, помоћу којих наше појмове себи чулно предочавамо. Те ријечи мијењамо по извјесним формама и облицима, склапамо их по правилима у реченице, помоћу реченица опет нијемо краће или дуже периоде, те овим начином изражавамо извјесну мисао или цјелину тако, да нам увијек исте ријечи и реченице предочавају исте појмове, и исти појмови изазивају исте ријечи и реченице.

Овај спољашњи карактер сваког књижевног производа обично се назива *слог* или *стил* *). А пошто је и црквена проповијед један дио те књижевности, то мора и она имати спољашње опште особине других књижевних састава или слог књижевни, од којег много зависи успјех проповједи.

Опширно показати све услове доброг проповједничког стила — задатак је поглавито реторике и у неколико логике, као спомоћних наука омитике. Посљедњој стоји у задатак, да покаже само најглавније услове, који се траже од слога црквене проповједи, а то су: I.) *јасност*, II.) *достојанство* и III.) *љепота* **).

I. Јасност у проповједи.

§. 58. Главне особине јасног слога.

Писац исказује своје мисли јасно онда, кад без обзира на духовно развиће слушалаца он говори правилно *граматички*, просто и разумљиво.

Грамашица ~~пропасти~~ у проповједи биће онда, ако се: а) испуњују установљена правила етимологије и синтаксе, правилно *изводећи* једну ријеч од друге, правилно *мијењајући* ријечи по њиховим наставцима или родовима, падежима, броју, времену и т. д. правилно *слажући* једну ријеч с другом, *подчињујући* једну другој и размјештајући их једну иза друге; б) ако се употребљују ријечи и изрази, који су својствени духу свог материнског језика, гдје се треба добро чувати од сваких страних израза или *барбаризама*, које неки бесједник употребљује или због незнања користити се својим рођеним језиком, или кад без потребе у свој језик уноси туђе ријечи. Знаци тог варваризма јесу употреба: архаизама, неологизама, вулгаризама, романтизама, перегринизама и др. Изузетак овдје чине ријечи,

*) У старини су се много више старали о љепоти слога, због чега је и Хорације говорио: *saepe veritas stylum*. Слог је имао више буквални смисао, т. ј. много се пажње обраћало на љепоту, распоред и пластичност писмена, слогова и ријечи, као и на хармонију тонова и њихов разијер — ритам или музику. —

**.) Ова три захтјева спољашњег карактера проповједничког слога одговарају оним трима главним цртама унутрашњег карактера бесједе; али ипак то одговарање није такво, да се на пр. говори јасно само онда, кад се поучава и т. д. Те унутрашње и спољашње особине црквеног бесједништва управо су неразлучне, тако да их и не треба замисљати сваку за себе. —

које су због своје опште доступности и употребе добиле право грађанства у нашем језику; в) на пошљетку, ако се извјесни појмови и мисли изражавају оним ријечима, које тим појмовима потпуно одговарају.

Ипак граматички захтјеви у црквеној проповиједи чине и неке изузетке из општег правила; јер у колико се бесједник мора чувати од употребе разних барбаризама, у толико опет с друге стране треба му се клонити и прећеране чистоте у језику или *пуризма*. Тако н. пр. у бесједи никако не смије избјегавати изразе црквено-библијске, јер је то наш језик, језик живи, којег а употребљујемо не само при богослужењу, већ из којег су многе ријечи*) прешле у наш народни језик, — без икакве дозволе граматичара и филолога, — те исте ријечи придају нашем језику неко особито достојанство, богатство, живост, гнпкост и новост, само кад исте ријечи и изразе употребљујемо у народном језику природно и умјесно, а не насилно и без потребе.**) Тај језик врло се лако може примјенити к сваком језику, а да се тим ни у колико не наруше природне особине како црквено-библијског тако и оног језика, у којем се употребљавају. Зато и изваживати из нашег језика словенизме, значило би без потребе сиромашити језик и одузимати му најбогатији његов елемент. Значи, јасности ништа не смета, већ, напротив, користи, ако умјесно будемо употребљавали: а) поједине ријечи и цијеле изразе црквено-словенског и, на пошљетку, в) особите термине, који су добили право грађанства у домаћем језику и т. д. Кад би пак неки од ових термина и израза неразумљив био за слушаоце, онда их треба објаснити, а не замјењивати другим, ново-скованим ријечима и изразима, или их преводити (н. пр. ријеч *шајинство* превести *секрети*, *криштење* — *купање*, *Господ Исус* — *Господин Исус* и т. д). —

*) Н. пр. ријечи: завјеса, провиђење, објед, трпеза, вечера, умиваоница и др; или разни технолошки називи, који се увијек употребљују у богословљу уопште, тако и у проповиједи, као: благодат, искупљење, гријех и грјенопадење и друге. —

**) За примјер како треба библијске идиотизме употребљавати у проповиједи, може нам, н. пр. послужити говор св. Димитрија Ростовског поводом ступања на паству ростовску. У том говору јасно се види, како је одвећ лијепо могуће изабрати и подесити према својим приликама разне библијске изразе и помјестити их у свом говору тако, да изгледају као оригиналне мисли ауторове. —

§. 59. Простота у бесједи, могућност говорити просто и крајности, од којих се у овом треба чувати.

Ријетко да који бесједник има тако образоване слушаоце, да им може говорити чисто литературним језиком, због чега се јавља потреба, да се исти постара простије им казивати потребне мисли, како би његов говор доступан био већини повјерених му људи. Јер, као што је познато, језик литературни је више апстрактан и кратак, чему је узрок тај, што наука жели све објединити и груписати, да из тога јединства опет изводи разво и помоћу општег објашњава поједино. Одовуда се јавља потреба замијенити научну форму излагања у разговорну, друкчије, — говорити и писати онако, како се обично говори у образованом друштву. Тај разговорни језик одликује се конкретносту, опширносту и живим описом поглавито због тога, што у разговору предмети разматрају се не сами по себи, већ по захтјеву извјесних лица, те и онај који говори, има у виду не само предмет говора, него још и слушаоце, којима и казује баш оно, што им треба знати и што могу разумјети. Н. пр. књижевним језиком рекли би: „истинита срећа човјекова условљава се поглавито чистоћом његове савјести.“ Исту мисао у разговору саопштили би овако: није срећан онај, који има свашта доста и који живи у задовољству и поштовању, већ онај, који нема у својој души никакво пријеступа и којега савјест не гризе никаквим мукама и т. д.

Али пошто је и свака проповијед у неком смислу наука, то треба знати, да се и у њој не може обићи без апстрактних појмова, као и без научне комбинације тих појмова, јер и у проповиједи разнолико се своди к јединству и из јединства или општег изводи се разво. Због овога и задатак упрошћавања говора у томе је, да се сви апстрактни изрази казују помоћу синонимних појмова и реченица по могућности што очигледније, живописније и ближе према народном разговорном језику. На овај начин његово учење постаће доступно за већину људи, — биће *популарно* изложено. Тим прије треба простије и конкретније казивати народу хришћанске истине и с тога, што су и саме истине наше вјере, не гледајући на сав њихов дубоки смисао, одвећ подесне да се могу изражавати простим језиком. Предмете пак, који су по својој битности неразумљивији, не треба ни објашњавати народу, или их може казивати само у вријеме велике потребе, а понајбоље је ако такве истине дјелимице у другим бесједама саопштаје, и то у разговорној форми.

Ипак бесједнику треба имати у виду, да својим простим говором не постане *површан и многорјечив*. Јеванђељске истине изложене су простим језиком; но ово ни у колико не смета дубини његове божанствене садржине. Слично овоме и св. оци говорили су просто, али ипак њихово учење црква признаје на првом мјесту по благодатној мудрости послје богонадахнутих писаца. Они су говорили опширно, но у исто вријеме њихов говор није обилат само ријечима, већ уједно и мислима и осјећајима. Зато и треба објашњавати оно, што се нуждаје у објашњењу, а не синати фразе једнаког значаја, једино из жеље, да се чине неке китњасте, идентичне варијације. —

§. 60. Општа разумљивост у проповиједи и крајности, којих се треба чувати при употреби просто-народног говора.

Бесједник ријетко кад да има пред собом све образоване слушаоце, због чега је дужан свој говор удесити тако, како би га сви могли разумјети. Значи, потребно му је научну форму излагања замијенити са разговорном формом, т. ј, употребљавати оне ријечи и изразе, који су својствени и разумљиви извјесном друштву, јер иначе необразована маса народа не би га разумјела, те и жељени успјех не би се достигао, не гледајући на сву његову ревност и готовост савјесно вршити све захтјеве своје високе дужности. То просто-народничко незнање упростити свој говор према умственој моћи разумијевања слушалаца, може се чинити као невелики недостатак, но у самој ствари и та невелика и по изгледу танка препона ипак смета слушаоце, да свог духовног вођу не разумију, те и има управо рјешавајући значај за његов цјелокупни учитељски рад.

Врло би погрешно било мислити, да је просто-народни језик неприличан или неудобан за црквену проповијед. Истина, у језику простог народа, као год и у литературном, има много грубог, непристојног елемента; но ако бесједник има прави хришћански укус, стараће се, да из народног језика не узима ништа што би вријеђало или што би се косило са побожним хришћанским осјећајима. Зато и због грубих елемената народног језика не треба презирати цио језик, јер би ово исто значило, као због неког броја неваљалих људи презирати читаво друштво или народ.

У народном језику има врло много кратких, простих, природних и енергичних ријечй, израза, тропа, фигура, пословица и сравањења, која су одвећ силна и која нашу мисао

могу, тако рећи, очигледно представити. И у самој Библији врло често сретамо вулгаризама, које може опазити и човјек, који не познаје оригиналне језике Св. Писма. Тако, књига пророка Исаије сматра се да је написана најљепшим говором; међу тим сам писац књиге каже, да је добио од Бога запо-вијест, узети свитокъ новъ и писати по њему писаломъ чело-вѣчскимъ — т. ј. језиком просто-народним. У књизи Језекиља, у причама Соломоновим у књизи Исуса сина Спрахова, Јеванђељу, такође налазимо много народног елемента у језику, као: пословица, изрека, израза и др. А ср. оци цркве (као Златоуст и др.) који су изашли из школа најзнаменитијих грчких и римских говорника и пјесника (Омера, Платона, Демостена, Цицерона, Виргилија и др.), оставили су високи школски језик, и народу говорили су поглавито језиком народа. популарно.

СТАРИНЕ У БАЊАНИМА.

NACIONALNA

Приредио: **Михаило Поповић-Стругар**, учитељ.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOLEVIĆ

Храм св. Саве српског просвјетитеља. Храм се ови налази у горњем Бањанима, на тако званијем *Почивалима*, на једноме уздигнутоме брежуљку, у подножју планине Јеловице, на десној страни главнога пута који води од *Грахова* преко *Ерцеговине*, за *Гацко*, *Мостар* и *Сарајево*.

Са мјеста, на којему се налази ова црквица, српско-православног стила, доиста је диван и управо романтичан поглед, одакле се може виђети чак до *Ловћена*, западно пут *Бокелског приморја*, преко *Трбиња* пут *Далмације*; тако да би чисто рекао, кад тај недогледни простор поглед отима, да се све то земљиште стере у твоме подножју; једино ти погледу смета *Бијела Гора*.

Изоколо саме црквице протежу се стрми ливадци, ђе је отпочинуо и преноћио *Њ. В. Књаз Никола I.*, кад оно први пут 1876 год. пође на бојно поље за братско ослобођење.

Предање мјеснијех племеника тврди, да је ову црквицу зидао *Грбо Славујевић* *) на скоро послјије пропасти српскога царства на Косову.

Али, на жалост, натписа нема, да би се знало вријеме, кад је и које године задана, до само што се види, да је изнутра, а више црквенијех

*) Од Грба Славујевића поријекло воде Матовићи и Крушићи. Од Матовићах су били племенски кнежеви и старјешине, са којијех је пријешло на *Петра Кора*, на претка данашње гласите и јуначке куће Баћевића. Кућа је Матовића имала три царска фермана као признање, и да турској давке не плаћа и арача. Фермани су изгорјели приликом кућ-нега пожара.

врата, био натпис, у којему је било прибиљежено: ко је зидао, кад и у које вријеме; али је на жалост непријатељска рука, приликом ратнијех поплава и четничкијех похода, а ништа мање и појединијех зулумћара и крволока у течају толико година, свуд оскврњујући хришћанске светиње за отуђити рају од крста и вјере, мачевима, копљима као и куршумима из пушака све то порушила, а нешто опет и задари приликом поправке, што је било преостало непријатељском милосрђу.

Између свега, што сам на томе мјесту наћи могао, ово је: „вѣко мира з ф,“ *) . . . Даље се није могао прочитати, а трагови и остатци од слова и данас се познати могу. Дакле, пошто се слаже приближно овај натпис са народнијем предањем, то се даје мислити, да је ту морало бити записано: „в љето од сотворенија мира 60. . .“ а да ли је било и која десетица или једеница година, то се није могло распознати.

За *Грба Славујевића*, у предању стоји, да је у боју на Косову био рањен и пресјечена му доња вилица и хртеница (хртенеџача), те је остао шкрбав и грбав, отуда је и добио тај назив *Грбо*, а имао је и једнога брата, који се доцније потурчио.

Ова је црквица доста малена, а без притвора и звонаре, а према њезиној дужини, ширини и висини и врата су сразмјерно доста велика.

Црква је 6·60 м. дугачка, 3·64 м. широка, а 4 м. висока. Олтар 3·33 м. дуг, 3 м. широк а 4·11 м. висок.

На цркви су с обје стране два врло мала прозорића, а такођер један и на олтару исте величине.

Свод је цркви од камена и сите, преспан са двије волтрижине, које почињу од самога темеља црквеног зида, а на средини се свода састају, а из овијех се опет попречно своде други, а и једни и други су испупчени изван црквеног зида, чија је ширина 0·76 м, а дебљине опет 0·51 м.

Цијела је унутрашњост цркве најприје добро окартана и фино углачена тако вјешто, да човјек не би ни помислити могао, да је то људска рука кляком и пржином окартала и углачила; једном ријечи: архитатура је вјештачки рукотвор.

Олтар је и црква сва без разлике молована и изображена разнијем догађајима из Спаситељевога живота и Пресвете Богоматере, као и ликовима разнијех светитеља.

У олтару више часне трпезе на небу изображен је Исус Христос, као установитељ цркве, а више олтарскога прозора Пресвета Богомати, који посјетиоцу прије свега у очи падају.

На десноме олтарском зиду више валтрижине, при самоме своду изображени су пророци: Јона и Давид, а ниже овијех: вертеп и јасле, гдје се порађа Спаситељ; такођер: Богомати, Јосиф и пастири, који чувају стадо око пећине. С десне стране Богоматере види се обасјање божанствене свјетлости, која се свијету јавља, као вјесник Спаситељевог рођења, а по трагу те свјетлости пуг вертепа ступају звездари. Ниже овога, а у кругу волтрижине, изображени су ови светитељи: Атанасије, Антоније и Спирidon. При прима олтара, а са десне стране олтарског прозора види се лик св. Јована, Златоуста и св. Николе Мирликијског чудотворца, а с лијеве стране до проскомидије Григорије Богослов. Унутра у самијем

*) Овдје су мајстори чињели неку поправку, али је година остала недирнута. Правина коју тачке допуњају значи оно што је одваљено. *Стругар.*

према проскомидије изобразен је Христос Спаситељ наг, прекрштенијех руку. На десној страни стуба проскомидије: Архидјакон Стефан, а с лијеве на кадионом мјесту до сјевернијех двери: св. Петар Александријски, а више проскомидије опет Спаситељ.

На десној страни од уласка на црквеноме зиду, више волтрижине и десне пијевнице, изобразено је Срећење Господње или четрдесница Христова. При томе се изобразењу види храм јерусалимски, Јосиф и Марија са младенцем Исусом, Богопримац Симеон, који из Дјевиног наручја прима у своје руке младенца Исуса-Богочовјека, држећи га на својим рукама, преподобни подиже очи своје на небо и тражи вјечни покој. До овога у поредо: Крштење, ток ријеке Јордана, Претечев лик, Силазак св. Духа у виду голуба са свијетлијем божанственијем зракама, божанствени појав о растварању небеса, и сам Бог Саваот појављује се на позорници небесне капије. За тијем Воскресеније Лазарево, Цвијети или Свечани Улазак Христов у Јерусалим. На лијевом зиду: Страдање Спаситељево, башта Гетсиманска, долазак Јудин и оружанијех војника, полазак на Голготу, и Ношење Крета, Распеће, полагање у гробу и Воскресеније. — Ниже распећа у кругу волтрижине изобразен је рај и врата рајска, на којијема стоји један шестокрилати архангел са два пламенита мача, гдје чува рај и дрво живота. Според овог изобразени су Адам и Ева наги, казна и прогнање нашијех праотаца из раја.

Насред црквеног свода, на мјесту кубета, изобразен је Бог Саваот у округлој лози, са десне стране божјијег лика види се сунце са свијетлијем зракама, које божанственијем зрацима обасјава небесни трон.

У округу цркве двоструке лозе налазио се натпис, али је био одваљен и поремећен метцима из пушака, гађајући безбожни крволоци божанствени лик.

Осим ових досле поменутијех свештита било је и још много светитељскијех ликова, који су коначно одваљени и порушени.

У овој црквици нема иконостаса, има само проста преграда, о којој висе неколике иконе. На иконостасу су двоја врата: средње или царске двери и сјеверне.

Около ове црквице, поглавито са јужне стране у Пригредини и Бјелановићима, већином живе све само Матовићи и Крушићи, као старосједеоци; обје породице славе крсно име *Савин-дан*, којему је светитељу као што горе рекох, храм посвећен, који им је и подигао њихов предак Грбо Славујевић. У истој се цркви служи само по једном у години, и то 14. јануара, лицем на Савин дан.

Толико изобразење црквенијех зидова побожнијема поклоницима откривало је тамну завјесу временом застргијех догађаја из Спаситељевога живота и Пресвете Богоматере, о чему прости сељаци нијесу ни појма имали, а у којијема су назирали отворену слику земнога живота сина Божјега, а нашега Спаситеља. Тијем су све то гледајући, на се преносили душевно уображење и осјећај побожности; гледајући толика чудеса, мисао их је бацала у далеку прошлост; тијем су у срцу дубоко сажали клицу страха Божјега, као да се све то јуче пред њиховијем очима збивало — што је и најпростијег глупог сељака, гореког чобана и најгорег зликовца морало дирнути, и онога који у срцу нема ни према коме милосрђа, морало је побудити и склонити га на побожност и покајање, и у њему гасити урођене страсти; јер то је, наравно, природна

ствар: да свакако боље вјерује својијема очима, но туђијема ријечима. Једном ријечи: црквено је изображење било од религијозног значаја, те је осјетно утицало на поклонике, како с религијозне, тако и са моралне стране, што нам даје поуздано јемство, да су наши претци били много и куд камо побожнији од нас данашњијех, а тако и у посту и молитви постојанији, и ако су у срцу носили неку урођену ђуд тјесногрудности за осветама и крвопролићем. Но тијем домаћијем међусобнијем чаркањем непрестано се је Србин челичио, те му то није дало клонуту и духом малаксату под тирјанским игом, водећи крваву борбу у течају четири и по вијека са полумјесеком.

Уз ово ћу споредно истаћи и једну историјску цртицу за *Пеја Славујевића*, Грбова потомка, о чему у народу постоји живо предање: Пејо Славујевић једанпут је отишао на Цетиње преко Бокешког Приморја код ондашњег црногорског Господара Митрополита *Дамила Пешировића*; и у своме повратку намисли походити своју тазину на Кчеву. Идући преко Ђеклића, Ђеклићи га дочекају под брдом Пјешивцем и убију га и посијеку, мислећи да је Турчин, будући да Пејо по ерцеговачкоме обичају на себи имао турске хаљине: фес, црвене гаће од чохе са тозлуцима, дамадан са ферменом и црвену чохајли кабаницу, која је ношња по ерцеговачкијем племенима де скоро била у обичају.

Са Пејом је била и његова жена *Сенија*, која је родом била од *Вукотића*. Она, кад Пејо погине, утече пут Кчева, кукајући. Њезин род, кад чује за Пејову погибију, дигне *Озриниће* да га освете; ударе на Пјешивац и све сагоре; и од тада се то мјесто прозвало *Кућишта*, будући да осташе сагорјеле кућиштине (зидине), па се тако и данас то село зове. Пејова се жена, *Сенија*, доцније удала за кнеза *Рогана*.

Од Пеја је у Бањанима остао син *Јого*, од којег су данашњи *Матовићи* и *Крушићи*. *)

У близини ове црквике св. Сава, за 15 минута даљине, а ниже ње, уз сами пут, који у почетку споменусмо, постоји друга црквица, мало већа од прве; то је саборна црква свега бањскога племена, а подигнута је приликом колере 1867., трудом и подвигом *Ђура Видакова Чивије* (Комненовића) уз племенске прилоге. Иста је озидана на темељу стародревнијех црквенијех развалина; а то нам у истини свједочи много стародревно гробовље, које се околу ове црквике налази, са надгробнијем плочама грдне величине, и осталијем каменитијем типорезима.

Храм је подигнут као завјетина, посвећен у славу св. *Архангела Михаила*.

На осредини овога гробовља, а пред црквенијема вратима, положене, су двије плоче једна уз другу, а са обје опет подижу се двије усправљене које једна према другој стоје паралелно. На њима су вјештачки израђене разне фигуре човјечијех ликова, а по врху и са страна изреза не сувериге — по чему се даје мислити, да је ово гробље из римскога доба.

На једноме од ових каменитијех стубова нашао сам у каменитоме стријежу и махом обрасли натпис са овиме словима: *А С Е Л . . . А* у цр-

*) Ово сям предање нашао много опширније, но што га овдје истакох, а у живом предању се налази код племенског Кап. *Тетка Пејова* и осталијех врснијех племеника; а тако се и Пејово име у фамилијарној читули *Матовића* налази.

квеноме зиду, са јужне стране, при једноме камену, налази се извађена ова година 3 8 4 . . .

Натписа се наводи на више надгробнијех плоча, слова су над њима већином римска; али је вријеме низом дугијех година готово сва слова изгледало, те се не да ништа поуздано извадити.

Оваквога се гробовља у кругу Бањанскога племена налази на више мјеста, па са много већијем надгробнијем каменима, као на: *Русеновићима, Гробицама, Подлуши, Штрицима, Ремовцу, Ријечанима, Броќанцу, Драма, Туђанској Равни и Пешровићима.*

Обновљење ове потоње црквике извршено је једнијем чудноватијем начином, што не заслужује да обратим пажњу и предам јавности; еле како му драго, било како било, споборник је изиграо своју улогу и црква се подигла, па било то ма каквијем начином.

Манастир Косијерево. Овај се манастир налази на самој црногорској граници на обали ријеке *Требишњице*, у дну *Косијеревскијех Страна*, између *Црвене Стрјене, Завођа* и *Дубочана*. Положај на којему је озидано ово манастирско зданије, потпуно се слаже и одговара духу монашкога живота: то је једна усамљена судолица, тако да кад сађете код манастира, само виђети можете двије противне стране брда, преко којијех се не може виђети, осим што човјек изнад себе види мали простор небеснога свода, и то је све, што човјек виђети може, ту се човјек чисто изгуби у тој провалији, и сам себе осјећа скучена, како у погледу простора тако и у мислима, и чисто вас спопадне неки душевни сумор, да једва ишчекати можете, да из те котлине изађете на *Стражницу*, и поглед пуштите низ ваздушно поље пут *Балеће* и *Требиња* низ братску *Херцеговину*.

Источно до саме манастирске порте, стрмо се нагибљу *Косијеревске Стране*, пуне густе шуме свакојернога црчног дрвећа, а кроз ове протежу се чести лединци, пуни свакојаке траве и мириснога цвијећа.

Западно испод манастира тече р. *Требишњица*, која кад бујицом надође, запљускује и ухвати неке манастирске ћелије. Између ријеке и манастира протежу се манастирске баште, које држе и радс настојатељи остали црквењаци, а уаа саму обалу има и нешто косанице. А на сјеверној страни манастира постоји и једна млиница са једнијем витлом, која служи за манастирску потребу.

Све су *Косијеревске Стране* манастирске својина, а манастир и осим тога има својих добара: по *Бањанима*, *Опутној Рудини*, *Грахову* и *Никшићској Рудини*, и ова добра исти племеници држе под аренду.

Пређашњи настојатељи овога манастира, особито за доба турско, сваке су године одили по народу у поплату или милостињу, не само у околину, него и по свој *Херцеговини*, и често пута би дојавили по хиљаду грла марве, што су опет народу давали на кесим, те да је манастир имао економичнијех настојатеља, сабирао би огромне приходе, али нијесе томе чудити: код манастира су се чињеле честе скупштине о народњим и црквеним светковинама; — скупштине пак на којијема се вијетало, како да се народ опрости роштва и зулума, а манастир је у таковијем приликама појединијема давао издржавање за читаво седам осам дана; а нијесу ни калуђерски магацини и мађупнице биле празне.

У самоме подножју овијех стрменитијех страна озидан је манастир, али колико сам могао дознати без натписа о његовме постанку, премда сам испитујући пребрао и грм, али у заман, часа није ни цар не ије. А

опет невјероватно ми је, да га није било, а ако га је било биће да је томе оправдан узрок, што је ова св. Обитељ била опустошене турскијем варварством за седамдесет и више година, како предање о томе вели.

Из предања црквењака се дознаје само толико, да му се је први темељ положио у XIV том вијеку, између 1324 и 35; то је од прилике у току владе краља Стефана Дечанског; а да ли је тако у самој ствари, не тврдим, пошто под руком чистога документа, нити сигурнијех података.

Дужина цијеле манастирске порте у обиму износи 24 м. а толико опет и ширина. У сва четири лица биле су подигнуте манастирске ћелије, које су порушене са малијем изнимком, у вријеме херцеговачког устанка за ослобођење 1875 год., које се већ од таде не окријепише.

Западно пред црквенијем вратима налази се једна врло лијепа двокатна кућа од 22 м. дужине, са осам одјељења, од којих су у доњему боју само три, а у горњем пет, иста је сва сволтана сигом, од којијех два одјељења служе за школу, један за трpezарију, а остала два за стан једнога новогa приправника за монашески чин.

На јужноме лицу порте такође се налази једна двокатна озидина од 14 м. дужине и 4. 50 м. ширине. При прагу више врата исте куће стоји натпис Б. М. Д. које значи: *Јеромонах Меленкија Душина*; а на горњему прагу горњега спрата опет број 1813.; приликом, да је иста служила за стан поменутога јеромонаха.

Између ове куће и божићне оцаклије налазе се главна врата манастирске порте, која су 1 50 м. висока и 0.25 м. широка, колико се силом насатице проћи може. Лијеву ширину врата обухвата један велики камен од 2 м. дужине а 1.50 м. ширине, у којему су на четири угла изрезате четири звијезде, а између њих на осредини урезат је натпис царски ферман са отоманском туром и потврдом, да не би Турци смјели врата проширити, и у порту које уверивати. По томе их није нико смио, што но се вели, ни претом таћи, а камо ли разваљати. (*) Ферман се не да извадити, јер је временo доба слова изгладило.

На источној страни порте за олтаром налази се стан часнога старине игумана *Берасима Вујовића*. Он је доста тијесан, са оцаклијом и једном собицом, у којој је икона Спаситељева, Богоматере и св. великомученика Георгија, владалачка слика, три омања кандила и два крста, и неколико комада оружја разне системе.

У сјеверном је лицу стан јеромонаха *Јосифа Лекића*, са врло лијевијем намјештајем. Исти је прибавио потребан материјал, да обнови још једну кућу уз досадашњу, са својијем уштеђенијем новцем, што му може служити на част и похвалу, кад се онако брине и најтоплије заузима за обновљење онога господњега дома из српске прошлости, што ће остати након њега, као његов посмртни споменик и живи свједок његова рада и живота. А и без овога је достојан похвале: премда је манастир унаприједио, приходе му увећао, маглом застрге рачуне рашчистио и развијетли, који су за вријеме били застарали; а мудријема савјетима и честитема поукама народ привео да опћи са овом св. обитељи.

На самоме центру порте озидан је манастир у виду крста са три олтара, кубетом и звонаром са три звона, а посвећен је *Рождешту Пре-*

*) Тај камен који стјешњава авлијска врата јамачно је да онавалити неки од манастирскијех калуђера, као и царски ферман на њему урезати, како би ову хришћанску светињу од турака обезбједио.
Струар.

свете Богородице. Црква се дијели на пет одјељења, т. ј. на притвор, праву цркву и три олтара.

У десноме дијелу крста налази се *Тивот*, у којему почивају свете мошти *св. Арсенија Српског Архиепископа*, као будног пастира, неуморнога и челичнога стражара црногорске границе, а у лијевоме дијелу је пијевница. Кроз сјеверне двери испод свода улази се у први олтар, у којему је проскомидија, из овога у средњи, у којему је часна трпеза осмоугласта од 2 м. у квадрату; а кроз овај у трећи, који служи за оставу или манастирску ризницу.

Иконостас је старински са троја врата; пред царске двери виси коло Богоматере, које су стари калуђери употребљавали при благосову и анатемисању уз клетвена бденија.

Црква је зидаана у два пута: први или главни дио у вријеме, које горе поменуемо, а други су дио зидали јеромонаси овога манастира: *Данило, Јевштије* и *Меленшије*, за душу игумана *Теодосија* године 1864, којег су ерцеговачки Турци називали влашкијем мудријером (забитом). Том приликом су измијенили сву спољашњу руку зида од старе цркве.

У овоме се манастиру сакупља велики народ са стране и из унутрашњости, да се помоли и поклони овоме Божијему угоднику, да код њега побожни посјетиоци нађу себи одушке. Особите су скупштине о Великом Четвртном и Малој Госпођи, тим више, од кад је Њ. В. наш узвишени Господар Књаз *Никола* дао пренијети и ту намјестити *св. Арсенија*, ученика и наслједника *св. Саве*.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ
РАД К. Ц. ШКОЛСКЕ КОМИСИЈЕ.

Рад К. Ц. Школске Комисије напредује. Комисија је до сада издала више уџбеника за наше школе; неки су у штампи, а има их још и у рукопису, које је Комисија усвојила, а Министарство Просвјете одобрило. Међу осталијем Комисија је примила двије рачунице за IV разред од разнијех писаца и једну и другу предала на преглед и опјену двојици учитеља, г. г. Зарији Радичевићу и Вукићу Масловарићу, али тако да нијесу анали чије су, и да раде на истом послу. Према њиховој оцјени мања рачуница од непознатијех писаца одбијена је, пошто су оба референта били сложни, да је боља друга, која је и примљена, а писали су је г. г. *Ђуро Поповић* и *Андрија Јовићевић*.

За сад доносимо *реферат* г. *Ђура Поповића* на *Српску Историју* за III и IV разр. од г. г. Лазара Перовића и Мила Ковачевића.

Прије неког времена К. Ц. Школска Комисија предала ми је у рукопису *Историју Српскога народа* од Н. Н. и Н. Н. да ју прегледам и да

донесем своје мишљење о њој, да ли је подесна, да се прими, као уџбеник за III и IV разред у наше основне школе.

Према наведеном ја сам прегледао речени рукопис, у којему се налази најприје увод. У овоме је изложено у опште првобитно стање човјеково, његово постепено развиће, начин живљења и т. д.

За овијем шљедује историја српскога народа по хронолошком реду. При прегледу примјетно сам, да би требало у рукопису учинити шљедеће исправке:

На страни 3. „За своја обиталишта мјесто рупа и пећина и т. д. почели су градити колибе од прућа. У њима било им је топло“ и т. д. — Нијесу јасно казали писци оно, што треба, нити су довршили мисао, по којој би се виђело, да су те колибе од прућа одиета топлије и подесније биле од рупа и пећина. Треба казати, да су они те колибе од прућа лијепили, и објаснити чим и како.

На страни 6. стоји. „Тако најпослије доспјеше из далеке своје постојбине у Азији, у земљу, што се зове Јевропа.“ — Треба рећи из своје постојбине Азије..... у земљу која се зове Јевропа.

На страни 7. мјесто „Сачињава“ — боље је рећи саставља.

На страни 7. говори се „и многи други...“ — требало би их набројити, да се зна који су.

На страни 7. „Српска Историја.“ — О овијем насловом треба почети на засебној страници, а не у тексту, као што у рукопису стоји.

На страни 9. стоји „да им помогну“ — а треба — да им помажу.

На страни 11. „Управа.“ — Није добро почето, кад се каже: „Стари Срби нијесу имали у својих владара, као царева и краљева, нити икога, ко би им свијема заповиједао.“ — Потпуније би било да ово буде при крају овога чланка, кад се говори о жупанима, да су послје од ових постали краљеви, а од краљева цареви.

На страни 12. стоји: „који су судили парничарима и кривцима и т. д. — Ово „и т. д.“ могло би изостати, пошто је на овоме мјесту сувишно, а мало више овога у првој тачци стоји „и т. д.“ --

На страни 12. стоји „Хум, данашња Херцеговина.“ — Боље је казати, да се је Херцеговина звала Хум, због брда Хума.

Исто на 12 страни: „Босна на сјеверу од Херцеговине.“ — Треба додати због ријеке Босне.

На страни 13 стоји: „Срби их нијесу разумјевали.“ — треба казати, да Срби нијесу разумјели њихов језик, па су стога слабо прелазили у хришћанство.

На страни 22. стоји само „Чемањин огац“ — треба му казати и име, јер није нигдје казано.

На страни 23 изостављено је једно мјесто.

На страни 24 стоји: „Освојење Зете и других области.“ — Ово, као заглавље, треба ставити на сриједи, а не у тексту. Овога има и на другим мјестима.

На страни 25 стоји: „Државне борбе.“ — Правилније би било рећи према садржају: државне, унутрашње борбе, или просто унутрашње борбе, или унутрашњи немири.

Исто на 25 страни под насловом државне борбе стоји и то како је Немања предао Стевану да влада мјесто њега, а Вукану дао Зету, па се покалуђерио, а то не иде, да буде под реченијем насловом, јер је то

извршено без борбе. — Боље би било према садржају и наслов да буде на пр: „Оставка Немањина, калуђерство и смрт,“ јер овијем самијем одређује се ученику, о чему има мислити и говорити.

На страни 29. — Је ли тијело Немањино *сахрањено* у Студеници или се у кивоту налази?

На страни 30 стоји: како је Стеван, син Немањин заискао од папе краљевску круну, — мишљења сам да би то требало изоставити; јер није лако дјечи од основне школе објаснити то, нити су пак у стању схватити ондашње и садашње одношаје хришћанске цркве — источне и западне.

На страни 31. није казато, зашто је прозвата Жича седмврата.

На страни 33 стоји: „Војвода и војници, који су дошли за Ратском у Св. Гору, стану викати и тући калуђере.“ — Ово тући не иде и ваља га избрисати због религије, а и с васпитне стране, па макар и да је било тако, што није вјероватно.

На истој 33. страни стоји: да је Ратско казао војводи и војницима, да се је покаљуђерио, а није био, као што каже писац, него је то послије учинио. — И ово такође не иде и ако је почем овако било, јер рђаво упливише на васпитну страну ученика.

На страни 39. кад се говори о краљици Јелени прва и друга тачка не стоје у потребној вези. Стоји овако: „*Краљица Јелена*. Урош је био ожењен рођаком цара латинскога, Балдина, који тада владаше у Цариграду. Краљица Јелена је живјела послије смрти свога мужа још 27 год.“ и т. д.

На страни 40, *двје тачке* једна иза друге почињу с ријечи *пред* и то прва „*пред своју смрт*“ и т. д.; а друга: „*пред њену смрт*“ и др. —

Поради естетике, а у неколико и досљедности у излагању мисли, ово треба исправити.

На страни 40 ријеч *рђав* треба замијенити са *рђав*.

На страни 43 каже се о Милутину „Иза тога је помагао своме брату, те освоји од Бугара Браничевску област.“ — Ово је нејасно — треба споменути име његова брата.

На страни 43 мјесто оженио се за *Аном*, биће с *Аном*.

На страни 44 стоји: „Милутин је осим Грка и Бугара, морао ратовати послије смрти Драгутинове и са Маџарима“ и др. — Ово није добро изражено. Боље би било овако: Послије смрти Драгутинове, Милутин је ратовао не само с Грцима и Бугарима, него и с Маџарима и др.

На страни 46 стоји: „Они ударе на Србију, један с једно, а други с друге стране, што и учине.“ Такође ни ово није добро ни логично изражено.

На страни 47 стоји: „Срби овдје заробе мноштво непријатеља“ — ријеч мноштво требало би замијенити са *много*.

На страни 48 мјесто „Стран људи“ биће страни људи.

На 56 страни стоји „Цару Урошу су помогли само кнез Лазар и Вук Бранковић, за то му није могло никако испанути за руком да савлада невјерну властелу.“ — Ово није добро казато, јер изгледа као да су они двојица томе неуспјеху виновници.

На истој *56 страни* мјесто почму, треба почну.

На 58 страни не каже се којим је земљама владао Никола Алтомановић, а требало би.

На страни 59 — Је ли Ђурађ Стратимировић (Балшић) био на Косову? — као што писци кажу. Неки историци кажу да није на вријеме пристио, а неки држе да је Ђурађ био на Косову под именом Бана Страхвића.

На страни 63 стоји: „Тако пропаде српска држава основана славна и света кућа Немањића“ — биће: коју је основала и т. д. или основана славном и светом кућом Немањића.

На страни 70 говори се, како су Турци покорили Босну, а при крају овога стоји: „Цар турски примора Стевана, да напише писма, старјешинама градова, да се предаду Турцима. Тако Турци покоре Босну 1463 г.. Краљу Стевану и многој властели цар нареди, те им посијеку главе.“ — Изледа, као да је краљу Стевану и многој властели наредио цар за некога, да им посијеку главе. Правилније и јасније би било овако: Цар турски примора Стевана, да напише писма старјешинама градова, да се предаду Турцима. Најпослије нареди, те се краљу Стевану и многој босанској властели посијеку главе. Тако Турци покоре Босну 1463 год.

На страни 79 стоји: „Кад би зима наступила, онда се не могаше хајдуковати, те с тога би се они слањали (ваљда склањали) код својих пријатеља, које су називали јатацима.“ — Правилније би било овако: Кад би зима наступила, да се не може хајдуковати, онда су се они склањали код својих пријатеља, које су називали јатацима.

На 85 и 86 страни стоји:

„Сад Карађорђе намисли“ и т. д.

„Сад „ пође да освоји“ и т. д.

„Сад „ чује и т. д.

Овакво истовјетно понављање ријечи негодесно је, а при том и не одговара времену, о којему се говори.

Страна 98. За Страшимира не би горе било извести одређену карактеристику његове личности, т. ј. надодати, да је уопште био добар и карактеран владар. —

Ђурађ Балшић.

Страна 99. „Ђурађ је у миру живио са Дубровчанима и потврдио им стара права и повластице. Њих су Дубровчани од старине у Зети уживали.“ Разумљивије и љепше би било ријечи Њих су замијенити са које су, ставивши пред ријеч повластице запету. —

Страна 99. Ријеч „шеке (да га ови бране...“) провинцијализам је, због чега је боље замијенити са ријечју само, или али, или под условом. —

Балша П Балшић.

Страна 100. „Освојио бијаше Драч, па се кренуо бјеше и на Котор којег брђаше бан Твршко.“ Неки историци кажу, да је Балша II послао у помоћ Дубровчанцима против Котора 3.000 својијех војника, с којијема је заповиједао дубровачки генерал М. Бобаљевић, који је и принудио Которане, да моле дубровачку републику за мир. Значи, није га освајао за себе, већ је ишао у помоћ другоме. —

Страна 100. „У овом рату сам Балша почне са много своје властеле...“ Почем се година Балшина рођења не биљежи (можда се за њу не зна), могла би се у заграду ставити година његове смрти (1385), кад

су му Турци у поменутом боју одсјекли главу и одијели. Због честога повторавања ријечи *погинуо*, као и да би историјски факт још тачније био саопћен, не би згорега било ставити у мјесто *погинуо*, *одсјекли му главу*, — и ако и једно и друго означава смрт. —

Ђурађ II Страшимировић - Балшић.

Стр. 100. „Арбанија се бијаше сва узбунила.“ Неразумљиво је, или је Арбанија припадала Ђурађу или Турцима, који су нападали. Историк Милаковић о истоме овако каже: „...1386 године ударили су Турци на државу Ђурађеву и доста су му квара учинили, како у Арбанији до Драча и даље по дољној Зети, у околини Скадра, Бара и Будве, тако и у горњој Зети до Острога на граници Оногшта.“

Страна 101. Ријеч „*шрзавице*“, боље је замијеним са ријечју *немири*.

Страна 101. „Да би се ослободио ропства, Ђурађ дарује Бајазиту градове: Скадар и Дриваст.“ Међу тим исте године кад је био бој на Косову (1389), градови Драч и Љеш, бојећи се Турака, предали су се Млечићима; а опет 1394 године сам Ђурађ, уздајући се у Млетачку силу, да би лакше одбранио своју домовину од турског нападаја, — уступи Млечићима свој стoлични град Скадар, добивши у замјену градић Дриваст с тим, да му сваке године плаћају по 1.000 дуката.

Страна 101. Да су Ђурађу послѣје Косовске битке Турци одузели готово све земље и одвели га у ропство, — није ми познато.

Страна 101. Ђурађ није умро 1404, већ 1405 године.

Страна 101. Требало би на основу Ђурађеве повеље од 1388 године споменути, да су за његово вријеме још и Млечићи трговали по Зети, а такође да је Ђурађ имао своје послове у Скадру.

Страна 101. „... оставивши послѣје себе свога сина.

Балша III.

Овај пријелаз није подесан за дјепу, која уче историју по одјељцима, ушљед чега је боље, да наслов дође у првом падежу — *Балша III*.

Страна 102. „У почетку је срећна била (т. ј. Јелена, мајка Балше III) у свом предузећу и поврати Скадар, Дриваст и још неке градове.“ За Дриваст и још неке градове не спомиње се, а Скадар је понајвише добила због мржње Скадрана према Млечићима, који су се и предали Балши.

Стр. 102. „Млечићи просули бијаху силно мито с цијељу, да баце Јелену и њевина сина с управе.“ У мјесто с *цијелу* боље је рећи с *намјером*, а умјесто „*да баце*“ треба да стоји *да збаце*.

Стр. 102. „Они (т. ј. Млечићи) и спају, те поврате све изгубљене градове и уз њих Улцињ, Бар и Будву.“ Међутим Млечићи су у то вријеме (1405) постали власници *све доње Зете* и још, поред споменутијех, *Скадра и Дриваста*.

Не гледајући што чланак носи назив *Балша III*, — све се у њему говори да је учинила његова турска мати Јелена, а о њему се тек мало при крају каже. Бар овдје, гдје се управо Балша III спомиње, требало би напоменути о његовој славној побједи над Млечићима и њиховим помоћницима Турцима (којијех је било 8.000) око Скадра, којег опет одржи у својим рукама. — Не пише се *Улцињ*, већ је правилније *Оцињ*.

Деспот Стеван.

Стр. 103. ...„Кнеза Лазара“... у средину реченице ријеч *кнез* пише се малим словом.

Иван Црнојевић.

Стр. 104. „...којега је *доцније* Иван опет повратио“ (говори се за Жабљак). Мјесто неодређеног времена *доцније*, боље је и правилније да се каже *исте године* (1483).

Стр. 104. „Затим Турци нападају на њега са великом војском. Он затражи помоћи у Млечића, али му је они откажу.“ Млечићи су отказали Ивану помоћ зато, што су већ изгубили били Скадар, па им није било по вољи кварити трговачки уговор, који су са турским Бајазитом II закључили били (1482 г.)

Стр. 104. Иван Црнојевић склонио се од Турака под Ловћен не 1485, већ 1484.

Стр. 105. „Затим *ожени* свога сина Ђурђа из Италије, *премда не дочека радосне свадбе*, него умре 1490 г.“ Ако га је *оженио*, то је и свадбу *дочекао*; *ожениши* неког радња је свршена; боље би било рећи *вјерио*, или, што је још боље, напоменути, да је умро *кад су се сватови враћали из Млешака*.

Ђурађ Црнојевић.

Писци кажу, да је Станко с Турцима победио свог брата Ђурђа, те да су пошљедњи (т. ј. Турци) и заузели сву Зету. Дочим неки историци кажу, да је Ђурађ сасвим потукао Станка у Ђешкопољу, заробивши и неке потурчењаке, који су се с њим (са Станком) одметнули били.

Митрополити из разних племена.

Стр. 107. Добро би било споменути, да су митрополити из разних племена почели владати од свршетка XV вијека; да су пак владали око 200 година — већ је речено. —

Кад се говори о нападају Сулејман паше на Вртијељку, не би згорег било у загради ставити годину тог догађаја (1690). Даље, историк Милаковић каже: да је с Бајом Пивљанином било 60 друга, а не како автор по „Горском Вијенцу,“ помиње 30 змајева. Која је цифра истинитија?

Владика Данило.

Стр. 110. Неке подробности из дјетињства Данилова, које писци наводе у почетку, могле би се у интересу краткоће учбеника, изоставити, тим прије, што о томе, по прилици историја ништа не каже н. пр. „Домаће послове живо је радио, а највише се бавио у планини за стоком. С друговима се својим није *никако* свађао, зато га је свако волио“. Овакве поуке ради васпитног циља треба оставити, да их дјети учитељ изводи, кад им буде о истом владици предавао, а у историји треба да су само поуздана факта, а не аналогичне предпоставке, које могу и изостати, без уштрба личности, о којој се говори. Данило је могао и не радити „живо“ домаће послове, а ипак бити оно што је и био; могао се „никако“ и не свађати са „својим“ друговима, а свађати се са друговима другијех и т. д.

Све речено предпоставља се у ријечима: „Бијаше врло побожан, у цркву радо иђаше, а родитељима се својим у свему покораваше“. Кад се својим родитељима у свему покораваше, подразумева се, да је и радио колико може и да се није ни свађао са својим друговима, премда и не „никако“.

Стр. 111. „Свој народ соколи и тјешпи, да се не боји туђег *ушницаја*, јер је са њима свесилни Бог“. Ријеч „ушницаја“ није на свом мјесту, јер ушницај може бити и просвјетни и религиозни, добри или зли; међу тим овдје је ријеч „ушницаја“ употребљена у смислу *нападаја*, *настрјаја* и т. д. Туђи *ушницај* бива и благотворан на некога, па зато и не треба рећи, да их је владика соколио, да ће их од тог корисног уплива сачувати Бог. —

Стр. 111. „Хљеб и вода придржаваху му живот, а то му Црногорци тајно доносилаху и *ране* облакшаваху“. Ријеч *ране* боље би било замијенити са ријечју *муке*, јер и ако су га — по ријечима доцнијих историка — привезали били, ранџа у буквалном смислу на њему није било, — бар колико историја каже. —

Стр. 111. „У овоме (ријеч иде о откупу) их је потпомагао добро и неки херцеговачки владика“. Зашто говорити *неки*, кад се зна, да су га звали Саватије; даље, ако је и био Херцеговац, но је живио у манастиру Савини. Да би се избјегло непоуздање, којим дише ријеч *неки*, као и да би се дјецџ изнио *чисти* историјски факт, није згорег уметнути и име и мјесто борављења тога владике, који је *шрећи* дио откупа позајмио (1.000 дуката). На пошљедку, лијепо је да дјеца чују и за манастир Савину, као историјску светињу.

Стр. 112. „Самих ага и бегова *нађе* се у ропству до 36 друга“. Аге и бегови доведени су у ропство силом, а не као да су се ту својевољно нашли. Поред овога, историја баш не каже, да су сви ти 36 били аге и бегови, већ уопште отмијени Турци.

Стр. 113. „По царској жељи, онај (с. ј. Херцеговац Сава Владиславић) пошаље *два своја земљака* у Црну Гору.“ Зар је и Подгоричанин Иван Лукачевић био Херцеговац?

Стр. 114. „Уз *ово* још и до 86 барјака и много турског одјела. Зато се *ово* мјесто“... Да би се избјегло повторавање *ово, ово*, боље би било друго „*ово*“ замијенити са *исто*. Ријеч *одјела* боље је рећи одијела. —

Стр. 115. „Ђуприлић *присупи* лукавству.“ Одвећ је фигурално речено приступа; природније је казати, *уопшребљује* лукавство.

Стр. 115. „Владика се сада враћа у свој народ и тек што га је обеселио царском милошћу, *Турци су напали били на село Трњине 1716 године*.“ На пошљедку кад се билијеже године овога другог боја на Трњине, требало је, да су писци ставили бар у загради годину првог рата, 1706. Ово тим прије, што је у овом првом боју био већи пораз турски, него ли у пошљедњем. Притом и ријеч *сада* одвећ се често понавља.

Стр. 116. „... и *дове* народ у братску љубав и слогу.“ Ваљда и „*доведе*“ народ...

Стр. 116. „Имађаше лијепе жеље за даље *расцвјешање* земље,“...“ Обичнија је ријеч у овом смислу *процвјешање*.

Стр. 117. — „Слава Оцу и првом препородитељу Црне Горе — владци Данилу.“ Овај усклик писаца изоставио бих, јер се из свега његова живота види, да је по свему био славан. Усклик подеснији би био за какав јавни говор о истом владци, а овдје изгледа као наметање другејема, какав осјећај да излију. —

Митрополит Сава и Василије.

Стр. 117. — „Због овога уступи Василију своје мјесто, премда *вршијазу* сва земаљска питања заједно у договору.“ Ријеч *вршијазу*, боље би било замијенити са ријечју *обављаху* или *свршаваху* и т. д.

— На страници 118 каже се: „Сад баш долази владика (из Русије), вјештим начином умири Црногорце и *диже против Турака*.“ Међу тим су Турци сами напали били на Црну Гору, и тај напад проузроковали су неколико црногорскијех главара, који се због домаће свађе са главарима, одметнуше 1754 год. к везиру босанском, а одатле к султану, који и напале Црну Гору, с наміјером да ју ухарачи. Бој се догодио према Оногшту, одакле су се Црногорци, послје петнајестодневног боја, морали повући натраг до Чева, одакле су их (Турке) поћерали пред собом до самог Броћанца.

На страни 120. кад се говори о Шћепану Малом, требало би напоменути, да га Црногорци примише у име збаченог с престола и преминулог (1762) рускога цара Петра III, чија је смрт за многе сумњива била, те су неки и мислили да није умро, већ да је негде побјегао, а наши баш и повјероваше, да је к њима добјежао. Иначе би за дјецу било чудновато, како то да се не зна и сумња, да ли је то руски цар или не, кад би се, на пошљедку, могло поћи у Русију, па да се види, ако је цар тамо, онда овај што је овамо није прави, већ лажни — цар.

Стр. 120. (при дну). „У највећој нашој невољи гроб запали турску чебану.“ Ваљда гроб *наше* гроб

При дну странице 121-ве двије тачке једна иза друге, почпњу се овако: „Пошто види. (речено за Шћепана Малог). А пошто увиђе....“ Због повторавања једнакијех израза, боље би било једно од овијех мјеста преиначити у ријечима. „Шћепан мали“ *Мали* исто се пише великим словом. —

Петар I. (Свети.)

На страни 123. писци за Бушатлију кажу: „Пошто попали и околна села и племена, оглоби их и *ухарачи*, врати се натраг 1785 год.“ Попало и оглобио јест, али *ухарачио није*; паша је отео што је нашао и огњем и мачем учинио свој кеф, па је одјездио даље. —

Стр. 124. — „...И прићера Турке на *граници* Арбаније.“ Крстање тражи четврти падеж — *на граници*.

Стр. 124. — „*Кривући*“ да не би боље било *кријући*. —

Писци у почетку (*стр. 123.*), описујући ратове с Туреком, спомињу „*Бушатлију*“ а на другом мјесту „*Махмута*“ да не би изгледало да су то два нападача, а не један и исти, боље би било у почетку споменути и рећи: *Махмут-паша*, и још додати *Бушатлија*.

Уопште живот и рад Петра I требало би мало опширније описати, не гледајући што је историја доста повелика за дјецу, којој је намијењена. На пр.: мало је речено о његовом старању за унутрашње благостање земље. Требало би споменути суд, који се звао *кулук*; даље, како је хтио уредити још и *сенаш*; његове просвјетне тежње: о свештенству, о школама; његово лично учитељствовање и предавање неких предмета у манастиру. Такође у кратко нацртати и тадашње зло унутрашње стање Црне Горе, које је настало било због домаћих размирица, као и показати и предочити, да је све то било ниско, себично и смртоносно за општи напре-

дак, што би и повело неописаним несрећама, да није мудри владар, својим очинским старањем и светошћу у неколико успио, да савјетом и клетвом доведе народ, колико толико, у покорност.

Петар II Петровић - Његош (Владика Раде).

Стр. 130. Зашто само у овом наслову да се додаје *Петровић-Његош* а другим не? Требало би исто придати у наслову и другим владарима из породице Петровић-Његош, или га и овдје изоставити. Година ступања на владу и смрти Петра II боље да дође испод наслова и то у загради.

Стр. 130. „...*опредијели* за свога нашљедника,...“ ријеч *опредијели* љепше је замијенити са ријечју *одреди*, *наименује*.

Страна 130. „Па како га Бог бијаше душевно украсио, тако и исто бијаше тјелесно.“ Боље је скратити овако: Бог га бијаше духовно и тјелесно украсио. Шљедећу тачку, која говори о његовој згодноћи, расту и момачком стасу — изоставио бих, јер се све подразумијева у првој тачци.

Страна 130. „У ово умре његов свети *стриц* и по завјештају овога...“ Ријечи: *у ово* и *овога* требало би, према општем склопу реченице, мало љепше подесити.

Даље, у ријечима „*умре свети стриц*,“ ријеч *свети* послје ријечи *умре* могла би се изоставити.

Стр. 131. „Жеља господара *овога* бијаше,“... Ријеч *овога* љепше је да дође послје ријечи *жеља*.

Стр. 132. „Сада измислио продужити започето дјело *земаљског уређења*.“ Пошљедње двије ријечи замијенити овако: *о уређењу земље*.

Стр. 132 и 133. Кад се говори да су Турци на све стране зостављали „*јадну припадницу*“ (или „*припадницу*“), разумије се, имају у виду племена и покрајине српске, које су се налазиле око галаије-Црне Горе; међу тим за читаоце могло би изгледати, као да су и Црногорци били турска *раја*.

Стр. 133. „У овом српска крв тецијаше (говори се за Али-пашу Сточевића), јер бијаше поријеклом Србин.“ Ову тачку боље би било спојити са предидућом помоћу запете, рекавши: (с Али-пашом Сточевићем), *који поријеклом* бијаше Србин.

Стр. 134. „...“ а *говорио* је готово *свима* јевропским *језицима*.“ Измијенити: а *говорио* је неколика јевропска језика.

Стр. 134. У ријечи *најпослијед*, слово *д* треба изоставити.

Књаз Данило (1851—1860).

Стр. 135. „Због овога је и послао био синовца Данила у свијет, *да се изобрази*.“ Ове потоње три ријечи замијенио бих са: *на науке*.

Стр. 135. „прегаоштва“ — треба прегалаштва. —

Стр. 136. „Суеједна подјармљена браћа гледаху на њ, *као сунце*, које ће их огријати.“ Израз *као сунце* неправилно је стављен; изгледа као да и сунце на њега гледа; треба рећи *као на сунце* или: *као у сунце*.

Стр. 136. Ријеч *одасвуда* замијенио бих ријечима *са сваке стране*.

Стр. 137. Писци много резонују односно јунаштва, којег су затворени Црногорца учинили у Острогу. Н. пр. „Оваква одбрана права је лавовска“ „Ово је један величанствени приказ у историји јуначких мегдана“. Једна од ових тачака могла се изоставити, те уштеђети мало простора, који би се на другом мјесту стварније потпунили могао. При том, кад се дједи много резонује, губи се главна мисао, или догађај,

који треба довести у свезу с прошлим и идућим историјским догађајима.

Стр. 137. „Расцвјетање“. Боље је рећи *процвјетање*.

Стр. 138. „Даље продужује свој значајни рад“. Овај пријелаз могао би се подесније казати, премда би се и без њега могло, јер како предидући став тако и идући, говори о унутрашњим реформама Даниловим у земљи, те онда и ова тачка сувишна је.

Стр. 130. „али му, *Богу хвала*, не би суђено“ (т. ј. Кадрипаши да ухарачи Црну Гору.) Ријечи *Богу хвала* могле би се изоставити, јер изгледа као наметање у осјећају другијех.

Стр. 130. „Али зар сама судбина није то дала“. Ову тачку требало би или измијенити, или изоставити.

Књаз Никола.

Стр. 140. „Послије смрти Данилове књажевски пријесто његов достојни шљедбеник“ . . . изостављена је ријеч *заузме*, *нашљеди* и т. д.

Стр. 140. Израз „патничком народу“ — не звучи.

Стр. 140. Двије тачке у средини ове странице нијесу на свом мјесту.

Стр. 141. „Овај га чисто *домаће* прими и богато *одарује*.“ Ријеч *одбарује* скратно бих са *дарује*.

На *стр. 137, 141 и 143* имају неке ортографске омашке.

Стр. 143. „Прије свега, као сам од велике науке, обраћа пажњу на народну просвјету“. Ово треба, према цијели, замијенити с подеснијим изразом.

Стр. 144. „Устројство његово“ и т. д. гдје се говори о институту требало би изразити се језгровитије и краће, јер је и онако уџбеник опширан.

Стр. 145 Замијеница „Он“ у средини реченице обично се пише малим словом.

Стр. 145 и 146. „Особито књаз *пази* да је *у народу* законито и *спиритрасно* правда дијели“. Ваљда *бесспиритрасно*.

Стр. 146 „у загрљај“ подесније ће бити да се рече у *посјету*.

Оволико сам ја примијетио да би требало у реченом уџбенику исправити.

У осталом види се, да су г. г. писци добро обраћали пажњу, с малим изузетком, како на тачност историјских догађаја, тако и на дошљедно и лако излагање истијех, имајући у виду задатак српске историје, као и њену васпитну страну. У некијем мјестима писци су се упуштали и у подробности, како би извели очигледнију и бољу карактеристику.

У главноме метод излагања иде од даљег к ближему, што је много теже за дјецу, а особито за почетнике. Али су се потрудили, да и у томе, по могућности олакшају додавањем увода, у којему је изложено, као што сам већ казао, првобитно стање човјеково, његово постепено развиће, начин живљења и т. д.

У своме спроводном писму упућеном Школској Комисији, писци кажу, да су обраћали пажњу и на то, да ли да се изведе уџбеник по методу од ближега к даљему почињући бар у III разреду, од дана данашњега, па корачајући натраг у магловитост историје и т. д.

Из доста разлога писци су одустали од тога метода, а учитељ који би желио и тај метод употребити, дјелимице, или у опште, наћи ће довољно материјала за исти и може постићи успјех.

Вишереченом додајем, да би требало послѣ сваког одјелѣка поставити главнија питања, чим би се у многومه олакшало, како дједи тако и наставницима, тим прије што се овај предмет учи на памет. При том да се набаве за овај уџбеник бар неколике историјске слике, те ће дједи на тај начин предмет постати занимљивији и лакши, добивено знање биће трајније и боље.

Помаће неке ортографске омашке, које нијесу у овом реферату споменуте, могу се и у коректури исправити. При том и неколико *кишњаштијез* израза треба изоставити, јер у овако озбиљним радовима не само да не приносе никакве користи, него су шта више и од штете.

Добро би било, кад би се г. г. писци постарали да уџбеник по могућности скрате, према неким примједбама, а тако и према њиховој увиђавности, иначе је преопширан за дјецу, којој се намјењује.

Цешине, 4 октобра 1898.

—**—

Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1897—8.

(Саопштава се у изводу).

РЕВИЗОР: Лука Јововић, учитељ мркојевићски.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

1. Школа Његушка.

Испит је био 20 Јуна, а трајао је $6\frac{3}{4}$ сати.

Школа је од три разреда: I, III и IV. У почетку школске године уписано је било ученика 61 и то: 27 у I раз.; 26 у III раз. 8 у IV раз. На испиту их је изашло 57, и то: 25 у I р. 25 у III р. 7 у IV.

Изостало их је 4, услед болести 1; због сиромаштва 1; ишћеран због свађе 1, а 1 умро. Понавља само 1 у I р.

Испитано дјеце:

Из Закона Божјег: у I р. 5; III р. 5; IV р. 3.

Из српског језика: у I р. 6; III р. 5; IV р. 3.

Из словенског читања: -- у III р. 4; IV р. 3.

Из рачуна: у I р. 4; III р. 4; IV р. 3.

Из геометрије: — у III р. 3; IV р. 2.

Из земљописа: у I р. 5; III р. 4, IV р. 3.

Из историје: -- у III р. 3; IV р. 3.

Из познавања природе: у I р. 4; III р. 4; IV р. 3.

Из поз. чов. пијела: у I р. 5; III р. 4; IV р. 3.

Наставни успјех у појединим предметима и разредима посебно укупно
исноси:

Из Закона Божјег: I р. 4; III р. 5; IV р. 5. — Више врло добар.

„ српског језика: I р. $4\frac{1}{2}$; III р. $4\frac{1}{2}$; IV р. 5. — Одличан.

- „ словенског језика: — Ш р. $4\frac{1}{2}$; IV р. 5. — Одличан.
- „ рачуна: I р. 4; III р. 4; IV р. 4. — Врло добар.
- „ геометрије: — III р. 2; IV р. 2. — Довољан.
- „ земљописа: I р. 4; III р. $4\frac{1}{2}$, IV р. 4. — Врло добар.
- „ историје: — III р. 4; IV р. $4\frac{1}{2}$. — Више врло добар.
- „ прир. наука: — III р. 5; IV р. 4. — Близу одличан.
- „ познав. чов. тијела: I р. 5; III р. 5; IV р. 5. — Одличан.
- „ краснописа: I р. 5; III р. 5; IV р. 5. — Одличан.
- „ цртања: I р. 5; III р. 5; IV р. 5. — Одличан.
- „ цркв. пјевања: I р. $3\frac{1}{2}$; III р. $3\frac{1}{2}$; IV р. $3\frac{1}{2}$. — више но добар.
- „ свјетског пјевања: I р. 3; III р. 3; IV р. 3. — Добар.
- „ гимнастике и вој. вјежбања: I р. $4\frac{1}{2}$; III р. $4\frac{1}{2}$; IV р. $4\frac{1}{2}$. — Више но врло добар.

Из чистоће: I р. $4\frac{1}{2}$; III р. $4\frac{1}{2}$; IV р. $4\frac{1}{2}$. — Више но врло добар.

„ дисциплине: I р. 5; III р. 5; IV р. 5. — Одличан.

Чиме је постигнут укупни годишњи успјех у сва три раз. подједнако: Више но врло добар ($4\frac{1}{3}$.)

Сви су предмети довршени по наставном плану, осим геометријских тијела, које ћеца ни на табли не умијаху нацртати; узрок је био тај, што геометријских тијела нијесу имали.

Рад је отпочет 1 октобра, радних дана било је 156, а сваког дана рађено је по 5 часова. Саме их није остављао. Учитељ је држао само један родитељски скуп, и то уз свечаност на Савин-дан, том приликом говорио је о уредном циљању дјече у школу, и о сријетању истих пригодом хрђавих времена. Правио је четири излета, један главни на границу, на доглед мора и приморја, занимали су се земљописном науком у очигледности. Баца су посјећивали школу неуредно услед болести: фруса и тифуса.

У овој школи ради само један учитељ, свршио је богословију на Цетињу. Постављен је за привременог 1870 г. а 1871 за сталног. Служи 27 година, у мјесту 3. Вршио је дужност најваљаније. Способности је врло добре. Владање учитељево и држање, како у школи, тако и изван школе, одлично, а такво има поштовање у мјесту. Трудољубља је одличног.

Погрјешке примјећене у школској настави:

Дјеца не одговарају у потпуним реченицама; поједини не стоје на знакове при читању; земљопис већином на памет изучен, без да показују мјеста на мапи; декламовање усиљено и неприродно; напаметни рачуни у I. раз. без примјера.

Похвалу заслужује предавање о српској народности; особита љубав спрам свог позива, народа и дјече, те као да је јучер почео има издржљивост воље; карактерно држање и поступак учитељев; љубав и труд к раду; моралне поуке, све је то достојно похвале овог свјесног учитеља, које му на част служи.

Предавање је било доста јасно и разумљиво, те су по томе дјеца ваљано упућивана на правилно мишљење и расуђивање. Моћи код ученика хармонично су развијане природнијем путем тјелесне и душевне. По уљудном ђачком држању и извођењу моралних поука из приповједака, жигосући неваљало, а склони на поштено, честито и ваљано, увидио сам да учитељ својски настојава на образовање честитих карактера код својих ученика. Спрам њих односио се је као прави отац, злостављања било није,

а кажњавао их је најумјеренијим казнама, а очински се је старао да се међу се не бију. Учитељ је на квартиру у школи. Посјеђавао је школу и цркву вајуредије, само је 3 дана по дозволи Гл. Шк. Надзорника изостао од школе

Сви су протоколи у добром стању, и тачно и марљиво вођени, само протоколе „прихода“ и „расхода“ нијесам прегледао, јер су од општине поверени црквеним туторима, који у исто вријеме управљају цијелијем општинскијем новцем. Тупори ти по дужности службе били су на реду на Цетињу. Наредио сам и обећали су: да се протоколи ови одмах пошљу на Цетиње Гл. Шк. Надзорништву на преглед и контролу.

Школа и учитељски стан у добром су стању. Мјесне власти заузимају се око школе похвално. Учионица има 176·63 куб. м. простора, на поједино дијете долази 3·1 куб. м.

Прописано је за идућу годину да се добава: слика владаоца, мапа Јевропе, Бал. полуострва, геометријска тијела, сахат, штица, писмарица, да се обоји табла и поправе пећи.

Од училиа има се: Шраберове слике, мапа Јевропе, глобус, све старо. Школске баште нема, намјерни су за идућу годину одвојити од црквоне земље једно по рала; а до сад се није могло, пошто је била дата на одређени рок година под аренду.

Г. Савић Радоњић, као капетан, а у исто вријеме и као мјесни школски надзорник, вршио је дужност наспрам школе одлично, како се само пожељети може; због чега нек је препоручено Гл. Шк. Надзорништву, да га одликује похвалним листом, како би га с тијем у интересу ове школе и на даље потврдио за мјесног надзорника, јер је све радио — како је близу школе неуморно и свакодневно, на бољитак исте.

Народ љуби школу особито, видјело се је и по томе, што је поред свега тога што је био радни дан, својим присуством испит увеличао.

Народ једногласно тражи да им учитељ остане исти, с којим су су они потпуно задовољни; такође се и учитељ с народом слаже честито, и жели исто мјесто, само моли и то разложно, да му се у кеколико повиси плата, јер је заиста изложен трошковима.

Од акта узео сам: копију испитног извјештаја, инвентара, коспонденције, прописе, цртанке и писмене ћечке радове за вријеме самог испита рађене.

Школско здање је при самом колском путу и пазару, чести пролазак кола смета предавању: али пошто се је народ толико око ње — особито крова — истрошио, мучно је сад томе наћи лијека.

2. Школа Ђеклићка.

Испит држан 21 јуна, а трајао је 6 сати.

Школа је од три разреда: I, II, и III.

У почетку шк. године уписано је 35 ученика, и то у I р. 16; у II р. 16; у III р. 3. На испиту их је изашло 32 и то у I р. 16; II р. 13; III р. 3. Изостали су 3, два због сиромаштва, а 1 оћеран због хрђавога владања. Није понављао ниједан

Испитано дјецe:

Из Закона Божијег: у I р. 4; II р. 4; III р. 3.

Из српског језика: у I р. 4; II р. 4; III р. 3.

Из словенског језика: у I р. —; II р. 3; III р. 2.

Из рачуна: у I р. 5; II р. 4; III р. 3.

Из геометрије: у I р. —; II р. —; III р. 2.

Из земљописа: у I р. 4; II р. 3; III р. 2.

Из историје: у I р. —; II р. —; III р. 3.

Из познавања природе: у I р. 4; II р. 4; III р. 3.

Из познавања човј. тијела: у I р. 4; II р. 4; III р. 3.

Наставни успјех у појединим предметима и разредима посебно и укупно износи:

Из закона Божијег: I р. 4; II р. 4 $\frac{1}{2}$; III р. 4 $\frac{1}{2}$ више врло добар.

Из српског језика: I р. 4 $\frac{1}{2}$; II р. 4; III р. 4 $\frac{1}{2}$ више врло добар.

Из словенског језика: I р. —; II р. 5; III р. 4 $\frac{1}{2}$ одличан.

Из рачуна: I р. 4 $\frac{1}{2}$; II р. 4; III р. 3 врло добар.

Из геометрије: I р. —; II р. —; III р. 3 $\frac{1}{2}$ више добар.

Из земљописа: I р. 4; II р. 4; III р. 4 врло добар.

Из историје: I р. —; II р. —; III р. 4 врло добар.

Из позн. природе: I р. —; II р. 4 $\frac{1}{2}$; III р. 3 $\frac{1}{2}$ врло добар.

Из поз. чов. тијела: I р. 4 $\frac{1}{2}$; II р. 4 $\frac{1}{2}$; III р. 4 више врло добар.

Из краснописа: I р. 5; II р. 4; III р. 5 више врло добар.

Из цртања: I р. 5; II р. 4; III р. 5 више врло добар.

Из цртања: I р. 4; II р. 4; III р. 5 више врло добар.

Из црвеног пјевања: I р. 3 $\frac{1}{2}$; II р. 3 $\frac{1}{2}$; III р. 3 $\frac{1}{2}$ више но добар.

Из свјетског пјевања: I р. 3; II р. 3; III р. 3 добар.

Из гимнастике и вој. вјежбања: I р. 4; II р. 4; III р. 4 врло добар.

Чистоћа: I р. 3 $\frac{1}{2}$; II р. 3 $\frac{1}{2}$; III р. 3 $\frac{1}{2}$ више но добар.

Дисциплина: I р. 3 $\frac{1}{2}$; II р. 3 $\frac{1}{2}$; III р. 3 $\frac{1}{2}$ више но добар.

Укупни годиш. успјех у свим разредима подједнако: Врло добар (4).

Сваки је предмет изражен у довољном облику. Год је отпочет 1 октобра. Радних дана учињено 185. Рађено је љети по 6, а зими по 5 часова. Дјецу није саму остављао. Држао је два родитељска скупа, први 6 октобра, говорено о уредном шиљању дјецу у школу и чистоћи; а други 14 јануара, говорено о значају светковине. Правио је 4 излета, том приликом се је занимао поучавајући дјецу у земљопису, пјевању и природним наукама. Бацаи су посјеђавали школу неуредно, усљед болести: фруса тифуса, грлобоље и инфлуенце, те су 13 дана, по дозволи Гл. Шк. Надзорништва била распуштени.

Учитељ је вршио дужност врло добро, постављен је за привременог 1895 г. за сталног још није. Служи 2 године, обије у мјесту. Свршио је 4 разреда гимназије на Цетињу. Способност му је за све разреде врло добра, дужности друге нема; трудољубља је одличнога, владања и држања у школи доброг, изван школе одличног, па га тако и поштују.

Погрешке примјећене у школској настави:

Декломавање неприродно, декламајући дјеца гледају у једну непомићну тачку у таван; брзају при одговорима; рачунање у I. раз. у глави на изузет — једнострано без примјера, служе се бројењем на претима, а на табли служи се до 30; дјецу давио у III. раз. оном множином словенских богова, а овамо је већ било на штету прописане историје; строг је у биљешкама; учитељ није још искоријенио урођену кичљивост, за вријеме испита могла се је осјетити. Надати се да ће се и од ње брзо ослободити.

Овогодишње трудољубље, искорјењивање механизма; ваљано, правилно и живо предавање српског језика (поред мало брзања) у свима разредима и геометрије заслужује похвалу, као и то: да је сиромашној дјечи особито наклоност показивао, а дјецу богатјих родитеља доводио у границе скромности.

Предавање је доста јасно, јер се је учитељ усавршавао практичношћу у методу. Дјеца су лијепо упућивана правилном расуђивању, а учитељ се као новајлија неуморно труди да познаде дјечију природу. Пази на образовање честитих карактера. Примјери из историје и читанака служили су им као узор, да се добром прилагођивају, а мрзе и презиру неваљало.

На спреам дјеце односио се је учитељски, кажњавао их је умјереним казнама, а пазио је да се између себе не туку.

Учитељ станује у врло слабом учитељском стану.

Посјеђавао је школу и цркву тачно и уредно, само је од школе изостао два дана, и то без дозволе, затекло га хрђаво вријеме о божићњем распусту, код куће.

Сви су иротоколи, како школеки, тако и они од прихода и расхода, тачни и уредни, само протокола: љетописа и кореспонденце није било.

Прихода било је фиор. а. вр. 52 и 48 новч., а расхода, фиор. 54 и 50 новч.

Расходовано сувишка фиор. 2 и 4 новч.

Купљено је 4% тачно и правично, а расходовано је по потреби и умјесно.

Учионица има 6121 куб. м. простора, на свако дијете долази 1.91 куб. м. простора.

Стан и учионица су у најгорем стању, постоје само два малена прозора са источне стране. Дјеца су принуђена при читању окретати се с књигом к прозорима да свјетлост добивају. Поправљано, што је било могуће у оваком стану.

Школа има од учила: Шпрајберове слике, мапу Јевропе, мапу Црне Горе, слике из старог и новог завјета, глобус, тијела геометријска — готово све старо, покварено у оваквом тијесном стану. Наређено да се добава: икона св. Саве, слика владоаца, мапа Бал. полуострва, штица, писмарица, два псања, да се поправи школеки сахат, купе протоколи кореспонденце и љетописа, и као у овој школи нарочито топлумјер.

Школске баште нема, нити се за сад може добити, док се види ће се нова школа начињети.

Г. Матан Матановић, капетан и мјесни надзорник, вршио је своју дужност спреам школе одлично, и пошто се спреам прилика и околности живо за школу интересира, корист је да и у будуће врши дужност мјесног надзиратеља.

Народ тражи да учитељ и у будуће остане, а учитељ такођер не жали се ни накога, али жели премјештај ближе кући.

Од акта узео сам: копију испитног извјештаја, инвентара, кореспонденце, прописе, цртанке, и писмене ђачке радове.

Школа и стан сасвим мрачни, тијесни и неудесни тако да је гријех ту дјецу држати. Једна пола народа ослања се на Г. Војводу Ђура Матановића, који се заиста око просвјете живо интересира, и да пристају око школе, за мјесто ново и грађу, како он рече, уздајући се да ће их припомоћи богатијем прилогом као вазда; но међу тим друга пола радија би

била свој дио труда и повца око новог школског здања уложити, само да се центар одреди. Због чега је пријема пужда да се народ ријеши на подизању нове школе; а просвјетна власт да упути школску комисију на лице мјеста, са новим планом, и одмах да се приступи раду — у противном случају ову стару подићи, и купити једну приватну кућу до школе између којих је само зид, а у истој не станује нико. Не буде ли ни једно ни друго, у интересу дјете са здравственог гледишта, предложио бих да се просто затвори.

3. Школа у Цуцама. (На Трешњеву.)

Испит држан 23. Јуна, а трајао 7 сати.

Школа је од три разреда: II, III и IV.

У почетку школске године уписано је било 25 ученика, и то у II. р. 8; III. р. 15; IV. 2. На испиту их је изашло 12. у II. р. 4; III. р. 6. IV. р. 2. испиту дакле нијесу присуствовали 13. 1. прешао у Рудине; 1; остао због сиромаштва; 1. по наговору родитеља; а 10. услед болијести.

Испитано дјете:

Из закона Божијег: у II. р. 3; у III. р. 3; у IV. р. 2.

Из српског језика: у II р. 3; у III р. 3; у IV р. 2.

Из словенског: у II р. 2; у III р. 3; у IV 2.

Из рачуна: у II р. 3; у III р. 3; у IV р. 2.

Из геометрије: у II р. —; у III р. 2; у IV р. 2.

Из земљописа: у II р. 3; у III р. 3; у IV р. 2.

Из историје: у II р. 3; у III р. 3; у IV р. 2.

Из поз. природе: у II р. 2; у III р. 3; у IV р. 2.

Из поз. чов. тијела: у II р. 3; у III р. 4; у IV р. 2.

Наставни успјех у појединим предметима је вриједима, посебно и укупно износи:

Из Закона Божијег: у II р. $4\frac{1}{2}$; у III раз. 4; у IV раз. 5. — више врло добар.

Из Српског језика: у II раз. $4\frac{1}{2}$; у III раз. $4\frac{1}{4}$; у IV раз. $4\frac{1}{2}$. — Више врло добар.

Из Словенског језика: у II раз. $2\frac{3}{4}$; у III раз. $3\frac{1}{2}$; у IV раз. 5. — Врло добар.

Из Рачуна: у II раз. $4\frac{1}{2}$; у III раз. 4; у IV раз. $4\frac{1}{2}$. — Више врло добар.

Из Геометрије: у II раз. —; у III раз. 3; у IV раз. $4\frac{1}{2}$. — Близу врло добар.

Из Земљописа у II раз. $4\frac{1}{2}$; у III раз. $4\frac{1}{4}$; у IV раз. $4\frac{1}{4}$. Више врло добар.

Из Историје: у II раз. —; у III раз. $4\frac{1}{2}$; у IV раз. 5. — Одличан.

Из поз. природе у II раз. 5; у III раз. $4\frac{1}{2}$; у IV р. 5. — Одличан.

Из познав. чов. тијела: у II раз. 4; у III раз. $3\frac{1}{2}$; у IV раз. 5. —

Брло добар.

Из Краснописа: у II раз. 4; у III р. 4; у IV р. 4. — Врло добар.

Из Цртања: у II раз. $3\frac{1}{2}$; у III раз. $3\frac{1}{2}$; у IV раз. 4. — Близу врло добар.

Из Црквеног пјевања: у II раз. 2; у III р. 2; у IV 2. — Довољно.

Из свјетског пјевања: у II раз. 3; у III раз. 3; у IV 3. — Добар.

Из гимнастике и вој. вјежбе: у II р. 4; у III р. 4; у IV раа. 4. — врло добар.

Из Чистоћа: у II раз. 4; у III раз. 4; у IV раз. 4. — Врло добар.

Из Дисциплина: у II раз. 4; у III р. 4; у IV р. 4. — Врло добар.

Укупни годишњи успјех износи:

У II раз: врло добар. (4.)

У III раз: близу врло добар. ($3\frac{3}{4}$.)

У IV раз: више но врло добар. ($4\frac{1}{4}$.)

Сваки је предмет обрађен у довољном обиму. Рад, је отпочет 23. Октобра. Радних дана било 133. Дневно рађено по $5\frac{1}{2}$. сати. Дјецу саму није остављао. Држана су два родитељска скупа, први 1. Новембра; а други 14. Јануара, говорено о чистоћи, уредном похађању дјеце, о школском и домаћем васпитању, и читан дио школског закона односећи се на ђачке родитеље.

Само 3. пута изводио је дјецу у околину, говорено о земљописним и природним наукама.

Ђаци су посеђавали школу са свим неуредно, услед болести; кашља, фруса, тифуса, грлоболе. Дјеца не бјеху још потпуно оздравила, због чега су за вријеме испита прављени чести одмори. За 46. дана није школа радила, но је по дозволи главног шк. надзорништва била распуштена, а 3. дана је осуствовао по дозволи мјесног надзорника.

Овог сам учитеља озбиљски сажаљевао, јер је добро, кад поред толиких осустава није изгубио вољу на рад, то му је допринијела његова спрема и пракса.

Учитељ у овој школи свршио је нижу полугимназију на Цетињу, постављен за привременог 1897. г. а за сталног идуће 1888. г. Споспособност му је више но врло добра, а такође и веома љубље. Оспособљен је за сва четири разреда подједнако. Владане учитељево и држање у школи и изван школе одлично, а у мјесту га поштују врло добро.

Махне примјећене у школској настави:

Учитељ много помаже дјецу при одговорима, не допуштаје им саморадњу, узрок је био у томе неспремност појединих; јер и од тијех 12. те бјеху при испиту, имаше их који су учињели по 90. осустава, и за цио мјесец пред испит не били у школи, а на испит домиљели.

Само ми је пало у очи, да питања учитељева бјеху одвећ спора, нискијем тоном изговорена и готово хладна, те по томе, кад би се тога држао би рекао да настава није живахна била; но међу тим била је живахна, јасна, разумљива и за дјецу пријемљива, те му та страна заслужује особиту похвалу, као и течно и свестрано предавање рачуна, предавање српског језика и математичког земљописа. Такође похвало је достојно особито старање учитељево за набавку школских учила, даље он једини бјеше се постарао, те пред школом за тјелесну вјежбу постојаху паралели.

Учитељ врло добро познаје како душевне тако и тјелесне моћи код ученика, те је хармонично обје стране развијао. Дјецу није злостављао, види се по томе што није прута у школу уносио, но се је служио кратким опоменама и притворима. Учитељ станује у школи.

Протоколи су сви у добром стању и уредни, вођени савјесно и чисто. само за признанице од расхода препоручено да буду писане руком примаоца новца, његова повјереника, а нипошто руком писара капетанског. Купљено је $6\frac{0}{100}$.

Прихода било је фиор. а. вр. 136·29.

Расхода било је фиор. а. вр. 130·34.

Претијец износи фиор. а. вр. 5·05.

Школа се налази у доста добром стању, прошлогодишњу ревизорску наредбу извршили су ваљано, највише заузимањем учитеља.

Учионица има 70. куб. м. простора, на свако дијете долази 5·83. куб. м.

Наређено да се школа подигне — пошто је ниска — за 2/3 од метра, покрије лијесом, да се добаве 3. столице, пећ за учитеља, сахат, мапа Црне Горе, Бал. полуострва, табља, метар. Ово сам све забиљежио на протоколу расхода у сагласију с племенским старјешинама.

Школа има: Прајберове слике, минерале, слике старог и новог завјета, мапу Јевропе, телуријум, геометријска тијела, а све ново и у најбољем реду.

Баште нема, а трудно је и добити. Марљиви учитељ брижљиво је засадио на неком малом простору око школе једну десетину: липа, брестова и багрена.

Г. Саво Симовић, капетан, вршио је дужност на спрам школе врло добро; а по његовом држању и овогодишњем обећању, изгледа, да ће идуће године бити још заузимљивији.

Г. Ђуро Кривокапић, подкомандир и мјесни надзорник, што се је њега тичало по причању учитеља — пошто је био осутан — вршио је дужност одлично.

Колико сам могао увидјети не влада најповољније сагласије између њега и капетана односно школе.

Све је од стране обојице рађено по шк. Закону, само огријев није уредно стигао; због чега се је давија простирала и до Гл. Шк. Надзорништва у корист учитеља. Учитељ Крајић премјештај ближе кући.

Ова се школа преноси наизмјенице сваке године са другом у племену Бате; па народ, који припада овој школи, жели да школа остане и четврту годину; па опет 4 године да остане у Бате, а исто жели и народ који припада другој школи.

Наређено је, да најдаље до Илинадне попишу дјецу и поднесу списак Гл. Шк. Надзорништву; јер ако не буде број дјече 25., Надзорништво поред све добре воље неће им дати за четврту годину, но ће се пренијети у Бате, же ће бити већи број.

У интересу ове школе препоручује се главарима, да мало сложније раде, бар због огријева. Од акта узео сам законом прописано.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

(Дементи.) Петроградско „Новое Время“ изразило се је, да у Црној Гори римокатоличка пропаганда све више и више постизава своје усцјехе. Петроградскоме листу добро је одговорио „Глас Црногорца,“ да број католика у Црној Гори није повећан ни с једном православном душом; него да је тај број повећан придолажењем римокатолика туђијех поданика, који

овамо привремено долазе за радњом, која се у Црној Гори све више и више хвала Богу развија.

„Новое Время“ узевши то на знање, ипак се позивље на некакве Ватинканске извјештаје пропагандине. Нама нимало није тешко разумјети, да је римској пропаганди боље ходило у рачун, да у својијема извјештајима представи, као неки свој тобожњи успјех у Црној Гори. Ми као орган Митрополије Црногорске у најбољему смо положају, да знамо право стање ствари, и да можемо потпуно потврдити тврђење „Гласа Црногорца,“ и овијем категорично одбити све неистините извјештаје, па ма они долазили и из Ватикана.

На основу тачнијех података у стању смо констатовати, да је у потоње десет година било 14 мјешовитих бракова, и да су дјеца из овијех бракова крштена у православној вјери; а осим тога било је осам догађаја преласка из римокатоличке у православну вјеру.

Приложници. — Г. командир *Јовица Радовић* приложи два велика свијетљака пред царске двери, храму Светога Великомученика Георгија у Мартинићима.

НАЦИОНАЛНА БЛАГОДАРНОСТ.

Неки наши тобожњи свјетлани са својим прилозима украсише нашу мјесну цркву и то:

Петар Турчинов Вујовић с Трнова приложи храму Светога Великомученика Георгија на Комарно једно велико канђело за душу своје жене Стане.

Гашо Драгов Вујовић с Трнова приложи истоме храму једно канђело за душу својих родитеља.

Стане Стеванова Вујовића приложи истоме храму један ручни крст од кинеског сребра за своју душу.

Маре Мигова Херак с Ријеке Црнојевића приложи храму Свете Госпође на Трново једну причесну чашу с прибором за своју душу.

Саво Томашев Шланић приложи храму свете Госпође једну велику ћоку — свјетланик.

Вишереченим дародавцима изјављујемо највећу благодарност, просећи у милостивога Бога да упокојеним дарује рајско насеље, о живима срећу и дуги живот.

Опћина Трновска.

Педесетогодишњица свештеничке службе херцеговачкога митрополита Њ. Високопреосвештенства г. Серафима прослављена је на Аранђеловдан у Мостару са свечаностима, које су у то име биле приређене.

Босанско-херцеговачка црква. „Цариградски Гласник“ јавља. С поуздане стране дознајемо, да је у В. Патријаршији образована једна друга комисија од митрополита, чланова св. Синода, којој је стављено у дужност, да озбиљно и спешно проучи устав о уређењу српско-православне босан.

херцеговачке цркве, који су поднијели изасланици народни, и да ће се тек онда о њему донијети коначно ријешење.

Пошто „Источник, духовни часопис за црквено-просвјетне потребе српско-православног свештенства и народа у Босни и Херцеговини,“ није нам донио у цијелости писмо Свете Цариградске Патријаршије, које се тиче поменутијех земаља, доносимо га овдје, како га налазимо у српскијем листовима :

Посланица гласи: „Света Велика Христова Црква, као општа мати свију благочестивијех (побожнијех) Хришћана, својом љубављу старајући се за њихов напредак у вјери, дубоко жали, кад јој се од Хришћана, који су у подручју ове Свете Патријаршије, поднесу извјештаји, који доказују лабавост у ревности према светој вјери нашој или да су слабе свезе, кје су од пријеке потребе да свезују словесно стадо с његовијем духовнијем пастирима. Колико је велика штета за оне хришћанске општине, међу којијема се дешавају такве ствари — сматрамо, да је сувишно да описујемо Вашем Преосвештенству, јер оно само по себи, прожмано својом пастирском практиком и правичнијем расуђивањем, разумјеће, какво ће зло и какве пошљедице бити од тога. А колика је од тога туга за Цркву, и какве се дужности њој налажу, такође ће лако увиђети ваша архијерејска смотреност: а о томе ријечима и дјелима свједочи истина, да је она, не гледајући на прилике и времена, свуда притјецала учећи и сајетујући вјерне, да се уклањају од вјерске немарности и да се у вјери васпитавају и предњаче. Подстакнути овим начелима сматрамо за потребно да вас извјестимо, да су на неких мјестама ваше епархије недавно поднијети мени и св. синоду извјештаји тако непријатна карактера, — извјештаји, који представљају разне и велике аномалије (неправилности) и који захтијевају неодложно уређење, те да се отклони велика опасност, која пријети самој православној вјери у вашој епархији. Онојче је стање ствари тако мрачно представљено, да у многијем мјестима Хришћани не иду чак ни у цркву; да сасвијем одбјегавају од светијех тајна, да се мртваци не сахрањују, ни бракови да се не чине по обредима црквенијем, а у опште да су лишени сваког црквеног дара и благослова и да људи по тимјем мјестима избегавају сваки додир и свезу са свештенством. О тога општине тамошњих трију епархија нашле су потребно до пошаљу к нама изасланике да преко њих поднесу подугачак меморандум о стању ствари, а у исто вријеме да поднесу на одобрење Вел. Хр. Цркви пројект устава са својим потанкостима о управљању црквено школскијех општинскијех ствари у тамошње три епархије. Увјеривши их (изасланике), да ће свакако бити употребљена енергија да се констатује истинитост у погледу појединијех тужба и ако се ове у цијелости или од чести докажу, учиниће се потребна препорука и налог, да се уклони њихов узрок, те да се тако издијечи оно што не ваља, ако тако што има. По црквеној пак смотрености и синодалном ријешењу нађосмо за потребно да вам пошаљемо ову патријаршијску епископију (посланицу) с намјером да вас извјестимо о овимјем нама тужнијем извјештајима, да вам упутимо препоруке и опомене. Ово вам стављајући на знање и захтијевајући, да нас с готовошћу увјерите о свему овом, ни мало не сумњамо, да ће ваше преосвештенство, у својој архијерејској дужности и у сазнању одговорности, која прати сваког пастира словеснијех христовијех оваца, обратити особиту пажњу на ове тужбе, и то не само у погледу тога да нам освијетлите догађаје, него да приложите и подесно

лијечење оног, што заиста има потребу за поправљање, ако искрено констатујете истинитост у тужбама. Полажући нарочито на вашу благочестиву ревност и за вашу архијерејску смотреност надамо се, да ваше преосвештенство, будно стојећи на стражи, на коју вас је поставила Православна Христова Црква, — не ће према својој пастви изостати у вршењу своје свете дужности са страхом Божијим, надамо се, да ће чврсто бранити Православну вјеру и побожност држећи се одлучно св. канона и одређења, да ће будно чувати право своје епархије и строго испуњавати своју дужност у духовној управи на срећу побожног и православног стада свог. Такође се надамо, да ћете, не уступајући ни за длаку од оног, што сте учили и научили, с готовошћу просвјетавати ријечју Божијом повјерени вам од цркве и од Бога насушни народ; надамо се, да ћете га својим учењем и примјерима укрепљавати у православној вјери наших отаца, подгријавајући његову ревност на добра дјела и једном ријечју бити свакоме, како би све задобили и држали их у позиву, на ком су позвани, како се не би нико саблазнио и измакао из стада, над којим је ваше преосвештенство постављено за пастира и учитеља. Све ово по светој и највишој дужности заповиједајући вам, у нади смо, да ћете у православној савјести својој и пастирској смотрености умјети довољно цијениги ове с братољубивом љубављу и добром намјером стављене вам заповиједи о цркви и да ћете најновијим доказима ваше побожне ревности задобити благовољење цркве, радећи одлучно у корист православне цркве и очински упућујући своје стадо на пашу спасења.

Нека над вама буде Божији благослов! 1898. сеп. 15. дана.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Константи V.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Нов закон о средњим школама у Србији. Минуло засједање Народне Скупштине донијело је нов закон за средње школе, којим је из основе преустројена средња настава у Србији. Ми га овдје доносимо у изводу.

Средње школе дијеле се на *гимназије, реалне гимназије и реалке*. Свака средња школа имаће своју школску област, која ће бити обвезана, да подигне школску зграду, на земљишту, које ће бесплатно уступити општина, у којој буде таква школа. У којима ће се мјестима отворити државне средње школе и које врсте, одређује се Краљевим указом на предлог министра просвјете, а по саслушању министарског савјета. Истим путем одређује се и затварање или промјена врсте какве средње школе. Средња школа дијели се на нижи, средњи и виши течај (1—4, 5—6, 7—8 разр.) Држава ће о свом трошку издржавати у Биограду двије потпуне и 6 непотпуних средњих школа, само за мушку дјецу. Потпуна је са 8, а непотпуна са 4 и 6 разр. Биће дозвољене и приватне средње школе. Наставни предмети остају исти, а заводи се грчки језик. Школска година почиње 11 августа и траје до 15 јуна. Предавања почињу 16 авг. а завршују се 31 маја. При упису сваки ђак плаћа: уписнине 5 дин., школарине 20 дин. за сваки разред нижег течаја, 40 дин. средњег, а 60 дин.

вишег течаја. Од школарине биће ослобођени сиромашни а одлични ученици, који су примјерног владања и дјела наставника свију државних школа. Уписнина се уноси у ђачки фонд, из кога ће се помагати сиромашни и одлични ученици. Школарина се уноси у школску касу, одакле ће се набављати потребне књиге за наставничку и ђачку књижницу и сва остала учила. Испити су пријемни, разредни и течајни. (Отпадају дакле досадашњи годишњи испити.) Разредни испит може бити само из једног предмета за поправљање слабе оцјене, осим математике или језика. Наставници се дијеле на директоре, професоре, супленте и учитеље. Пошљедни се дијеле на више или ниже. Директори, професори, супленти и виши учитељи постављају се Краљевим указом, а нижи учитељи преписом министровим. Директори потпуних средњих школа су стални, а непотпуних постављају се на одређено вријеме. Директор потпуне средње школе може бити онај, који је као директор непотпуне средње школе служио најмање пет или као професор најмање пет или као професор најмање 15 година, а при том се одликовао школским радом и примјерним владањем; у непотпуној може бити постављен професор, који је у том звању служио најмање 10 година. Професором може бити наставник, који је по положеном проф. испиту, као супленат у средњој школи или као учитељ у грађанској школи радио најмање 3 године. Суплентом може бити приправник или доцент Вел. Школе, који је положио проф. испит. За приправника се постављају кандидати, који су свршили средњу школу, положили испит зрелости и свршили философски или технички факултет. (Плата им је од 960 – 1200 дин. годишње.) У оскудици наставника са проф. квалификацијама за класичне или модерне језике, министар просвјете може поставити учитеље тих језика лица, која су положила испит зрелости, а своју стручну спрему доказала или нарочитим свједочанствима, или нарочитим испитом. За учитеље вјештина постављају се лица, која су свршила најмање шест разреда какве средње школе, а уз то и стручну школу, дотичне вјештине (академију умјетности, вишу умјетничко-занатлијску школу, конзерваторију, вишу музичку школу и т. д.) или који би, мјесто стручне школе, своју стручну спрему засвједочили нарочитим испитом. Они учитељи вјештина, који, поред своје стручне школе или спреме, имају свједочанство о положеном испиту зрелости, а буду се и нарочито одликовали у својој струци, могу послје 10 година учитељске службе, по саслушању главног просвјетног савјета, постати виши учитељи тих вјештина. Но вишим учитељима могу постати и они од садашњих учитеља тих вјештина, који немају испит зрелости, а служе више од 15 година, ако по оцјени досадашњег рада њиховог главног просвјетног савјет да своје мишљење, да то заслужују. Сталних директора има 3 класе: 7000 дин., 6000 дин. и 5000 динара. Привремени директори имају годишњи додатак од 600 динара. Осим плате сви директори имају право на стан и огријев у школској згради, или накнаду у новцу од 1000 дин. на годину коју плаћа школска област сваке средње школе. Професорска основна плата је 3000 дин. која се сваких пет година повишава са 600 дин. годишње. Послије 30 година износиће 6000 дин. Основна суплентска плата је 2100 дин. Послије 5 година службовања у том звању повишава се та плата на 2500 дин. годишње. Учитељи се дијеле на пет класа: 1200, 1500, 1800, 2100, 2500 дин. Виши учитељи учитељи дијеле се опет на пет

класа: 2100, 2500, 3000, 3050, 4000 дин. Професори имају право на пуну пензију послије 30, а учитељи послије 35 година.

Даље су у закону одредбе о полагању проф. испита и прелазна наређења.

Овај закон ступио је у живот 10 августа о. г.

Народне школе у Шведској и Норвешкој. По новом школском закону у Шведској, који је обављен 26-ог јануара, настава је обавезна за сву дјецу од 7—14 године.

Дјеца прво иду у забавишта (Kleinschulen), у којима се припремају за праву основну школу. Сасвим сиротне општине могу установити школе за сиротињу (Armenschulen), у којима се уче најпотребније ствари; осим овога могу и више породица оснивати породичне школе (Hauswäterschulen), у којима дјецу уче путујући учитељи, и сваки од њих има под собом више ових школа. Ови учитељи морају свршити Учитељску Школу и положити државни испит.

У Норвешкој је прошле године донесен нов закон. Основну школу учи свако дијете пет година, па послије овог једни ученици иду у средње, а други у грађанске школе. Стари су језици сасвим избачени; у вишим школама мјесто тога уведена је гимнастика и ручни рад. Свака школа има свог љекара. Тјелесне казне за женску дјецу забрањене су, а код мушкараца се смију примијенити само у случају врло велике нужде. Ниједно предавање не смије трајати више од 45 минуна.

Кување у школи. У свима јавним женским школама у Чикагу у Америци заведена је одреда науке о женском ручном раду и наука о кувању као обавезан предмет, те се уз теоричну обуку изучава и практично. У овоме су најпрвије чинили покушаје у неким тамошњим женским школама, те пошто се позавео веома лијеп усјех, уведеше то у све женске школе у Чикагу. Како су Американци у свему веома практични људи, то у Америци држе као сигурно, да ће се ова корисна школска новост набрзо увести у све женске школе у Америци. А шта ли би ми на то могли рећи? Не би ли било добро, да се у томе угледамо на Американце?!

„Мидер“ корсет у женским школама у Русији. Нов руски министар просвјете у Русији, Богољепов, посјетивши неколико женских школа, издао је по том одмах наредбу, којом се забрањује ученицама носити „мидер“, јер је то веома штетно по здравље и тјелесно ралвиће младих дјевојака. Међутим је професор Герзон објавио резултате свога многогодишњег испитивања, какве се штетне пошљедице појављују код женских од ношења „мидера“, те позива све школске власти, учитељице и разна удружења, да што више раде на томе, да ученице не носе „мидер“. Он вели, да „мидер“ спречава правилно дисање, ушљед чега ваздух не може доспијевати у све плућне шупљике, те стварање крви не бива потпуно и отуда долази малокрвност и бљедило са свима својим пошљедицама. Пошто пак сви други тјелесни органи добијају храну од крви, то онда од слабе крви не могу ни они добити довољно хране. То се највише опажа на мозгу; јер кад мозак нема довољно крвне хране, онда је ту нервозна главобоља, тремост, зловоља и т. д. Осим тога утиче то још много и на само срце и на стомак.

Стогодишњица Војено-медицинске Академије у Петрограду. Ове године, 18 децембра, навршује се 100 година од како је у Петрограду

отворена војено-медицинска академија, те ће том приликом бити прослава, за коју ће се установити нарочите јубилејне медаље за професоре, напрсни знаци за ђаке и жетони. Бачке знаке добиће сви, који се за вријеме прославе затеку као редовни ђаци у Академији, а жетоне може добити сваки, који буде судјеловао у прослави.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Дело, лист за науку, књижевност и друштвени живот. Новембар. Година пета. Уредник Д. р. Драг. М. Павловић. Биоград, парна радикална штампарија. 1898.

С а д р ж а ј : *Из Љермотова, * * ** *Оправдање*, пјесме од Окице. — *Зонар*, прта од Свет. П. Ранковића. — *Артур Шоенхауер*, живот и философија од д-ра Бранислава Петронијевића (наставак). — *Пушница*, од К. М. Стањуковића. — *Психолошке студије о драматским писцима*, превео М. Арер. — *Јунак наших дана*, — друштвени роман, — (наставак), од Јанка М. Веселиновића. — *Српски народ у скопској епархији и његове школе у 1896/7 години* од П. Балканског. — *Тржиште људских таштина*, роман без јунака, написао Виљем Мекпе Текере, (наставак). — *После педесет година*, од Г. Гершића, (наставак). — *Наука Хроника*, Српско Геолошко Друштво. *Кришка и библиографија*: Из Гласа Срп. Краљ. Академије LIII: О реду ријечи у српскоме језику, бесједа П. П. Ђорђевића. Реферат од А. Велића. *ОТКА* *д л е ж*, роман. Написао Јаша Томић, Реферат од Ј. — *Животопис Ђорђа Њиколасевића*, митрополита дабробосанског. Написао протојереј Димитрије Руvaraц. Реферат од Љ. Ј. — *Биљешке*: Друштва. Књижевност. Новинарство. Просвјета. Умјетност. Лични гласови.

„Дело“ излази у мјесечним свескама од 10—12 табака. Цијена је листу: за Србију: на годину 16 динара, на пола год. 8 дин., на три мјесеца 4 дин., за ђаке на годину 10 дин. За иностранство: на годину 20 динара у злату, на пола год. 10 дин. у злату, на три мјесеца 5 дин. у злату, за ђаке на год. 14 дин. у злату. Претплата се полаже унапријед, или најдаље до краја првог мјесеца свакога тромјесечја. Друга и трећа свеска сваке књиге, односно сваког тромјесечја, шаље се само онима који су за дотично тромјесечје претплату положили. Претплату на „Дело“ прима и пошта како наша, тако и инострана.

Бранково Коло за забаву, поуку и књижевност, бр. 45 изашао је са овим садржајем: Црни гласник, пјесма Д. Ј. Димитријевића; У кошару, пјесма Миле, гуслара; У комисији, свакојаке слике и прилике из мојег биљешника, од Драгомира Брзак; У жалости, од Ивана Вазова; Злато и част, роман Ото Мелера; Књижевна пјесма, Ревизија уџбеника за основне школе: Ковчежић: Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Читуља.

Зора, лист за забаву, поуку и књижевност. Свеска за новембар изашла је с овим садржајем: Српске баладе, пјесме Јована А. Дучића. — Преферанс, из сеоских фотографија, приповијетка Јована Протића — Леди

Клара Вере де Вере, пјесма по Alfred Tennysson, превео Никола Богосављевић. — Бисмарк, пише Слободан Јовановић. — Старица Мара и чика Пишта, новела једног седмогодишњег дјечка Gárdonyi Géza, превео П. Ј. — Из Шанфорових „Максима и мисли“ превео Јован Скерлић. — Кнез Сребрњи, (наставак) роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја, с руског преводи Вукосава Иванишевићева. — Живот и обичаји српскога народа: Прстеновање на селу, пише Лука Грђић-Бјелокосић. — Опјене и прикази: Трулеж, приказује Ignotus. Кроника.

Зора излази у Мостару један пут у мјесецу. Цијена јој је 4 фор. на годину, а за ђаке 3 фор.

Босанска Вила, бр. 19. и 20., изашла је са овом садржином: Пјесме: Фатима, идила од Соколанина; Отаџбино, мајко драга, од Божа С. Николајевића; Са развалина, од Бор. Л. Ценића; Утјеха, од Вел.; Вилин ђердан, од Даринке Неравнич-Брашованове. — Приповијетке: Отац и синови, од Јанка М. Веселиновића; Прижељкивање, од Чича Тоше; Божићна плећка, пртица из Мостара, од Свет. Ђоровића. — Хасан-ага Крајишник, од Мил. М. Вукићевића; Старине у Далмацији, од Лазе Талића; Свети Саво у народном предању, од Ал. Васиљевића. — Српске народне умотворине: Женидба Ђејвангић-Меке, српска народна мухамеданска пјесма из Бугојна, из збирке Омер-бега Сулејманпашића-Деспотовића. — Српске народне приповијетке, од Н. Н. Херцеговца, Пере Ђ. Росића и Алексе Васиљевића. — Листак.

Босанска Вила излази у Сарајеву два пута мјесечно. Цијена јој је 4 фор. на годину. Бања добивају лист за 3 фор. годишње.

„**Невен**“, Чика Змајовић лист. Излази 1 и 15 сваког мјесеца осим Августа и Септембра. Претплата се шаље Српској штампарии у Загребу. — Уредништво је на Зринском Тргу бр. 3. — Рукописи се не враћају. — Цијена је „Невену“ за Црну Гору на год. 4 фор. на пола год. 2 фор. —

Садржај 4. броја: — Заспао добошар (са сликом). — Станица мала царица. (Из „Бакиних прича“). — Српски Вилем Тел. — Како се услуга наплаћује. — Врањска топла бања у Србији. (Са сликом). — Данаске се тек излегло. (Са сликом). — Хвалисави ловац. (Басна по Кафонтену). — Лаза и његови голубови. (Са сликом). — Жарки вјетрови. — Шта смо од кога научили. — Збогом. (Са сликом). — Црно. (Са сликом). — Врабац на прозору. (Са сликом). — Хај лепа је зора. — Лепе Ручице. — Рундов и рак. — Мало шале. — Разнолије. — Даштања. — Решење даштања из 3. броја.

„**Невен**“, Чика Змајовић лист. Ишао је бр. 5. „Невена“ са овим садржајем: Шербон (прича са сликом); Разбимир (прича); Спаљивање мртваца у Источној Индији (са сликом); Без тога је могло бити, пјесма од Ч. З.; Наш „Фаует“, од Марка Цара; Шљунци; Тур или морски бивол (са сликом); Наш Живко. (Из једног писма); Болестан сам, пјесма Г. Вошњака; Мајчин посједњи час, пјесма од Ч. Зм.; Турске пословице; Посвећивање Српске Штампарии у Загребу (са сликом); Притиснут ваздух (са сликом); По турској пословици (пјесма); Великаштета (пјесма са сликом); Паметно ђаче (Народна приповијетка из Херцеговинџ); Разнолије; Даштања; Одговори и поруке; Новије Књиге.

Ишао је 3. број „Привредника“, органа савеза српских земљорадничких задруга у Аустро Угарској, са овим садржајем: Званичан дио. —

Задругарство: Како да унаприједимо наш народ. — Морали човјек радити и мучити се? — Биљешке о задругарству. — Пољопривреда: О дубоком орању. — Ђубре и ђубрење. — Радње у мјесецу Новембру. — Наши занати. — Поштена ријеч је паметна привреда. — Разно. — Одговори. — Подлистак: Из живота Срба светитеља.

Голуб, српски календар за 1899 годину изашао је из штампе, и већ је разаслат српским књижарама по вилајетима. Ово је већ десета година како „Голуб“ полијеће у све српске домове у Отоманској Царевини, гдје је он добро познат и омиљен гост.

Овога пута „Голуб“ је изашао са врло богатом садржином, те ће га, надамо се, читаоци његови још радосније поздравити.

Садржај му је овај:

1. Хришћански морал од Арх. Фирмилијана; 2. Химна пјесма Ђ. Јакшића; 3. Света вода, прича Ј. Веселиновића; 4. Ружа и Љубичица, пјесма П. Прерадовића; 5. Несрећна дјевојка; 6. Јектика (сушица, туберкулоза); 7. Сеоски Брут прича Андре Гавриловића; 8. Три најважније справе у обрађивању земље; 9. Несретник, пјесма Јована Јовановића Змаја; 10. Алкохолна пића; 11. Како ваља његовати пажњу код ученика; 12. Предраг и Ненад; 13. Лан (ћетен); 14. Стари Циго, пјесма Мите Поповића; 15. Берба грожђа; 16. Бурад помазана смолом, прича М. Потапенка; 17. Вредност времена; 18. Први поглед на звездано небо од Јеленка Михаиловића, и 19 Малка мома пјесма Драгутина Ј. Илића.

Цијена један грош. Купити се и поручити може у Срп. Књижари Л. Крстића у Цариграду, као и у свима српским књижарама по вилајетима.

Rukovet pouke, друго допуњено издање napisao Nikola Maraković, U Mostaru, štampa izdavačke knjižarnice Pacher i Kisića 1898. На 8^о стр. 74 Цијена 35 новчића.

Ова је књижица намијењена родитељима и одраслијој школској младежи. Садржај: — Кућа. — Ваздух. — Млијеко. — Хранила и подражила. — Зачини. — Кварена хранива.

Rukovet pouke, knjiga II. zanimivi opisi dalekih zemalja napisao Nikola Maraković. На 8^о стр. 130. U Mostaru, štampa izdavačke knjižarnice Pacher i Kisića 1898. Цијена 70 новчића. Садржај: — Синајска гора. — Острво Исландија. — Персија I дио (историјски). — Куба. — Острво св. Јелене. — Персија II-ги дио (етнографски). — Белле исле. — Острво Цејлон. — Ова је књига украшена јоште и са 9 засебних слика.

Штампарска израда да не може боља бити у сваком погледу.

Голуб, лист за српску младеж. Бр. 17 год. XX. уређује Јован Благојевић. Излази у Сомбору сваког 1 и 15. Цијена му је за Црну Гору годишње 3 динара. Садржај 17 броја: — Савјети, Крајишник. — Све се може, само кад се хоће, приповиједа српској младежи Душан Ђурић, учитељ у Осјеку. — Ласти, пјесма, Богдана Крајишника. — Ти то бјеше... пјесма, Р. М. Тасића. — Острво Изланд, пртица из земљописа, са сликом Рејкјавика престолнице на Изланду. — Коста Берић, са сликом. — Косовљанка, пјесма Србима без разлике вјере, од Родољуба. — Васа Васић, Р. М. Тасић. — Гласник. — Сваштите. — Нове књиге и листови. — 1 Коњенички скок. — 2. Ребус. — Ријешење. — Голубов писмоноша.

Споменак, лист за српску младеж, број 11. год. VI уредник Иван Мартиновић, учитељ. Излази у Панчеву 1 дана сваког мјесеца, а цијена

му је за Црну Гору 1 фор. на цијелу говину. Садржај 11 бр. — Чији ли је зека са сликом пјесма. — Добро се дијело награђује, приповијетка од тетка — Данице. — У пустињи, пјесма. — Нада, пјесма од Богдана-Крајишника. — Наход по Малоту прича Јелица Беловић Бернадзиковска. — Посљедњи савјет, пјесма од Крета В. Марковића. — Осветљивац, приповијетка Српској младежи Саво Н. Семиз учитељ. — Лопов, пјесма са сликом од чика Васа Љубисава. — Чудотворан ковчежић, Хр. Шмид. — Коштица, Лав Толстој. — Искре. — Добар савјет. — Споменков вјесник. — Разно. — Нове књиге и листови. — У доколици; 1 загонетка у слоговима, 2. Загонетка у слоговима, 3. Аритмограф, 4. Аритмограф, 5. Лавиринт загонетка. — Ријешење. — Одговори.

— **Dubrovnik**, kalendar za prostu godinu 1899. Godina III. Uredio A. Fabris. U Dubrovniku, izdanje i naklada srpske dubrovačke štamparije A. Pasića, 1898. Str. 199. Цијена 40 новч.

Овај се календар и овога пута одликује бираном и изврсном садржином. Топло га препоручујемо нашијем читаоцима.

Осим календарског дијела у „Dubrovniku“ се налази: Знаменитији ратови и битке из српске историје. Године знамените по Србе. Смрт Бана Страхињића (из „Снохватица Змајовиних“). У Филадельфији, од С. Матавуља. Дилберке, пјесме Османа Ђикића. Дубровачки попови у почетку нашега вијека. од Др. М. Решетара. Косово у Далмацији, Д. П. Споменци, од А. Шантића. Превлака, од М. Црногорчевића. На сами бадњак, слика с острва, нап. Иво Сипријо. Крсна имена у Цатату и Жупи, Дим. Х. Манастир Бања, нап. М. Црногорчевић. Из не штампаних пјесма Игњата Ђорђевића. Вукодлак, од Св. Ђорђевића. О његовању народне књижевности, нап. Марко Цар. Како је постала Шугерина у Дубровнику, по народној причи. * * * Зидане града Котора, нар. пјесма. Број становника републике Дубровачке послје велике трешње. М. Сињем Мору, Ј. Балабан. Свети Влахо, Л. Паша Бушатлија и Говерновић Јоко, нар. пјесма. Стара писма, листине и повеље, приобћ. В. Радојевић. В. Богичић. Дм. Андру Мурату, Драг. Брзак. Симо Матавуљ, Т. К. П. Јован Сундечић, Илђ. Св. Саво и поп, нар. прип., забиљеж. Ђ. Ј. Кашиковић у Мостару. Краљ Ренат на Шипању, Нето. Поука. Српска друштва и Установе у Далмацији, Дубровнику и Боци Которској. Уз слике. И. т. д.

Према овако богатој садржини заиста је цијена врло малена. Овај календар, као и други, који су овдје оглашени, могу се добити у Књижари П. М. Калуђеровића на Цетињу.

Читанка, за III. разред основнијех школа. Саставио Ђуро Поповић. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње. Државна Штампариа 1898. Цијена 50 новч.

Српски Буквар, написали Ђуро Поповић и Јован Рогановић. Друго поправљено издање. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње. Државна Штампариа. 1898. Цијена 20 новч.

Гласник православне далматинске цркве. Број 10. 1898. Садржај: О вјерекој трпјеливости. — Disciplina arcani у старој хришћанској цркви. — К питању о уређењу плате парохијског свештенства. — Одговори. — Црквене вјести.

Novi Robinson, po pripovijedi Karla Cassau'a priredio Stjepan Širola. Naklada knjižare Jvana Sagana u Karlovcu. Мала 8° стр. 62. Цијена 20 н.

Ова је књижица веома занимљива, те је препоручујемо и српској омладини, која латиницу зна читати. С овом књижицом наша омладина добија свог робинзона, из свог народа.

Изишао је 29. број „Школског Одјека“ са овим садржајем: Страх од учитеља. Од —в— — Педагогија Жорж Санда. (По „Histoire de ma vie“ — Revue pédagogique бр. 12. 1895. E. Gouge, директор учитељске школе). Превела Јелица Беловић-Бернадзиковска. — Предлог бачком епархијском школском одбору члана Александра Сандића у сједници 30 септембра 1898 годиме. — Закон о народним школама у Србији. — Биљешке. — Прикази. — Поруке уредништва. — Огласи.

Изишао је и 30 број „Школског Одјека“ са овим садржајем: Страх од учитеља. Од —в— (Наставак) — Педагогија Жорж Санд. (По „Histoire de ma vie“ — Revue pédagogique бр. 12. 1895. E. Gouge, директор учитељске школе). Превела Јелица Беловић-Бернадзиковска. (Наставак.) — Историја реалне наставе у народним школама у опће. Од Стевана Влајковића из Риџице. — Учитељски гласник. — Учитељски збор у Кишфалуби. (Свршетак.) — Закон о народним школама у Србији (Наставак.) — Биљешке. — Прикази. — Књижевне вјести. — Огласи.

„Школски Одјек“ излази сваког 1., 10. и 20. дана у мјесецу. Стаје на годину 4 фор. или 10 динара, на четврт 1 фор. или 2 дин. 50 пара. Огласи се рачунају по 6 новч. од реда из ситних слова, и сваки пут плаћа се за зиг 30 новч. — Рукописи се шаљу уредништву „Школског Одјека“ у Нови Сад, а претплата и огласи администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Српски Магазин, уредник Српског Магазина, Д. Миковић, моли нас да, као одговор на многа питања, јавимо, да ће до скоро изаћи и трећа књига овог годишњег часописа.

Позив на претплату. Прва свеска наше књиге за дјецу **Споменак** повољно је оцијењена у свима књижевним и неким политичким листовима, српским и хрватским. Главни Просвјетни Савјет препоручио ју је за школске књижице и за поклањање ученицима о испитима.

То нас подстаче да дамо у штампу другу свеску, која чини за се цјелину.

Постарали смо се да нам ова свеска буде још боља од прве.

Садржина књизи биће поука и забава. Додаћемо и коју лијепу слику.

На своје пријатеље и познанике, наставнике основних и средњих школа обраћамо са молбом, да нам међу својим ученицима и ученицама скупе претплатника колико могу. Уз нашу захвалност екупљачи ће за свој труд добити на сваких шест претплатника по једну књигу, или новац за њу.

Књига ће изнијети пет штампаних табака. Цијена јој је пола динара.

Новац ваља слати првопотписаном.

На нарочити захтјев штампаћемо имена претплатника.

Биоград, 8 септембра 1898.

Л. Лазаревић, професор
Д. Ј. Соколовић, учитељ.

Србобран, Велики српски народни илустрирани календар, за 1898. год. уредио Игњат И. Димић. Год. VII. Цијена 40 новч. са поштом 50 н. Уз календарски дио, занимљиве податке за сваког ербина, и поуке

из области православног хришћанства, календар „Србобран“ за 1899. доноси у забавно-поучном дијелу ове слике и радове:

И. С л и к е:

1) Инокентије Павловић, нови Архиепископ Биограда и Митрополит Србије; 2) Генерал Пера Бига; 3) Изборни Сабор за бирање митрополита Србије 1898.; 4) Црногорски Књаз Никола Петровић-Његуш са Својим Синовима; 5) Његуши у Црној Гори; 6) Споменик кнезу Србије Милошу Обреновићу у Пожаревцу; 7) Таковски устанак, слика Паје Јовановића; 8) Др. Ливије Радивојевић; 9) Први управни и надзорни одбор српских земљорадничких задруга у Аустро-Угарској; 10) Ђорђе Симић, српски државник; 11—18) Сјећање на 1848/9 годину; 11) Патријарх Јосиф Рајачић; 12) Војвода Стеван Книћанин; 13) Ђорђе Стратимировић (у униформи српског ђенерала 1848.); 14) Мапа Српске Војводине и Тамишког Баната; 15) Десетике (Асигнати) Главног Народног Одбора; 16) Петице Главног Одбора; 17) Атанас Карамат, касир Главног Одбора; 18) Жиг Вршачког Пододбора; 19) Саборна црква пећкић патријарха у Пећи; 20) Др. Ђорђе Ђорђевић, српски књижевник; 21—24) Српски манастири: 21) Гомирје у Горњој Крајини; 22) Фенек у Сријему; 23) Рмањ у Босни; 24. св. Тројица у Пљевљу у Старој Србији; 25) Српска православна црква у Дубровнику; 26—27) Српски умјетници; 26) Величка Нигрирова; 27) Андрија Лукић; 28) Српска црква у Каменици у Сријему; 29) Шибеник у Далмацији; 30) Јуначка смрт војводе Трипка Џаковића; 31) Споменик Јосифу Панчићу у Биограду; 32) Градина проклете Јерине у Старој Србији; 33) Генерал Будисав Будисављевић; 34) Дејан Суботић, Србин гувернер Порт-Артура у Кини; 35—36) Ив Србије; 35) Зграда окруж. начелства у Нишу; 36) Рибарска бања; 37) Мост преко Дрине код Вишеграда у Херцеговини; 38) Руска православна црква у Карловим Варима у Ческој; 39) Срби око гуслара на збору у Тушиловићу у Горњој Крајини; 40) Њезино Величанство цара краљица Јелисавета; 41—43) Српска народна ношња: 41) Бачванка (из околице Сомбора); 42) Херцеговка (из околице Невесиња); 43) Шумадинка (из околице Ниша); 44) Српска Штампарија у Загребу.

II. Забавно-поучни дпо:

1) Цар Алсаван и Мирон Патријар, од Змајеве; 2) Србобран 1858—1849. Легенда педесетогодишњице Србобранове, од проф. Александра Сандића; 3) Постање гуслара, од Драгутина Ј. Илића; 4) Под Висом. Цртица с Приморја од Марка Цара; 5) Таковски устанак, од Таковљанина; 6) Измученој српској земљи, од С. Д. Мијалковића; 7) Хаџи-Мустафа-Паша („српска мајка“), од проф. Миленка Вукићевића; 8) Побратимство, од Ст. Бешевића-Петрова; 9) Чича Њошко, од Јанка Веселиновића; 10) Србинова молитва, од Милана; 11) Саборна црква пећких патријарха, од М. М. В.; 12) У међави, од Милана Будисављевића; 13) Аманет цара Шћепана, српске нар. пјесме из збирке Николе Т. Кашиковића; 14. Из успомена на српску Војводину, од Бранислава Јунишића; 15) Златно дрвеће, српска нар. приповијетка, прибиљежио Омер-бег Сулејман-паша-Деспотовић; 16) Српској тробојници, Радоја Рогановића-Црногорца; 17) Земљорадничка задруга, од П. А. Ђ. В.; 18) Десет горких гроздова пијанства, од С. Теофановића; 19) Умјетнички дар, од Милоша Цветића; 20) О кошницама и пчеларењу, од проф. Јов. Живановића; 21) Пет Срба светитеља, од Лазе Богдановића; 22) Из живота чувенијих Срба ђенерала, од В. Д.; 23) Бој

на Пресејци, Дузи и Никшићу 1862, од Дионисија Миковића, 24) Стари Србобран, из моје књиге: „Из живота“, од Ј. Стефановића-Виловскога; 25) „На нерођу хоћу“, српека нар. приповијетка; 26) Јелица Краљевића Марка, по народним пјесмама сјјевао архимандрит Јован Рајић. — Опис слика. Српство. Српека православна црква. Кроника. Вашари. Огласи.

Спремајући ову књигу за народ, Српска Штампарија није жалила ни труда ни трошка, само да она боље одговори својој задаћи, као прва — иза буквара — народна књига.

У календару налази се велики број слика, које су рађене у првим техничко-умјетничим заводима. Оне су узете или из најновије садашњости, или из прошлости, на коју сада народ сјећаји разне згоде.

Књижевни радови потијечу махом од угледнијех српскијех књижевника, који су се уредништву радо одазвали, те учинили те ће календар моћи потпуно одговорити својој цијељи.

Како је ове године артија још финија него лани, слова сасвим нова и израда врло брижљива, то се надамо, да ће српска интелигенција хтјети и умјети све ово уважити, те календар „Србобран“ препоручити народу, како би он сваке године могао бити све напреднији.

Нарочито се обраћамо на наше старе, а онда и на нове препродавце ове народне књиге, те их молимо да се што живље заузму око њезина растуривања у народ, коме је намијењена.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА У ЗАГРЕБУ.

Свето-Савски позиви за 1899. год. Кроз кратко вријеме наступиће доба живог припремања за прославу патрона Српске Школе, Св. Саве. На све стране наша браћа, свјесни светог аманета овога српског просвјетитеља, упињу се из свих крајева, да га и ове године, као и увијек, одаду оно велико и дубоко поштовање, које и до данас је држило срце Српства. У свијем крајевима милога нам Српства, а нарочито у Херцег-Босни, војводни Св. Саве, и најмање сеопе труди се да дан овога Великана што свечаније и достојније прослави, и тиме дубоко уреже у срца плаћег нараштаја свијетло име онога, који је краљевску порфиру замијенио скромном ризом калуђерском, само да своме милом народу ране ублажава.

Задахнути овом светом мишљу, разни одбори за приређивање Св. Савске бесједе не жале ни труда ни материјалних жртава, само да ова народна свечаност одговори потпуно своме великом значају. А наша књи-жарница и штампарија, да би им на руци била у томе подузећу, постарала се да изда што финије и укусније Св. Савске позиве, и то такве, какве до данас ни једна, то смијемо отворено рећи, књижарница и штампарија у Српству није издала. Ми смо се нарочито обратили вриједном српском умјетнику, г. Петру Аничичу сликару и ксилографу из Лајпцига, за израду особенитих cliché-а, који ће имати прави српски тип, а тај не ће само једноставна тробојка означити, као што је до сада било уобичајено, него читава израда позива, који ће имати у дивној српској орнаментици ликове ових српских великана:

На челу позива стајаће лик Српског Просвјетитеља, Св. Саве, благо-сивљајући српски народ из облака; — ниже њега ликови бесмртних српских јунака: с десне стране Милоша Обилића, а с лијеве стране Марка Краљевића; ниже њих ће бити ликови врлих Синова српских из новијега

доба, и то неумрлих добротвора нашега народа: Саве Текслије и Илије Коларца; а назад стајаће ликови двају генија српских: Вука Стеф. Караџића и Петра Петровића-Његоша.

Величина овога позива износи 19½ и 14 см.

Поред свих трошкова око израде горе описаног позива, ми смо ипак установили цијене тако ниске, да ће се и најеиромашнији одбор моћи овом новином користити.

Увјерени да смо се и ми с наше стране одужили светој сјени Српског Просвјетитеља, обраћамо се, ево, свим приређивачким одборима, да и они прихвате и потпомогну ово наше подухеће и похитају чим прије са нарудбинама.

На захтјев шаљемо по један позив на углед. бесплатно, с плаћеном поштарином. Умољавамо да се наручени позиви читко испишу, како би се избјегле штампарске погрешке.

Напомена: Уз наручене позиве послаћемо дотичној дружини или одбору, као ударје од стране наше Књижарнице и Штампарије једну врло дивотно израђену слику: Свети Саво благосивље Српчад.

С одличним поштовањем Издавачка Књижарница и Штампарија

Пахер и Кисић у Мостару (Херцеговина)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

К Њ И Ж Е В Н И Р О Ј Е Г Л А С.
—CRNOJEVIĆ

Његово Високопреосвештенство наш Митрополит Господин Митрофан, старајући се за добро своје пастве, написао је:

„Спомоћно упутство о исповиједи ЗА СВЕШТЕНСТВО И НАРОД.“

Ово је дјело најприје било штампано у нашој „Просвјети.“

Управа Митрополијске канцеларије, увиђајући, да се наше свештенство и народ увијем врло важнијем дјелом не би могли користити из „Просвјете,“ у којој је дјело излазило у течају три године, колико кад би се оно штампало засебно, одлучила је, да се споменуто дјело из трогодишње „Просвјете“ прештампа и изда у засебној књизи.

Ово дјело нашег Архипастира врло је поучно за свакога православнога Хришћанина, а свештенству је просто необходимо вужно, за то га и препоручујемо најтоплије како свештенству, тако и народу.

Дјело је готово. Штампано је у Државној Штампарији на Цетињу на лијепој хартији велике осмине и износи око 20 штампанијех табака.

Цијена је књизи 1 фиор. Ко скупи 10 књига, једанаесту добија на дар. Добити се може у Управи митрополијске канцеларије.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1899 ГОДЪ НА ДУХОВНО-

АКАДЕМИЧЕСКІЕ ЖУРНАЛЫ

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ”

ДУБРОВНИКЪ
CRNOJEVIĆ

И

„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ”

1) „Церковный Вѣстникъ” — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей. 2) „Христіанское Чтеніе” — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи. Въ качествѣ приложенія къ журналамъ редакция издаетъ: Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ, изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку.

Въ 1899 г. будетъ изданъ пятый томъ въ двухъ книгахъ, въ который войдутъ Бесѣды св. І. Златоуста на Псалмы.

Новые подписчики, желающіе имѣть и первые четыре тома, могутъ получить ихъ по уменьшенной цѣнѣ, именно — по два рубля за томъ, а въ изящномъ англійскомъ переплетѣ — по 2 р. 50 коп.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ

а) За оба журнала — 8 (восемь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета 9 (девять) руб., въ переплетѣ — 9 руб. 50 коп. съ пересылкой.

б) Отдѣльно на „Церковный Вѣстникъ“ — 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета — 6 р. 50 к., въ переплетѣ — 7 (семь) руб.; за „Христіанское Чтеніе“ — 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета — 6 р. 50 к., въ переплетѣ — 7 (семь) рублей съ пересылкой.

Цѣна за границу: За оба журнала — 10 (десять) руб.; съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 11 р. 50 к.; за каждый отдѣльно — 7 (семь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 рублей.

За изящный англійскій переплетъ прилагать 50 коп.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія такъ: Въ Редакцію „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ въ С.-Петербургѣ.

Подписывающіеся въ С.-Петербургѣ обращаются въ контору редакціи (Невскій пр. 151, кв. 7), гдѣ можно получать также отдѣльныя изданія редакціи и гдѣ принимаются объявленія для печатанія и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

Редакторъ проф. А. Лопухинъ.

ПОРУКЕ УРЕДНИШТВА.

Госп. Л. Богдановићу, Осіјек. Одмах смо послали оно, као што сте жељели.

Путнику, у Н. примили смо и донијећемо.

блато на очи и заповједио, да се умије, и пошто се умио, прогледао је.

4.) Те тако неки од Фарисеја говораху, да Христос није од Бога, јер не светкује суботе; а други им се противљаху, те говораху, да човјек грешан не може таква чудеса чинити, и тако се породи распра међу њима. ст. 16.

е.) Фарисеји не вјерују, да је слијепи прогледао.

1.) Фарисеји по други пут питаху слијепога, шта он мисли о оном, што му исцијели очи. Слијепи одврати, да мисли, да је он пророк. ст. 17.

2.) Тада фарисеји не вјерујући, да је овај човјек слијеп био и прогледао, дозваше к себи родитеље његове. ст. 18.

3.) Те их запиташе, показујући на исцијељенога, е да ли је то син њихов, и да ли се он заиста слијеп родио, и ако се слијеп родио, како сада види. ст. 19.

4.) Родитељи им одговорише, да је то њихов син, и да се родио слијеп. ст. 20.

5.) Али како он сада види, или ко му очи отвори, они не знају, и рекоше, да ~~сама питају~~ о том сина њихова, који је доста велики, па нека ~~дакле сам за себе говори~~. ст. 21.

6.) А родитељи његови тако говораху ~~за то~~, јер се бојаху Јудејаца, који закључише, да свакога онога одлуче од зборнице (синагоге), који би за Христа рекао, да је Христос. ст. 22.

7.) Зато они рекоше фарисејима, да питају самог сина, који је велик. ст. 23.

ж.) Слијепи увјерава фарисеје о Божанственој моћи Христовој.

1.) Фарисеји опет позваше к себи човјека, који бјеше слијеп, те му рекоше, да им каже праву истину, наводећи му, да они знају, да је Христос човјек грешан. ст. 24.

2.) Слијепи им одговори, да он не зна, да ли је Христос грешан, но да зна само то, да прије бјеше слијеп, а сада види. ст. 25.

3.) Фарисеји га питаху, што му Христос учини, и како му даде вид. ст. 26.

4.) Слијепи им одговори, да им је о томе потанко казао, и не слушаху, па би још ради да чују. Већ ако хоће и они да буду његови (Христови) ученици? ст. 27.

5.) Фарисеји га укорише и рекоше, да је он ученик Христов, а они да су ученици Мојсијеви. ст. 28.

6.) Јер они знају, да је с Мојсијем сам Бог говорио, а за Христа не знају откуда је. ст. 29.

7.) Слијепи им одговори, да то и јест за чудо, што они не знају, откуда је овај, што му отвори очи. ст. 30.

8.) А у осталом њему је знано, да Бог не слуша прешника, него напротив слуша онога, који истинито поштује Бога и врши његову вољу. ст. 31.

9.) Од како је свијета, није чувено, да би ко отворио очи слијепо-рођеном. (5.) ст. 32.

10.) И тако, кад Христос не би био од Бога, не би ништа таквога могао учинити. ст. 33.

з). Утврђење слијепога у вјери у Христа.

1.) Кад фарисеји чуше непобитне доказе о Христу, распрдише се на човјека, који бјеше слијеп, те му рекоше, зар да он, који се сав у гријесима родио, њих учи, и истјераше га на поље из зборнице. ст. 34.

2.) А Исус чувши, да га истјераше, и напавши га рече му, да ли вјерује у Сина Божијег? ст. 35.

3.) Слијепи запита Христа, које је син Божији, да га вјерује? ст. 36.

4.) Христос му одговори, да је то главом Сина Божији, кога он види, и који говори с њим. ст. 37.

5.) Исцијељени на ово рече, да он вјерује у њега несумњиво, па рекавши то, поклони се Христу. ст. 38.

Тумачење.

(1.) Бог често казни родитеље због гријехова њихових на дјечи им. Отале и произилази, да се ушљед неваљалога живота родитеља често дјеца рађају слаба, слијепа, ружна и кратко-вјека. Зато су апостоли и питали Христа, да ли нијесу гријеси родитеља узроком сљепоће.

(2.) Под именом дана разумије се вријеме живота Христова, кад је он тјелесно пребивао на овом свијету; а под именом ноћи разумије се смрт његова и одсуство његово на земљи.

(3.) Бања Силоамска бјеше у Јерусалиму извор или бара, која се тако називаше зато, што је из ње вода извијала, па се отуда као шиљала или отицала на друго мјесто. Кажу, да је ова вода и данас цјелителна, те је и у самих Турака у великом поштовању, јер се они у њој купају и перу дјецу своју, те се тако чисте од прирођеног им смрада тјелесног.

(4.) Слијепи је Христа називао човјеком, јер још није потпуно знао, да је Христос Син Божији.

(5.) Мојсије и пророци и ако су починили многа чудеса, то ипак не даше вида човјеку слијепу од рођења. Отуда је закључивао слијепи, да Христос мора бити неки велики пророк, који је послан од Бога, и који је већи од Мојсија и других пророка.

Хришћанска поука.

1.) Бог по кашто шаље на човјека биједи и невоље не само зато, да га тиме казни за његове гријехове, но и заради тога, да се посредством њих јасније јави слава Божија.

2.) Дјејство силе Божије претвара и оно у нашу корист, што би само по себи могло бити за нас штетно.

Наравствена (морална) поука.

1.) У несрећи и невољи твојој не роптај на Бога; теби су каткад непознати њихови узроци, али је извјесно, да премудрост Божија обраћа све на најбољу цијељ.

2.) Не престај никада засвједочавати своју благодарност своме добротвору за добра која си од њега примио, и пред самим његовим непријатељима.

Јеванђеље седме недјеље по пасци.

(Јов. XVII, 1—13. зач. 56.)

Садржај. Исус Христос се моли Оцу за се и за своје ученике.

а.) Христос се моли, да га Отац прослави.

1.) Кад се бјеше приближило вријеме страдања и смрти Христове, тада Христос, пошто је довољно поучио и утјешио своје апостоле, подиже очи своје к небу, и молећи се рече: Оче мој! већ се приближило вријеме страдања мога и смрти: прослави Сина твога (1.), да и Син твој тебе прослави. ст. 1.

2.) Ти си ми дао власт над сваким човјеком, да би сваки, кога си ми дао, задобио живот вјечни. ст. 2.

3.) А живот вјечни састоји се у том, да људи познаду, (2.) да си ти само једини прави Бог, и ја Син твој, кога си ти послао. ст. 3.

4.) Ја тебе прославих на земљи и посао сврших, кога си ми дао да радим (3.) ст. 4.

5.) Зато и ти прослави мене сада оном истом славом, коју сам имао још прије, него је свијет постао. ст. 5.

6.) Ја тебе прославих: јер јавих име твоје људима, које си ти изабрао од свијета и дао их мени. (4.) Они твоји бијаху, па их мени даде, и ријеч твоју одржаше. ст. 6.

7.) Они разумјеше, да је све оно, што сам говорио и чинио, од тебе. ст. 7.

8.) Јер оне ријечи, које сам од тебе чуо, дадох им; и они их примише и познадоше истинито, да сам од тебе изишао, и вјероваше, да си ме ти послао. ст. 8.

в.) Христос се моли Оцу, да сачува његове ученике.

1.) Ја ти се молим за њих, а не за цио свијет, (5.) но за оне само, које си ми ти дао, јер су они твоји, и све моје твоје је, и твоје је моје, и ја се прославих у њима. ст. 9. 10.

2.) И ја се дијелим од њих и к теби идем, а они остају на свијету: зато оне, које си ми дао, сачувај их Сâм Божанственом силом твојом, да буду свагда једно, као што сам ја с тобом једно. (6.) ст. 11.

3.) Докле бијаш с њима на земљи, ја их свагда чувах. Чувао сам и сачувао сам их свеколике, које си ми ти дао, између којих погибе једини само син погуби, (7.) да се испуни ријеч св. Писма. (8.) ст. 12.

4.) А сад ја к теби идем, а ово говорим док сам с њима, да имају радост моју испуњену у себи самима. ст. 13.

Тумачење.

(1.) Христос моли, да се прослави, т. ј. да се објави свијету, да би људи познали, да је он прави Син Божији, који дође на свијет да искупи човјека, и да би се они, који вјерују у њега, оправдали и спасли. А то се у самој ствари и показало у вријеме страдања и смрти његове, кад се страховито потресла земља у Јерусалиму, помрчало сунце, раздерала завјеса у храму Соломонову, отворили гробови, ускрели многи мртви, па и он Сâм преславно васкрсао из мртвих у трећи дан послвије своје смрти, вазнио се на небо и т. д.

(2.) Т. ј. пут, који води у живот вјечни, састоји се у том, да људи познаду једног истинитог Бога и Исуса Христа, те познавши да би вјеровали, и вјерујући да би се оправдали.

(3.) Свршио сам дјело или посао, т. ј. проповиједи, а за крaтко почећу свршивати и свршићу дјело искупљења, ради кога си ме на свијет послао.

(4.) Ти т. ј. као да би Сам привео ове ученике моје к мени, да у мене вјерују, и моју науку и закон сачувају.

(5.) Овдје нарочито моли Христос, да би се ученици његови сачували у вјери и даној им благодати, но не треба одатле закључивати, као да Он ово не би молио и за све остале вјерне: јер у овој истој глави ст. 20. и 21. моли се Христос и за све вјерујуће. Он хоће, да се сви спасу и да се користе духовним даровима, јер је пострадао за све, па и за грешнике. 1. Тим. II, 4. 2. Кор. V, 14. 15.

(6.) Да би наиме ученици његови били међу собом једнога духа, једне воље и слоге, као што је Бог Отац и Бог Син једне природе и бића.

(7.) Погибе из броја дванаесторице апостола једини Јуда издајник.

(8.) О Јуди је предсказао пророк Давид у псалму 108. ст. 7. 8., а мјесто њега поста прејамником његова апостолства Матија.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
Хришћанска поука.

1.) Ко не позна правог Бога, или ко не вјерује, да је Исус Христос прави Син Божији, тај не може добити живот вјечни.

2.) Исус Христос има једно биће с Богом Оцем.

Наравствена (морална) поука.

1.) У вријеме гоњења и биједa треба прибјећи молитви и од Бога молити помоћи, да би се исте могле великодушно (јуначки) поднијети.

2.) Оцеви по гријеху и духовни дужни су на самрти својој, помоћу молитве, препоручивати дјецу своју Богу и његовој милости.

3.) У вријеме молитве треба и очи и ум свој подизати од земље према небу и Богу, који живи на небу.

Јеванђеље осме недјеље по пасци.

(Јов. VII, 37—52 и VIII, 12. зач. 27)

Садржај: Исус Христос о празнику јудејском проповиједа у Јерусалиму о даровима Духа светога.

а.) Проповијед Христова о даровима Духа светога.

1.) Кад је наступио пошљедњи дан празника јудејскога, (1) тада Христос ушавши у храм зваше, да му дође онај да пије, ко хоће да пије. ст. 37.

2.) Ко буде у њега вјеровао, из његова тијела потећи ће ријеке воде живе, као што вели св. Писмо. (2) ст. 38.

3.) Ово рече Он за Духа светога, кога су имали примити вјерујући у Христа; јер у то вријеме још не бјеше сишао Дух свети, пошто Христос не бјеше још прослављен (3.) ст. 39.

в) Претирање Јудејаца ради Христа.

1.) Многи људи, чувши ове ријечи, говораху, да је Христос без сумње пророк ст. 40.

2.) Други тврдише, да је Он прави Христос. ст. 41.

3.) А једни на против говораху, да Христос не може проићи из Галилеје, јер Писмо вели, (4) да ће се Христос родити од племена Давидова у Витлејему, мјесту рођења и васпитања Давидова. ст. 42

4.) И тако настаде велика распра у народу њега ради. ст. 43.

5.) А неки од њих хтједоше да ухвате Христа; али нико не метну руку на њега. ст. 44.

г) Негодовање фарисеја на слуге, што им не приведоше Христа.

1.) Слуге, које бијаху послане, да доведу Христа, дођоше к архијерејима и фарисејима без њега, а ови их запиташе, зашто им не доведоше Христа. ст. 45.

2.) Слуге одговореше: јер никада није било таква човјека, који би учио као Христос. ст. 46.

3.) Фарисеји им рекоше, да ли нијесу и они од њега преварени? ст. 47.

4.) Зар не знају, да нико од кнезова и фарисеја не вјерује у Христа? ст. 48.

5.) На пошљетку рекоше они, да је проклет сваки човјек, који не зна или не чува закон. (5) ст. 49.

д) Никодим брани Христа.

1.) Овдје бијаше Никодим, који бјеше потајни ученик Христов и који је ноћу долазио Христу, да слуша његову науку. ст. 50.

2.) Он се противљаше фарисејима говорећи, да закон њихов не осуђује никаквога човјека, док најприје тачно не испита и потпуно не сазна оног дјела, за које му се суди. ст. 51.

3.) Фарисеји гњевни одговореше му: да ли није и он Галилејац, кад Христа брани, и казаше му, да погледа у Писмо, па ће сазнати, да пророк из Галилеје не долази. ст. 52.

4.) Но Христос опет говораше народу, да је Он свјетлост свијету, и да онај, који буде ишао за њим, неће ходити по тами, него ће имати видјело живота. гл. VIII, ст. 12.

Тумачење.

(1) Овај празник јудејски, који се зове празник сјеница, т. ј. шаторова начињених од грања разнога дрвећа, почињао је у мјесецу септембру за успомену путовања Израјлаца по пустињи кроз четрдесет година. Тдје Асу они под сјеницама живјели, и трајао је осам дана. А осми или девети дан бјеше тако славан као и први, и називао се даном сабрања, пошто се тада цио народ јудејски сакупљао у цркву, и одавши благодарност Богу, полазио је својој кући. И тако у овај пошљедњи дан празника науми Христос да пред цијелим народом проповиједа о светом Духу.

(2) Под именом ријека воде живе разумјева се изобиље дарова св. Духа, које вјерни добијају од Христа, о чему је предсказано било у пророка Јоила у гл. II, ст. 28. — у Исаије у гл. XLI, ст. 18. у гл. XLIV, ст. 3. и т. д.

(3). Т. ј. Христос није тада још васкрсао из мртвих, нити се је вознесао на небо, ни сио с десне стране Бога Оца.

(4) О овом је предсказао пророк Михеј у глави V.

(5) Ове ријечи цитирају фарисеји из поновљених закона гл. XXVII. да би слуге и све остале људе устрашили, и одвратили их од вјере у Христа.

Хришћанска поука.

1.) Христова наука је Божанствена наука, а не људска.

2.) Они, који истинито вјерују у Христа, испуњају се даровима св. Духа.

Наравствена (морална) поука.

1.) Дужност је судаца, да човјека нити осуде, нити оправдају прије, него што тачно и беспристрасно испитају дјело, којим се он терети.

2.) Са друговима својима говори смјело истину, када они у чему гријеше. —

Јеванђеље недјеље прве, свију Светих.

(Мат. X, 32. Зач. 38. и XIX, 27—30.)

Садржај: Исус Христос тражи од вјерујућих, да га признају и да имаду особиту љубав према њему, обећавајући им за то награду.

а.) Признавања Христа.

1.) Христос рече ученицима својима, да ће Он сваког оног човјека, који њега призна пред људима, признати пред Оцем својим небесним. ст. 32.

2.) На против, ко се њега одрече пред људима, и он ће се тога одрећи пред Оцем небесним. (1.) ст. 33.)

в.) Особита љубав према Христу.

1.) Христос додаде, да је онај недостојан Христа, који љуби оца или матер, или сина, или кћер своју више него Христа ст. 37.

2.) Па и онај, који не узме крста свога на се, (2.) и не пође за Христом, такође је недостојан Христа. ст. 38.

г.) Награда за особиту љубав према Христу.

1.) Апостол Петар чувши ово (3.) запита Христа, каква ће им се дати награда за то, што су они све оставили и за њим пошли? Гл. XIX, ст. 27.

2.) Христос му на ово одврати, да ће они, коју иду за њим, у другом рођењу, (4.) кад Он засједне престоље славе своје, сјести на дванаест престола, (5.) и судиће над дванаест кољена Израиљевих. (6.) ст. 28.

3.) И да ће не само они, но и сви остали, који су ради Христа оставили кућу своју, или браћу, или сестре, или оца, или матер, или жену, или дјецу, или земљу, примити за ово сто пута већу награду и живот вјечни, т. ј. наслиједиће вјечно блаженство. (7.) ст. 29.

4.) И по томе ће многи први бити пошљедњи, а пошљедњи први. (8.) ст. 30.

Тумачење.

(1.) Христос предвиђајући, да ће пошљедоватељи његови бити извргнути многим гоњењима и жестоким мучењима, надахнује све вјерне неустрашивошћу, побуђујући их и благим обећањем и страшном пријетњом на неустрашиво признање, да је он прави Син Божији, који је дошао на свијет да спасе род људски.

(2.) Под именом крста разумијевају се све оне ради Христа претрпљене погрде, гоњења, (тамнице и сама стидна и срамна смрт, као што је била смрт крсна).

(3.) Премда Петар није запитао Христа приликом разговора с ученицима у X. глави, но *тада*, кад је Христос казао, да младићи продаду имање и за њим пођу (Мат. XIX.): то ријечи Петрове и одговор Христов не закључују ништа друго, осим то, да је одређена угодницима Божијима награда за особиту њихову љубав према Христу.

(4.) Друго рођење значи овдје васкрс мртвих, који ће бити и пошљедњи дан овога вијека.

(5.) Ово означава ону особиту част и славу, којом ће у будућем животу бити увјенчани апостоли и сви остали истинити подражатељи Христови, наводећи за доказ судији Христу, да су они Јеванђеље и покајање невјерницима проповиједали, и нама добрим примјерима претходили.

(6.) Дванаест кољена израиљевих произашло је од дванаест синова Израиљевих (Јаковљевих), од којих је свако узело себи име по имену онога јаковљева сина, од кога је оно произашло. Овдје је нарочито о народу израиљскоме ријеч, јер се њему имало понајприје проповиједати Јеванђеље: но отале се нико не искључује. —

(7.) Т. ј. несравњено већа радост.

(8.) Овдје се мисле Јудејци и незнабошци; јер су Јудејци са правим Богопознањем и вјером први, а незнабошци пошљедњи; или ће многи од њих, који су на овом свијету по богаству и части први, бити у другом животу пошљедњи, исто као што ће они, који су на овом свијету по богаству и части пошљедњи, као н. пр. апостоли, у будућем животу бити први.

Хришћанска поука.

- 1.) Христос тражи од нас не само да вјерујемо у њега срцем, него да га признајемо (исповиједамо) устима.
- 2.) Христа је нужно претпостављати родитељима, дјечи и сваком земном благу.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Треба свагда заступати истину.
- 2.) Љуби ближње, али не преко мјере.
- 3.) Буди у страдању великодушан, али не буди сам узроком свога страдања. —

Јеванђеље недјеље друге послије свију Светих.

(Мат. IV. 18—23 зач. 9.)

Садржај: Исус Христос позива к себи четири ученика.

а.) Позив двојице браће, Симона и Андрије.

- 1.) Христос идући рибалом Галилејскога мора. (1.) смотри ту два брата, Симона, који се зваше Петар, и Андрију брата Симонова, који бацаху мреже у море, јер бијаху рибари. ст. 18.
- 2.) Он их позва, да иду за њим, и обећа им, да ће их учинити ловцима људи. (3.) ст. 19.
- 3.) Како чуше ово та два брата, с мјеста оставише своје мреже и пођоше за Христом. ст. 20.

в.) Позив друге двојице браће, Јакова и Јована.

- 1.) Отишавши Христос одавде, видје још двојицу друге браће, Јакова и Јована, синсве Зеведејеве, гдје купе подеране мреже своје, (4.) у лађи заједно са оцем својим, и каза им то исто, што и оној првој двојци. ст. 21.
- 2.) И они такође одмах оставише лађу своју и оца, и пођоше за Христом. ст. 22.

г.) Учење Христово по зборницама галилејским и исцијељење болних.

Послије овога ходио је Он с њима по свој Галилеји, (5.) учећи по зборницама, проповиједајући Јеванђеље о царству, и исцијељујући сваку немоћ и сваку болест у људи ст. 23.

Тумачење.

(2.) Море Галилејско зове се иначе море Тиверијадско, Јов. гл. VI, ст. 1. по граду Тиверијади, а тако исто и језеро Генисаретско, Лука гл. V., ст. 1. У древности се ово море звало *Хенерст*, 1. Књига Мојс. гл. XXXIV., ст. 7. Исус Нав. гл. XII., ст. 3. Кроз језеро то протицаше ријека Јордан, а бијаше 116 врста дугачко, а 42 врсте широко. Таква су језера Јудејци обично звали морем.

(2.) Симон је био прозван од Христа Кифом. Ово име значи на грчком језику Петар, а на словенском Камен, пошто је исповијед његова о Христу, коју је он у име свију апостола изрекао, Камен од угла, на којем је Христос имао основати своју цркву. Мат. XVI., 18.

(3.) Ови ученици оставише не само мреже, но и домове своје и све своје сроднике, из чега је видно, колику моћ и снагу има ријеч Божија.

(4.) Одавле је јасно, како вриједни људи помњиво своје ствари чувају, и ради доследности у звању свом; а ово нам за примјер подражавања може служити.

(5.) Христос је свједок у страни Галилејској, која је у убоштву, незнању и у великом разврату. С Род Ојријом врло насељена била, почео проповиједати Јеванђеље најприје не по кућама тајно, но јавно по зборницама жидовским, гдје су се Јудејци на молитву и ради читања свештених књига сакупљали.

Хришћанска поука.

1.) Дужност свакога Хришћанина је, да пажљиво слуша име свога Господа.

2.) Ми треба да вјерујемо, да је апостолско звање устављено од самога Христа.

Наравствена (морална) поука.

1.) Трудољубивост је похвална.

2.) Општу корист ваља претпостављати личној.

Јеванђеље недјеље треће.

(Мат. VI., 22—33. зач. 18.)

Садржај: Исус Христос забрањује сувише се бринуту за свјетска блага, и заповиједа уздати се у промисао Божији. —

а.) Жалосне последице лакомства за имешком.

1.) Христос забрањујући претјерано старање о сабирању богатства, говори, да тијело добија вид помоћу ока. Па зато, ако око буде просто, т. ј. здраво и чисто, то ће и све тијело твоје бити свијетло. ст. 22.

2.) На против, ако око буде лукаво, т. ј. нездраво, штетљивом течношћу напуњено, и по том помрачено: тада ће и све тијело твоје тамно или мрачно бити. (1.) ст. 23.

3.) И тако, ако ли вид, који треба да је у оку, није више вид, него тама и сљепоћа; то колико ће пак сама тама, т. ј. само остало тијело, које је по природи својој тамно и тако рећи слијепо, већ тамно да буде? ст. 24.

4.) Никакав слуга не може служити двама господарима, који се у наравственом погледу међусобно разликују, јер ће једнога од њих без престанка љубити, а другога мрзити, једном се покоравати, а за другог немарити: тако исто нико не може служити Богу и мамону (Завол.) (2.) ст. 24.

в.) Докази узети из примјера, који служе као ослабљење тежње за имешком.

1.) Христос заповиједа да се не бринемо ни за јело, ни за пиће, ни за одијело: јер је познато, да је душа већа од пића и тијело од одјеће. (3.) ст. 25.

2.) Он нам наводи за примјер птице, које ни сију, ни жању, ни сабирају плодова у житнице, но их једино храни сам Отац небесни; а ми смо несравњено претежнији од птица. ст. 26.

3.) Нико од нас, наштећи се да нарасте великим, не може примакнути расту своме ни један лакат. ст. 27.

4.) Он нам запрећује такође, и да се бринемо за одјећу, и за примјер наводи пољске љиљане (крив), који и ако се не труде, не преду, не ткају, али ни сам Соломон у свој својој слави није облачио у тако прекрасну одјећу, каквом је сваки љиљан одјевен од Бога. ст. 28.—29.

5.) Па ако ли Бог траву пољску, која данас јест, а сјутра се у пећ баца, тако прекрасно одијева: то колико ће више он нас заодјести, (4.) ако само узимамо несумњиву вјеру у њега. ст. 30.

г.) *Искање царства небеснога.*

1.) И тако није вам нужде да се бринемо и говоримо: што ћемо јести, што ћемо пити, у што ћемо се обући; (5.) Искати и говорити ово својствено је само незнабошцима, који не знаду за Бога и за Божиј промисао. Наш Отац небесни зна савршено, штт нам је нужно. ст. 31.—32.

2.) Ми смо прије свега дужни старати се и тражити царство Божије и правду његову, а све остало даће нам и онако Бог. ст. 33.

Тумачење.

(1.) Као што је око тијелу видјело, да оно без опасности ради и ходи, тако је и души ум: јер како се оком управља тијело, тако се душа управља умом. А као што око здраво и чисто просвјећује тијело, и управља све тјелесне покрете: и напротив ако се око, пуно шкодљиве мокрине, помућује, тада се помућује и све тијело; тако исто, ум човјечији буде чист, он ће просвјећавати сву душу и сва дјевина дјјјства; а ако ум буде заслијепљен среброљубљем и страстима, ослијепиће он и душу и дјјјства ће њезина напутити к земаљском благу и пороцима.

(2.) Мамоном се назива богаство и благо, које богаташи чувају у ковчезима својима, а и свака чежња и претјерана жеља за сваким временим благом.

(3.) Т. ј. ако ли нам је Бог даровао душу и тијело, ствари које су по природи својој највеће: то зар да нам он не да и мањих, т. ј. јело и пиће и одјећу, без којих тијело и душа заједно не може опстати?

(4.) Пошто смо ми на дуже вријеме, него пољска трава, и на најважнију цијељ, т. ј. на славу и част Божију и за вјечну срећу створени: то Бог о нама много више и промишљава — брине се.

(5.) Христос не брани, да се трудимо и старамо, да себи стечемо оно, што нам је нужно: но само забрањује бринути се о стијецању времених блага онако, како су то чинили незнабошци, који одрицаху и одбациваху промисао Божији.

Хришћанска поука.

- 1.) Бог промишљава о свакојем створу свом, а нарочито о човјеку.
- 2.) Ко иште духовна блага, тому се дају и тјелесна блага.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Не ваља ропски служити старању о сакупљању времених блага, но треба себе препоручивати промислу Оца небеснога.
- 2.) Не ваља се толико бринути за тијело, које је смртно, колико о души, која је бесмртна. —

Јеванђеље недјеље четврте.

(Мат. VIII, 5—13. зач. 25.)

Садржај. Христос исцјељује капетанова слугу, који бјеше узет.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

а.) Разговор Христов с капетаном.

1.) Кад Исус Христос дође у Капернаум, приступи му капетан, (1.) молећи га и говорећи, да му слуга код куће лежи узет, те се врло мучи. ст. 5 - 6.

1.) Христос обећаје, да ће му доћи, да га исцјели. ст. 7.

3.) Но капетан одговара, да је он недостојан, да му Христос, дође у дом његов, но да може и једном само ријечју својом исцјелити слугу његова. ст. 8.

4.) Он наводи Христу за примјер самога себе, да је он човјек под влашћу и да има под собом војнике, па кад једном каже: иди, и иде; а другоме: дођи, и дође; и кад каже служи своме: учини то, и учини ст. 9.

в.) Свједочанство Христово о капетановој вјери.

1.) Кад је Христос чуо овакове ријечи, задиви се, и рече онима, који иду за њим, да ни у Израиљу није нашао такве вјере. (2.) ст. 10.

2.) Он додаде, да ће многи са источних и западних страна доћи, те ће сјести за трпезу (3.) са Аврамом, Исаком и Јаковом у царству небесном; а напротив ће синови царства бити

осуђени на муку вјечну, (4.) гдје ће неутјешно плакати и шкргутати зубима. (5.) ст. 11—12.

г.) *Сам чин исцјељења.*

Потом Христос рече капетану, да иде, и нека се збуди по његовој вјери. И тако у онај исти час, у који му Христос рече, савршено оздрави његов слуга. ст. 13.

Тумачење.

(1.) Капетан тај, који имађаше под својом влашћу стотину војника, бијаше један између војничких старјешина римских: јер је област јудејска била тада под стражом вођа и војника римских.

(2.) Т. ј. Христос није нашао толике вјере ни у једном Израилцу од онога времена, како је почео проповиједати, колику је нашао о овога капетана, који бјеше незнабожац.

(3.) Т. ј. многи незнабошци прихватиће проповијед јеванђелску, и удостојиће се једнакога блаженства са Аврамом, Исаком и Јаковом. И тако царство Божије испоређује Христос са сједењем за трпезом или са уживањем ушљед великог спокојства, радости и весеља душевнога.

(4.) Т. ј. Израилци, јер су они потекли од Аврама, Исака и Јакова, којима је Бог и потомству њихову обећао царство како земаљско у Јудеји, тако и духовно — вјечне небесне славе. А пошто они у Христа и у његово Јеванђеље не хтједоше вјеровати, то ушљед тога и неће наслједити вјечнога блаженства.

(5.) Под именом плача разумије се превелика болест, а под именом шкргутања зуба превелики ужас: јер они, који се ужасно муче, обично плачу очима и шкргућу зубима. Ови изрази у осталом означају биједно стање грешника и губитак небеснога царства.

Хришћанска поука

1.) Христос је готов, да свакога вјерујућега спасе.

2.) Бог ће свакоме дати у будућем животу оно, што дјела његова заслужују.

3.) Несумњивом вјером у Христа добијамо ми од Бога превелика добра.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Ми морамо свагда бити приправни, да помогнемо ближњима нашим, који се налазе у невољи.
- 2.) Господа ваља да се брину о благостању својих слуга.
- 3.) У садањем временом животу приправљај се свагда за будући вјечити живот: јер ћеш тамо пожети то, што овдје сијеш.

Јеванђеље недјеље пете.

(Мат. VIII, 28—34. зач. 28.)

Садржај. Христос изгони бјесове из два човјека.

а.) Двојица бијесних излазе у сусрет Христу.

- 1.) Кад је Исус Христос на лађи препливао море и дошао у земљу Гергесинску, (1.) сретоме га два бијесна, који су тада изашли из гробова, (2.) те бијаху тако свирјепи, да од њих, није нико смислио проћи оним путем. (3.) ст. 28.
- 2.) Кад су смотрили Христа, одмах повикаше говорећи: што хоћеш с нама да чиниш, Исусе Сине Божији? ти си дошао амо, да нас још прије времена мучиш. (4.) ст. 29.

в.) Христос повлађује бјесовима да уђу у свиње.

- 1.) Далеко одавде пасло је велико стадо свиња. ст. 30.
- 2.) И тако бјесови замолише Христа, да им, ако хоће да их истјера из та два човјека, у којима су они до тога времена живовали, дозволи да уђу у свиње. ст. 31.
- 3.) Христос им дозволи да уђу. Како су нагло изишли из та два човјека и у свиње ушли, тако је у тај мах цијело стадо са свом брзином бјежало по обали те навалило у море, и утопи се у води. (5.) ст. 32.

г.) Молба грађана, да Христос оде из њихова краја.

- 1.) Пастири, који чуваху то стадо, видјевши ово, смјеста побјегоше у град, и приповиједаше о овом догађају свима оним житељима, чије се свиње утопише у мору, а тако исто јавише и за људе који бијаху бијесни. ст. 33.
- 2.) Чувши то од ових, житељи Гергесински изиђоше у сусрет Христу и замолише га, да би отишао из њиховог краја. ст. 34.

Тумачење.

(1.) Земља Гергесинска, које је већи дио био насељен незнабошцима, добила је своје име од града Гергеса, који је био на источној страни језера Тиверијадског.

(2.) Јудејци су имали гробове своје не у граду, но изван града у пољима и у горама. Гробови њихови бијаху тако високи и широки, да се је у сваком од њих много мртваца могло положити. У њих су такође могли улазити и живи људи и уносити тјелеса умрлих својих сродника, као што нам је познато о гробу Христову, Сарином, Аврамовом и т. д. Зато су и бијесни живјели у овим гробовима.

(3.) Јер су на свакога човјека туда пролазећег они наваливали и као звјерови тргали.

(4.) Вријеме се обично сматра страшни суд. Из чега се види, да се бијеси боје Христа као судије, и признају, да су достојни казне, коју очекују.

(5.) Пошто су у граду Гергеси незнабошци живјели, потом су и стадо свиња имали. Христос је дозволио бјесовима да у свиње уђу, да докаже људима, како су зли бјесови, и да покаже своју власт над њима и над имањем људским, и да тим јасније свијету покаже доброту, коју је указао бијеснима, и чудо које је учинио, а тиме да и Вадуде, који нијесу вјеровали, да има нечистих духова, увјери о том

Хришћанска поука.

- 1.) Бог допушта, да зли дуси муче грешнике.
- 2.) Христос је свемогући Цар неба и земље.

Наравствена поука.

- 1.) Не ваља пропуштати прилике чинити добро ближњима.
- 2.) Стицање душевне користи треба увијек претпоставити губитку имања.
- 3.) Наше је имање увијек у руци Божијој.

Јеванђеље недјеље шесте.

(Мат. IX., 1—8. зач 29.)

Садржај: Исус Христос исцијељава узетог (раслабљенога.)

а.) *Опраштање гријехова узетоме.*

1.) Христос ушавши у лађу превезе се на њој натраг на обалу Галилејскога мора и дође у свој град. (1.)

2.) Овдје му донесоше човјека узета (у кога су ослабиле жиле), који не могаше ходити, него лежаше на постељи. ст. 1.

3.) Христос видјевши велику вјеру људи, који узетога донесоше, рече му, да се нада да ће се ослободити своје болести, јер му Он опрашта гријехе његове. ст. 2.

в.) *Књижевници мрзе на Христа, што је узетоме опростио гријехове.*

1.) Чувши то неки од књижевника, који су се ту десили, (2.) рекоше у себи, да Христос тиме, што присваја себи власт опраштања гријехова, хули име Божје. ст. 3.

2.) Христос пак са знањем, шта они мисле, рече им, (3) да узалуд тако мисле; јер је боље опростити гријехе, него ли ослободити од болести. (4.) 4—5.

г.) *Само исцијељење узетога.*

1.) И тако, да би књижевници сазнали, да Исус Христос има власт на земљи опраштати гријехе, рече Он тада узетоме да устане, узме своју постељу, и иде дома. (5) ст. 6.

2.) Узети исти час оздрави, устаде на ноге, узе постељу и отиде кући. ст. 7.

3.) Народ, видећи како је овај исцијељен, зачуди се и прослави Бога, што је дао власт људима, да праштају гријехе. ст. 8.

Тумачење.

(1.) Т. ј. у Капернаум, пошто је у овом граду више, него у ма ком другом, боравио Христос, живећи у њему, проповиједајући и чудеса правећи, као што тврди св. Златоуст, Теофилакт и остали свети оци.

(2.) Фарисеји и књижевници скупише се из градова Галилеје и Јудеје и Јерусалима да слушају Христа, и да на његове послове мотре. У Јудејаца бјеше три врсте књижевника, но

овдје се разумијевају они, којих је дужност била, да народу тумаче закон Божији.

(3.) Из овога је видно, да је Христос био прави Месија и Бог, јер познавати туђе помисли може само Бог.

(4.) Ма да је опростити гријехе само по себи неудобније, него ли исцијелити узетога, ипак овдје Христос, предузимајући да докаже, да је он прави Бог, и да праштајући својом Божанственом влашћу гријехе узетоме, исцјељава га савршено, сматра, да је с обзиром на Јудејце напротив опроштење гријехова удобније, него ли исцјељење болести.

(5.) Христос је заповједио узетоме, да узме постељу и иде кући зато, да остали људи не би мислили, да је ово привиђење или маштаније, но управо истинито дјело.

Хришћанска поука.

1.) Што се више у Христа уздамо, тим смо достојнији дарова Божјих.

2.) Власт опраштати гријехе, јест власт самога Бога.

Наравствена (морална) поука.

1.) Ако хоћеш да сачуваш своје здравље, уклањај се од неваљалога живота.

2.) Чегга добро не знаш, то нит хули, нит хвали.

Јеванђеље недјеље седме.

(Мат. IX., 27—35. зач. 33.)

Садржај: Исус Христос исцјељује два слијепца и једнога нијемога.

а.) Кушање вјере слијепцаца и исцјељење.

1.) Кад је Христос пошао из Јаирова дома, (1.) иђаху за њим два слијепца човјека, који га усрдно мољаху, говорећи: помилиј нас, сине Давидов, (2.) да би им указао милост и даровао им вид. ст. 27.

2.) А кад дође кући својој, опет га мољаху ти слијепци не одступајући од њега. Христос их запита, да ли вјерују, да им Он може дати вид; слијепци одговорише, да они несумњиво вјерују. ст. 28.

3.) Христос се тада дотаче руком својом њихових очију рекавши, да им буде као што вјерују. ст. 29.

4.) Послије ових Христових ријечи одмах прогледаше.

в.) Слијепци разгласију, да су исцјиљени.

1.) Христос, пошто се је ослободио сљепоће, забрани им, да ником не говоре о том. (3.) ст. 30.

2.) Но они не затајише, но изишавши из његова дома, разгласише по свој својој земљи, да су од њега добили вид. (4.) ст. 31.

г.) Народ се чуди томе, како је Христос истјерао бијеса из нијемог човјека.

1.) Кад су изашли из Христовога дома они, што прогледаше, доведоше Христу човјека нијема, који не бјеше нијем од природе, но зато не могоше ништа говорити, што и у њему бјеше бијес, те му свеза језик. ст. 32.

2.) А кад Христос истјера бијеса, то ниједи овај човјек одмах проговори. А кад народ виде ово чудо, јако се томе зачуди и говораше, да таквих чудних дјела не бјеше никад у Израиљу. (5.) ст. 33.

д.) Христос непрестано учи и лијечи белести.

1.) Но фарисеји (6.) су говорили, да Христос изгони бјесове помоћу кнеза ђаволскога или помоћу неке мађије. ст. 34.

2.) Али Христос, не обзирући се на злобу и грдњу фарисејску, прохођаше по свима градовима, селима и другим мјестима, учећи по зборницама јудејским, и проповиједајући Јеванђеље о царству, и исцјељујући сваку болест људску. ст. 35.

Тумачење.

(1.) Јаир бјеше један између кнезова јудејске зборнице.

(2.) Слијепци вјеровашу, да је Христос и Месија, називајући га сином Давидовим: јер Јудејци обично присвајају ово име Месијино, тим више бијаху присиљени да вјерују то, што се својство Месијино доказује у Исаји гл. XXXV., ст. 5. и у гл. XLII., ст. 7. да ће он дати слијепима вид.

(3.) Зато, да не би имали разлога порицати Христа, с тога, што је Он учинио то чудо у кући, а не јавно.

(4.) Али они ово учинише побуђени усрдном благодарношћу према Христу.

(5.) Т. ј. никакви пророк, ни Мојсије, ни Илија, ни Јелисеј, нити ико други не учини таква и толика чудеса, какова и колика учини Христос.

(6.) Фарисеји су код Јудејаца сачињавали особиту секту. Ријеч фарисеј значи одсјечен, т. ј. одлучен и одијељен: јер су се фарисеји од простог народа разликовали спољашњим својим поступањем, те су били у особитом штовању ради своје притворне светости, вјере, и ради других побожних врлина.

Хришћанска поука.

- 1.) Усрдна молитва је моћно средство за умилостивљење Бога.
- 2.) Христос је имао Божанствену моћ.

Наравствена (морална) поука.

1.) Човјек треба увијек да је благодаран својим добротиницима.

2.) Кад можеш чинити добро ближњему, чини не обзирући се на то, што је то другому противно.

3.) Не треба завидјети и порицати другоме оно, чега ко није сам кадар учинити. —

Јеванђеље недјеље осме.

(Мат. ХIУ., 14—22. зач. 58.)

Садржај: Исус Христос са пет хљебова и двије рибе насити пет тисућа људи.

а.) Апостоли наговарају Христа да отпусти народ.

1.) Христос боравећи у пустињи, видје силан народ гдје за њим ходи, смилова се на њ, и исцијели многе болне, који су буд' сами долазили буд' их други доносили да их исцијели. ст. 14.

2.) А кад се већ поче приближавати ноћ, рекоше ученици Христу, да отпусти људе, да у околним селима купе себи хране: јер се у том пустом мјесту није могло добити довољно хране, а вријеме је јелу не само већ наступило, но и прошло већ. ст. 15.

3.) Христос на то одговори ученицима, да није нужно да људи иду куповати себи хране, него да им они даду јести. (1.) ст. 16.

4.) А ученици рекоше Христу, да они уза се немају више до пет хљебова и двије рибе, па да за то не могу са тако мало хране нахранити толику силесију народа. ст. 17.

5.) Но Христос им заповједи, да му донесу тих пет хљебова и двије рибе. ст. 18.

в.) Чудостворна моћ насићења.

1.) Кад му донесоше хљебове, заповједи Христос народу, да сједне по трави, а сам узевши хљебове и обје рибе, подиже очи своје небу и благослови. (2.) И преломивши их својима рукама даде ученицима, а ученици дијелише народу. ст. 19.

2.) Сви људи, који су се ту десили, једоше и не само да се потпуно наситише, но са комадима што преостаде напунише 12 котарица. ст. 20.

3.) А људи, што су тамо јели, бјеше свега пет тисућа, осим жена и мале дјеце, а којима их бијаше далеко више ст. 22.

4.) А пошто сви наситише, Христос одмах понуди своје ученике да уђу у лађу и без веча да се пусте у Галилејско море, а потом ускоро отпусти и цио народ. (3.) ст. 22.

Тумачење.

1.) Христос је знао, да је у Апостола било мало хране, али је заповједио да се даде народу, желећи им показати, да сила Божија може све учинити.

2.) Т. ј. измолио им је благодат Божију, помоћу које би се они умножили и добили моћ да насите толики народ.

3.) Христос понуди ученике своје да уђу у лађу против воље њихове: јер народ видјевши то чудо признао би га за цара Јудејскога, да се избави испод јарма римскога: пошто је народ свагда био у тој мисли, да ће га Месија ослободити од тога јарма, и повратити царство јудејско, а тога су мишљења и сами Апостоли били, ради тога их је понудио да пријеђу преко Галилејскога мора.

Хришћанска поука.

1.) Треба вјеровати, да је Христос свемогући Бог.

2.) Да се благодат Божија даје свакоме вјерноме, кад ју моли у Бога.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Пред обједом ваља се молити Богу.
- 2.) Треба гладнога нахранити.
- 3.) Ипак не треба преко мјере харчити, но чувати.

Јеванђеље недјеље девете.

(Мат. XIV., 23—34. зач. 59.)

Садржај: Исус Христос иде по мору.

а.) Апостоли у невољи и страху.

1.) Кад је Христос отпустио од себе људе, које је наситио са пет хљебова и двије рибе, попе се на гору сам, гдје се усамљено Богу молио. ст. 23.

3.) Међутим ученици његови, које је натјерао да сједну у лађу и одвезу се надпријед, отидоше далеко од обале, јер их сустиже силан противан вјетар, те се нађоше у великој невољи. ст. 24.

4.) У четврту стражу (1.) ноћи пође им Христос ходећи по мору. ст. 25.

4.) Опазивши Апостоли да Исус иде по мору, јако се поплашише мислећи, да је то каква утвара, те од страха почеше викати. ст. 26.

5.) Христос им одмах рече, да је то Он, не каква утвара, но њихов учитељ, и да се не боје. ст. 27.

в.) Страх Петров, да ће изгубити животи.

1.) Апостол Петар, чувши глас Христов, замоли Христа, да му, ако је Он, заповједи, да дође к њему по води. ст. 28.

2.) Христос му рече, да дође. Петар изиђе из лађе и пође Христу по води. ст. 29.

3.) Но видећи велики вјетар, уплаши се, и почевши се топити повика Христу, да га спасе, да се не утопи. ст. 30.

4.) Исус Христос у исти мах пружи своју руку, ухвати Петра и прекори га, зашто је, као маловјерни, посумњао. ст. 31.

г.) Апостоли признају, да је Христос син Божији.

1.) Кад Христос са Петром уђе у лађу, преста вјетар. ст. 32.

2.) Сви, који бијаху у лађи, приступише Христу и покло-
нуше му се говорећи, да је Он ваистину Син Божији. ст. 33.

3.) И кад допловише до обале, изиђоше из лађе и пођоше
у земљу Генисаретску. (2.) ст. 34,

Тумачење.

1.) Римљани, под чијом се влашћу тада налазила земља
Јудејска, мијењали су четири пут војничку стражу преко ноћ,
и свака промјена бивала након сваког трећег сата; и тако се
је у њих ноћ дијелила на четири страже, од којих је прва
стража почињала од шестог сата послје подне по данашњем
рачунању, и трајала до деветог сата; друга стража од деветог
до дванајестог; трећа од дванајестог до трећег сата по поноћи;
а четврта од трећег до шестог сата у јутру. Христос је
дошао ученицима у четврту стражу, т. ј. послје трећег сата
по поноћи.

2.) Земља Генисарска је граничила са градом Капернаумом.
Дуж обале морске или обале језера Генисаретскога имађаше 30
стадија дужине, а 20 стадија ширине.

Хришћанска поука.

1.) Ми смо дужни као и Апостоли вјеровати и признавати,
да је Исус Христос ваистину Син Божији.

2.) Исус Христос не напушта никада пошљедоватеље своје,
кад га ови у вријеме биједи и невоља призивају.

3.) Биједи, које сналазе Хришћане, руководе их бољој њи-
ховој срећи.

Наравствена (морална) поука.

1.) Поглавари су се дужни бринути за срећу и благостање
својих потчињених.

2.) У вријеме биједи не ваља малаксати, но спокојан бити.

3.) Ученици су нарочито дужни љубити и поштовати своје
учитеље.

Јеванђеље недјеље десете.

(Мат. XVII., 14—23. Зач. 72.)

Садржај: Исус Христос исцјељује бијеснога.

а.) Молба да се бијесни исцјели и његово исцјељење.

1.) Кад је Исус Христос сишао са ученицима својима са горе Таворске, на којој се Он пред њима преобразио, и дошао међу народ, тада му приступи неки човјек, паде преда њ на кољена и замоли га, да му помилује сина његова, јер је овај сваке младине бјеснио и много се мучио, па је ушљед тога често падао у ватру и у воду. (1.) ст. 14—15.

2.) А уз то говораше Христу, да је он сина свога доводио ученицима његовима, да га исцјеле, али га они не могоше исцјелити. ст. 16.

3.) Исус Христос понајприје укорава оvdје Јудејце због невјерства и покварености њихове, потом заповједи, да му доведу бијеснога, заповједа бијесу да изиђе, и тако га ослобођава од мучења бјесноскога. ст. 17—18.

в.) Узрок, ради кога Апостоли не могоше истјерати бијеса.

1.) Тада приступише ученици Христу, те на само упиташе Учитеља, зашто они не могоше истјерати бијеса. ст. 19.

2.) Христос им одговори, да је узрок томе њихово невјеровање (2). У осталом, ако они имају вјере толико, колико је је зрно или сјеме горушично: (3.) то ће тада, када они реку гори (4.) овој, да се дигне са свога темеља и пријеђе са свога мјеста на друго, она ће одмах пријећи, и неће им бити ништа не могуће. ст. 20.

3.) А да се истјера бијес, нуждан је пост и молитва. ст. 21.

г.) Претсказање о Христовој смрти и васкрсењу.

По исцјељењу бијеснога, кад су боравили у Галилеји, рече им Исус, да ће Он бити предан Јудејцима, који ће га убити, али ће Он ипак у трећи дан послије своје смрти васкрснути. ст. 22.

Тумачење.

(1.) Демон, који свагда тражи да уништи човјека, доводи онога, којим он влада, к ватри, да изгори човјек, и к води, да се у њој утопи.

(2.) Апостоли, ма да су имали вјере, ипак је за изгнање бијеса тако силнога и љутога нужна била још већа вјера, каква у њих не бјеше.

(3.) Христос срањује вјеру са сјеменом горушичним за то, што из њега, и ако је само по себи малено, израсте велико дрво: тако и вјера ако и изгледа малена, али кад је силна и права, то бива велика, т. ј. вјера жива и савршена.

(4.) Под гором овом разумијева се Тавор, на којој се Христос преобразио пред ученицима својима.

Хришћанска поука.

1.) Моћ чинити чудеса даје Бог људима за савршену њихову вјеру.

2.) Хришћани су дужни да истинито вјерују, да је Христос сам себе добровољно предао на смрт, да испуни вољу Оца небеснога и да нас спасе.

Наравствена (морална) поука.

1.) Бринути се за болне — дјело је човјечности.

2.) Кад си наурио да штогод велико учиниш, то најприје испитај своју снагу, т. ј. хоћеш ли моћи то учинити. —

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Јеванђеље недјеље једанајесте.

(Мат. ХУИИ., 23—35. Зач 77.)

Садржај: Исус Христос учи, да треба опраштати увреде.

а.) Опраштање дуга слугина.

1.) Христос срањује Цара небесног са царем земаљским, који хтједе да се прорачуни са својим слугама. (1.) ст. 23.

2.) Кад он поче рачунати, доведоше му једнога слугу, који му дуговаше 10 тисућа талената. (2.) ст. 24.

3.) А пошто овај слуга немаше чим да плати толику своту новца, то заповједи господар његов, да продаду како њега самога, тако и жену његову и дјецу, и цијело имање, и да се тако наплати дуг. (3.) ст. 25.

4.) Слуга, видећи себе у таквој невољи, паде пред господара свога, клањајући му се и просећи га усрдно, да се стрпи неко вријеме, обећавајући да ће му вратити сав дуг. ст. 26.

5.) Господар му се смилова, те му опрости и заповједи, да од њега не траже дуг. (4.) ст. 27.

в.) Нечовјечно поштување слугино према своје другару.

1.) А кад овај слуга пође од господара, нађе једнога од својих другара, који му бјеше дужан стотину гроша (пенеза), захтијевајући озбиљно, да му одмах врати цио дуг. ст. 28.

2.) Овај другар паде пред ноге његове, покорно га молећи, да почека неко вријеме, да ће му вратити, што дугује. ст. 29.

3.) Али овај не хтједе ни часа почекати, но узе и баци у тамницу дужника свога, и науми га држати ту дотле, док му не плати сав дуг. ст. 30.

4.) Остали другови његови, видећи ово нечовјечно поступање, жао им би овога свога другара бачена у тамницу, те одоше к цару и казаше му, што се збило. ст. 31.

г.) Царев гњев на слугу.

1.) Цар одмах дозволи себи тога слугу, на сад овако поче говорити: зли човјече! Опрости сам ти цио дуг, јер си ме умолио, на зар није требало да се и ти смилујеш на твога другара, као што сам се ја на тебе смиловао? ст. 32—33.

2.) И тако цар, гњеван на њега, предаде га мучитељима, да га баце у тамницу, (6.) и заповједи, да га оданде не пуштају, док не уплати сав дуг свој. ст. 34.

д.) Закључак.

Тако ће исто и Отац наш небесни учинити с нама, ако сваки од нас не само устима, него и срцем не опрости ближњему своје увреда, које нам је нанео. ст. 35.

Тумачење.

(1.) Под именом слугу разумијевају се овје у опште људи, којима је Бог повјерио различите своје дарове и блага, и одредио их као надзорнике над њима с тиме, да му једаред даду одговор за њих.

(2.) Таланат је био двојак, свештени и народни. Први се је састојао из 3000 сикала, а народни је имао у себи толико исто сикала народних. Овдје се тма (10 тисућа) таланата узима као безброј гријехова, за које је човјек дужан одговарати Богу.

(3.) Код неких народа постојао је закон и обичај, да се прода дужник са женом и дјецом, ако није био кадар да плати дуг, те су ту цијену, за коју је он продан, узимали за дуг.

(4.) Овдје се означава неограничена благост и непостижно милосрђе Божије према роду човјечијем, коме Отац небесни по превеликој милости својој опрашта небројене гријехе; а особито тада, кад му грјешник притиче са истинитим покајањем, са сакрушеним срцем и са усрдном молитвом ради опроштења својих гријехова.

(5.) Грош или пенез узима се овдје мјесто динара, а динар је толико, колико 15 повчића.

(6.) У Римљања, под чијом су влашћу били Јудејци за вријеме Христово бављена на земљи, постојао је обичај, да предају дужнике своје мучитељима, који су их вукли у тамнице и вукли их бичевали. У духовном смислу мучитељи овдје представљају демоне, који муче душу грјешникову у паклу.

Хришћанска поука.

- 1.) Божијему милосрђу нема граница.
- 2.) Бог опрашта човјеку гријехове по једној само својој благости.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Не буди свирјеп и осветљив.
- 2.) Што сам учиниш другом, то ћеш доживити, да ће теби други учинити.
- 3.) Кад опрашташ какву увреду ближњему, то праштај не толико устима, колико срцем.

Јеванђеље недјеље дванајесте.

(Мат. XIX., 16—26 Зач. 79.)

Садржај: Исус Христос показује младићу средства, помоћу којих се добија вјечно блаженство.

а.) Прво средство.

1. У оно вријеме, кад је Христос учио људе, приступи му неки младић, који, назвавши га учитељем благим, запита, што треба да чини, па да васлиједи живот вјечни, ст. 16.

2.) Христос га најприје запита, зашто га зове благим; јер је сами Бог благ. (1.) Затим додаде, да је дужан држати заповијести, ако жели получити вјечно блаженство. ст. 17.

3.) Младић упита Христа, које му заповијести заповиједа да држи? ст. 18.

4.) А Христос му рече: да не убије, да не чини прељубе, да не краде, да не свједочи лажно, да поштује оца и матер, и да љуби ближње своје као самог себе. ст. 19.

5.) На ово одговори младић Христу, да је све ове заповијести испуњавао од младости своје, па опет запита, што му још треба, па да получи царство небесно? ст. 20.

в.) Друго средство.

1.) Христос му рече, ако хоће да буде савршен, то нека прода имање своје, и нека ове новце, што их добије, раздијели сиромасима, увјеравајући га, да ће он умјесто свога временога богатства имати вјечно благо, на небу (2.), и кад раздијели новац сиромасима, нека пође за њим. ст. 21.

2.) А кад ово чу младић, отиде жалостан, јер бјеше врло богат. ст. 22.

г.) Богатство као сметња к^а получењу вјечнога блаженства.

1.) Христос, увидивши жалост овог богатог младића, рече ученицима својима, да је тешко богатоме ући у царство небесно. ст. 23.

2.) И лакше је, по његову казивању, камили (3.) проћи кроз иглене уши, него богатоме човјеку у царство небесно ући. ст. 24.

3.) А кад Ученици Христови чуше за ту тешкоћу, јако се задивипе и рекоше: па ако је то тако, то ко ће се онда моћи спасти? (4.) ст. 25.

4.) Христос погледавши на њих рече им, да је ово људима сасвим немогуће, а Богу је све могуће. ст. 26.

Тумачење.

(1.) Христос приписује овај похвални израз само Богу због тога, јер младић тај није имао савршене вјере у Христа, нити га је сматрао за Бога.

(2.) Т. ј. да ће у будућем вијеку добити велику награду.

(3.) Под именом велбуда или камиле разумијевају неки дебело уже лађарско, на ком се спушта котва у море, а други

мисле, да је то животиња, која се зове камила (дева), јер ова ријеч на грчком језику (*καμήλος*) означава и једно и друго, само с малом промјеном слова. Но у опште ово упоређење означаје немогућност.

(4.) Јер су тада сви желили и тражили богатство, свеједно као што га и данас многи желе и траже.

Хришћанска поука.

- 1.) Бог је по својој природи благ.
- 2.) Закон је Божији руководилац к нашем спасењу.
- 3.) Ко изабере сиромаштво, да помоћу њега нашљеди блажен живот, учинио је похвално дјело.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Настој, колко можеш, да будеш добродјетељан човјек.
- 2.) Чувај чистоћу и поштење од колијевке до гроба.
- 3.) Слушај корисна упуства и савјете, и гледај да их испуњаваш.

 NACIONALNA
 И ВЛАСНОСТ ЈУГА
 Јеванђеље недеље тринајесте. (Ово и св.
 CRNE ГОВЕ ДУПДЕ
 архиепископу Стевану.)
 CRNOJEVIĆ
 (Мат. XXI., 33—42. Зач. 87.)

Садржај: Исус Христос предсказује о својој смрти, о одузимању цркве Божије од Јудејаца и о предаји њеној другима.

а.) Убијство слугу.

1.) Исус Христос, цртајући неваљалство књижевника и фарисеја, прича, како је неки човјек посадио виноград, ограддио га плотом, начинио у њему цједило или тисак, којим се циједи вино из винских бобица, саградио кулу, и све ово предао виноградарима, па онда отишао. (1.) ст. 33.

2.) А кад се приближило вријеме бербе, кад се род сабира, пошље он слуге своје виноградарима, да предузму плод од њих и њему донесу. ст. 34.

3.) Виноградари, похватавши слуге ове, овог избише, овог убише, а оног засуше камењем ст. 35.

4.) Господар, не осврћући се на ово, пошље им још већи број слугу својих; но виноградари и с овима учинише исто, као и с онима првима. ст. 36.

в) Убијство сина.

1) На пошљетку посла им свога сина, јединца, надајући се, да ће се од њега постидити, те га веће убити. ст. 37.

2) Но виноградари су друкчије мислили. Видећи ови, да им долази син, намислише да и овога, као напљедника, убију, не би ли овладали достојањем, које је једино њему припадало. ст. 38.

3.) И тако, ухвативши га, изведоше га напоље из винограда и убише. ст. 39.

г.) Казни, која постиже виноградаре.

1.) Потом запита Христос књижевнике, фарисеје и старјешине јудејске, шта мисле, што ће господар винограда тог учинити с тима виноградарима, кад дође. ст. 40.

2.) Књижевници му одговореше, да ће их господар погубити, (2.) као зликовце, а виноград ће дати другим виноградарима, (3.) који ће му давати род у своје вријеме. ст. 41.

3.) Христос на ово додаде, зар нису читали у св. Писму, да је онај камен, кога су, као непоуредан, зидари одбацили, постављен за главу угла, кде постао чврстим темељем и утврђењем цијеле зграде: (COR) И ДА ЈЕ ДА ТАКО учињено од самога Бога, и да је дивно у очима њиховима. 42.

Тумачење.

(1) Исус Христос, казујући ову причу књижевницима и фарисејима, узео је ради њезине важности из V. главе пророка Исаије. Овдје се, по тумачењу неких, под именом човјека разумјева сам Бог, који је насадио цркву, пошто је населио Јудејце у земљи обећаној. Ограда им је закон, кога им је Бог дао; точило и тисак бјеше жртвеник, гдје се лила крв на жртву заклавних животиња; кула бјеше храм јерусалимски, у ком се Јудејци клањаху правоме Богу; виноградари или радници у винограду бијаху старјешине синагоге, фарисеји и књижевници. Слуге од Бога послане бијаху Пророци, од којих су Јудејци једне тукли, друге убили, а једне опет камењем побили. Под именом посланог сина разумјева се Исус Христос Син Божији, који је примио на себе тијело човјечије, и кога су књижевници и фарисеји из зависти убили и распели изван винограда, т. ј. изван града Јерусалима, на гори Голготи, да би сами господарили над синагогом.

(2.) Т. ј. књижевнике с њиховим друговима, које ће Бог, као што их је овдје казнио Римљанима, који разорише Јерусалим, тако исто казнити и у будућем животу за то, што су они били виновницима (кривицима) убијства Христовог.

(3.) Ови други виноградарци су Апостоли и њихови прејамници, који су јавно предали род тиме, што су привели толику множину незнабожаца у вјеру Христову.

(4.) Под ријечју камен разумијева се Исус Христос, јер су видари дома, т. ј. учитељи јудејске цркве, одбацили Христа, као непотребан камен, и још га осудили да се распне и убили га; али овај камен, кога Јудејци одбацише, учини Бог за главу од угла, т. ј. положи га под сами угао и учини га темељем, који на себи држи оба зида, т. ј. који међу собом уједињује Јудејце и незнабошце; јер је на Христу, као на тврдој стијени, основава и непомично постоји Божија црква.

Хришћанска поука.

1.) Пророци нијесу били прости људи, но Богом надахнути мужеви, које је слао сам Бог, да пасу јудејску цркву.

2.) Исус Христос је дошао на свијет, да људима објави вољу Божију, да их побуди на испуњавање те воље Божије, и да смрћу својом удовољи правди Божијој за гријехе наше.

3.) Исус Христос је основатељ хришћанске цркве.

Наравствена (морална) поука.

1.) Кад си узео на себе какву дужност, а ти је и врши строго.

2.) Не љути се зато, кад те други изобличавају ради твојих погрешака, но се старај, да се поправаш.

3.) Не буди самољубив, но пусти нека суде твоја дјела људи, који ће их судити непристрасно.

Јеванђеље недјеље четрнајесте.

(Мат. XXII., 2—14. зач. 89.)

Садржај: Исус Христос прича о званицама на свадбу, и о човјеку необучену у свадбену руху.

а.) Отказивања званица.

1.) Христос сравњује небесно царство са царем земаљским, који је женио свога сина. ст. 2.

ИСТОРИЈА ПЕДАГОГИЈЕ

О Д

К. ЈЕЛНИЦКОГА

С РУСКОГА ПРЕВЕО И ДОПУНИО

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
Ж. ДРАГОВИЋ
CRNOJEVIĆ

(Издање са кретањем, стр. 1-64, о 4 1899 од. I-
X, стр. 65-212)

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1899

НУЖНОЕ ЧИТАТЕЛЮ

И. ЛЕНИНСКОЕ

ОБЩЕСТВО ИСКУССТВ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УЧЕНИЦИМА

УЧЕНИЦИМА

УЧЕНИЦИМА

1999

У В О Д.

Задаћа Историје Педагогије.

Историја Педагогије јест дио опште историје и к њој се односи као дио к својој цјелини, те се с тога мора заједно с њом и проучавати. Задаћа њена састоји се у томе, да нам покаже, како су различити народи или поједини људи теоријски разумијевали идеју васпитања, и у колико је та идеја на прак-тици остварена. Но она нам показује не само какво је било васпитање код појединијех народа, него и какво је оно морало бити по разумијевању најбољијех људи дотичнога народа у једноме или другоме периоду његова развића. У њој ми видимо, како практика и теорија иду упоредо и како једна на другу узајамно утичу, тако да теорија увијек истиче из прак-тике, а у исто вријеме претходи јој, као што свакоме разумноме раду претходи мање или више свјесна идеја о цијељи тога рада и средствима, којима се постићи може.

Таквијем начином Историја Педагогије проучава васпитање код историјскијех народа како с практичне, тако и с теоријске стране с том сврхом, да нам покаже развиће васпитне идеје у човјечанству, а тако исто да нам покаже, како се је та идеја развијала код једнога или другога народа, какви су били његови идеали, како се разумијевала суштина и цијељ васпи-тања, каквијема су се средствима служили, да те идеале остваре, и на колико су их заиста остварили.

Важност и диоба Историје Педагогије.

Ко је свјестан тога, да смо само помоћу науке у стању познати живот и његове појаве; ко зна, да је садашњост само резултат прошлости, и да је у стању разумјети своју садашњост само онај, ко је проучио њене узроке и услове у прошлости; тај ће разумјети и важност Историје Педагогије, са интересом ће се обазрети на ток васпитања и чути мудри и поучни глас историје. Заиста, што значи животно искуство једнога човјека у сравању с искуством читавијех вјекова? — Није ли то исто, што и разум једнога човјека у сравању с разумом читавога човјечанства, који се истиче пред нама у општем историјском развићу и у раду најгенијалнијих представника човјечанске мисли? Она је у исто доба и школа, у којој се човјек учи педагошкој науци. Само ће онај знати, што треба тражити од васпитања у садашњости, ко је проследио развитак и остварење васпитне идеје точајем многијех вјекова. Осим тога, Историја Педагогије јест Душе Евријеме и најсавршенији, најобјективнији и научни дио Педагогије уопште, у којој нема личнога заноса и пристрасности, као што може бити у другим њеним дијеловима. Најпослије, критика живота и васпитања код другијех народа може и мора изазвати и код нас самостално разумијевање нашијех васпитнијех потреба и упутити нас, да нађемо боља средства, да те потребе задовољимо.

Историја Педагогије може се у главномо подијелити на два доба: на *доба предхришћанско*, у које долази историја васпитања код источнијех народа и код класичнијех народа: Грка и Римљана; и на *доба хришћанско*, које се опет може подијелити на двоје: на историју васпитања до ренесанса и од ренесанса до нашијех дана.

ПРЕДХРИШЋАНСКО ДОБА.

I. Васпитање код скитничкијех народа.

Васпитање дјецe код народа, који још немају уређенијех држава, врло је просто, и упућено је у главнoме на то, да се сачува живот дјетета. Мајка храни своје дијете и стара се да га сачува од глади, студа и врућине, јер би му то могло проузроковати смрт.

У осталом, и код дивљака се опажа нека тежња, да даду својој дјечи такав изглед, какав се код њих рачуна да је љепши и страшнији. Тако н. пр., неки дивљаци спљошњавају главу своје дјецe, други им продијевају брвице кроз нос и уши, трећи им направљају по тијелу различите фигуре и т. д.

Дивљаци се налазе готово у непрекидној борби са сусједнијем непријатељскијем племенима, с тога је и главна цијeљ васпитања код њих, да им дјеца буду храбра, страшна и да буду добри браниоци свога племена. Јунаштво у рату рачуна се код њих за најљепшу од свију врлина, а највећу славу добија онај, који убије повише непријатеља.

Сва наука једнога дивљака састоји се у томе, да се навикне, како ће моћи полакше добијати себи храну. Сами услови живота њихова рано их на то науче. Према томе како се млади дивљаци навикавају, да сами себи добијају храну, они постају све више независни од својијех родитеља. Оно мало знања, што су га родитељи животнијем искуством стекли, предаје се још за рана и дјеца. Но и код дивљијех народа постоје извјесни обичаји, којијех се мора и млађе покољење придржавати; чување и испуњавање тијех обичаја рачуна се за особиту врлину, а одступање од њих за стид и срам. Ове обичаје дјеца усвајају већином из самога живота.

II. Васпитање и поука код Источнијех народа.

К и т а ј ц и .

Још за неколико хиљада година прије Христовога рођења Китајци су достигли извјесни ступањ цивилизације, али су се на томе и зауставили, рачунајући, да је оно, до чега су њихови праоци дошли, најбоље, те се код њих сва брига, како народа тако и владе, састоји у томе, да се сачува непромијењено оно, што је од старине уређено. Китајци мисле, да немају што од другијех народа научити.

Живот Китајаца основан је на односима породичним. Отац има неограничену власт над дјецом; дјеца се морају безусловно покоравати оцу. Што је отац у породици, то је цар у држави. Китајски цар рачуна се као отац свију својијех поданика. Снага државе састоји се у снази породице.

„Ако породичне ствари, говори једно китајско правило, иду добро, онда и државни послови иду добро, јер ово потоње зависи од првог.“ „Ко поштује своје родитеље, тај ће поштовати и цара, који на своје поданике гледа као на своју дјецу.“

„Власт је очина неограничена; покорност сина је безусловна.“ „Мандарин мора казнити дијете, на које се жали отац, не испитујући узроке жалбе, јер свако дијете, којијем отац није задовољан, заслужује да се казни.“ Отац може убити своје дијете без да буде кажњен за то, али ако син или кћи увриједе родитеље, осуђују се на смрт.

Толико исто поштовање захтијевају китајска правила од ученика наспрам учитеља. „Читавога живота, говоре правила, мора човјек поштовати учитеља као оца. Кад ученик шета с учитељем, он га не смије оставити, па с ким другим ступити у разговор; он не смије ићи ни право за њим, ни поред њега, него неколико у десно. Ако се учитељ наслони на рамо ученика, да му нешто шапне на ухо, онда ученик мора руком заклонити уста, да својим дисањем не досађује учитељу; кад учитељ говори, ученик га не смије никада прекидати.“

Поука и васпитање код Китајаца има карактер чисто механички. Цијелъ је поуци и васпитању, да се ученику вјерно и тачно предаду прописана правила и да се навикне, да та правила строго у животу врши. Измишљати штогод ново и одступати од прописанијех правила за живот — строго се забрањује.

Главна поука Китајаца састоји се у томе, да се научи читати и писати. Китајска азбука не састоји се од писмена,

којијема се обиљежавају гласови, него од знакова, којијема се обиљежавају појмови. Кад учитељ учи читању, онда он сам чита најприје прву врсту у књизи. Ученици вуку прстом по ономе што је написано и понављају за учитељем то исто све дотле, док не науче изговарање свакојега знака и док не буду у стању прочитати ту врсту без учитељеве помоћи. Затијем се прелази исто тако на другу врсту, па на трећу и т. д., све док не буде прочитана и научена на памет сва књига. Тумачење онога што је прочитано почиње се тек онда, пошто се то на памет научи.

Кад се ученици почну учити да пишу, сваки од њих добије пропис, који подметне под хартију, па по њему вуче кичицом, док се научи да пише дотичне знакове. Пошто се дуго времена овако вједбају, тек онда почну да пишу слободном руком.

Поука се почиње од пете године, па траје до 12-те или 14-те и то без прекида, т. ј. без вакација. Дјеца морају долазити у школу зором, а кад уђу морају се поклонити Конфучију и учитељу, а то исто морају учинити и у вече, кад изиђу из школе. Кад се враћају кући не смију путем бити немирни, ни играти; улазећи у кућу морају се поклонити домаћијем боговима, предцима и родитељима, а овдје читају своје задатке и то на глас. Кад читају, морају се њим држати на претписаном одстојању од очију и сјеђети право.

За одрасле који желе да добију каквугод грађанску или војничку службу, постоји читав ред испита и никаква се дужност, ни повишење не може добити без испита.

Наравствено васпитање китајске младежи састоји се у томе, да се навикну на разноврсне церемоније. Овијема церемонијама дјеца се уче у животу и у школи. Свако дијете треба да научи како се треба понашати према родитељима и према својти; према лицима различитијех чинова, година и пола; према познаницима и непознатијема; како се треба јављати другијема; како треба примати и враћати посјете; како се треба понашати у извјеснијем приликама; колико се пута треба поклонити и какви треба да буду ти поклони и т. д.

Из вишереченога види се, да китајска поука и васпитање не иде на то да развије, узвиси и облагороди душевне силе дјечије, него да их механички научи и навикне на давно установљена правила живота и обреде.

Јапанци.

Још прије три хиљаде година Јапанци су позајмили од Китаја како друштвено уређење, тако и карактер образовања народног. Они су се, као год и Китајци, држали одвојено од другижих народа. Образовање и васпитање и код једнијих и код другижих било је у главnome једнако. Али благодарећи географскоме положају Јапана, они су још од старине показивали више енергије, пријемљивости и способности, него Китајци.

У новије вријеме они су ступили у однос с изображенијема јевропскијема државама, те се је и њихово изображење брво покренуло напријед. Јапанци подижу више, средње и ниже школе по угледу на сличне заводе у Јевропи. Осим тога, они сваке године шиљу по неколико младих људи у Јевропу ради вишег изображења и радо примају у своје школе изображене Јевропљане,

Индијанци.

У старо доба Индијанци су се дијелили на касте. Дјеца сваке касте добијала су онакво изображење и васпитање, какво им је према касте деликовало. Дјеца највише касте (брамина) морала су изучавати св. писмо и науке; дјеца војничка (кшатрија) добијала су тек елементарно свјетско изображење, а с особитом бригом изучавали су војничку вјештину; земљорадници (ваиши) добијали су изображење, које је одговарало њиховијема потребама и дужностима; дјеца робова (судре) не само да нијесу имала права на поуку, него у опште нијесу имала никаквијих права у држави.

Почетна поука састојала се је у читању, писању и рачунању, премда се је на ово потоње обраћало мање пажње. Ради учења скупљали су се гдјегод близу куће, у хладу испод дрвећа, а кад је рђаво вријеме — под наслоном. Дјеца су једновремено учила и читање и писање. Вјецбала су се најприје малијем пруткијима по пијеску, затијем остријем, гвозденијем шипчицама по палмовоме лишћу, а најпослије мастилом по лишћу од платана. Кад је било много дјеце, учитељ их је приморавао да се поучавају узајамно, т. ј. они ученици, који су били старији и који су знали више, морали су поучавати своје млађе другове. Овај систем поуке пренесен је из Индије у Јевропу и то најприје у Инглеску, а доцније и у друге државе.

У вишијема индискијема школама могла су учити само дјеца вишијех каста. У тијем школама предавала се је граматика, прозођија, математика, поезија, астрономија и др. Течај учења код Индијанаца за више касте трајао је од 12-те до 20-те године. Све ово вријеме ученик је обичо живио код свога учитеља.

Индијски закони Ману одређивали су како однос учитеља према ученицима, тако и начин поуке и васпитања. Тамо се говори: „добра поука не мора проузроковати ученику ништа, што је непријатно; из уста учитеља, који поштује и љуби врлину, морају излазити само слатке и благе ријечи. Кад ученик погријеши, учитељ га може казнити строгом ријечи, опоменом, или му може запријетити, да ће га казнити ударцима, ако поново погријеши.“

Ученици се морају безусловно покоравати учитељу: „Ко хули свога учитеља, макар и онда, кад би учитељ штогод погријешио, душа ће тога хулитеља послје смрти пријећи у магарца.“ „Ако дијете поштује мајку, стећи ће земаљски свијет; ако поштује оца, стећи ће средњи свијет; ако непрестано поштује учитеља, стећи ће небесни свијет бога Бrame.“ „Младић мора поштовати свога учитеља као самога Буду; он му никад не смије противурјечити, па макар учитељ говорио и оно што није истина; он не смије улазити код њега, кад су му врата прикренута, него мора три пута куцати у врата, па ако му не отвори, мора се вратити натраг.“ „Кад се учитељ пење уз брдо, ученик мора да носи за њим столицу, да може починуги.“

Мисирци.

Живот старијех Мисираца зависио је од географскијех услова више, него ма којега другог народа. Тијем се тако исто може објаснити и карактер њихова васпитања, које се може сматрати као једно од најстаријих, које памти историја. Одвојеност и затвореност, — то је својство Мисира и његове некада раскошне цивилизације. Идеал и символ Мисираца био је у мумији. Непомичност и вјечни застој — то је била цијелъ свију тежња мисирскијех још од онога прастарог доба, од кад су они створили своју цивилизацију, која је на томе и замрла. Њихови идеали нијесу били у будућности, него у прошлости, коју су они љубили више свега; а највеличанственији њихов народни споменик — пирамида јест споменик надгробни. Па и саме свечаности код Мисираца праћене су таквијем обичајима,

који су јасно показивали, колико се је тај народ навикао на живот; у највећем весељу проносили су мимо гостију мумију, да их подсејти на умјереност.

Прве двије касте код Мисираца биле су свештеничка и војничка, а у остале двије спадао је цио други народ. У рукама свештеника налазиле су се све тајне религије, знање, науке и вјештине; они су давали правац свему друштвеноме животу и васпитању. И женске су могле бити посвећене у свештенички сан, и жене су се у опште код Мисираца користовале вишом слободом, него код других источнијех народа, па и много-женство је било ријетко. Религија код Мисираца састојала се у вјеровању једнога, највишега бића, али су свештеници намјерно скривали од народа њен унутрашњи смисао, док је најпослије савршено изгубила своју првобитну чистоту и претворила се у грубу сујевјерицу и идолопоклонство.

Васпитање је било удешено према кастама. За прве двије касте постојале су особите школе у Тиви, Мемфису и Хелиополису. Питомци су се дијелили на два одејека. Дјеца која су била у првом одејеку нијесу изучавала више науке, а она која су била у другом одејеку, посвећавана су постепено у све тајне науке, то су била искључиво дјеца свештеничка. Свештеници били су у исто доба и наставници, а наставни предмети били су: језик, рачуница, геометрија, астрономија, природне науке, музика и религија. Свештеници, који су били на гласу са своје учености, васпитавали су царске синове. Као другове царској дјеци узимали су по неколико добро васпитане свештеничке дјеце, која нијесу смјела имати мање од 20 година.

Васпитање и поука простог народа и жена налазила се на врло нискоме ступњу, и ако је заводâ за васпитање било доста. Сва дјеца у школи учила су да читају заједно, у један глас. Читати и писати нијесу учили сви, но понајвише они, који су се одавали на слободне вјештине. Остали су имали много средстава за домаће васпитање, на које се код Мисираца обраћало више пажње, него код осталијех источнијех народа. Грчки путници причају, да су мисирска дјеца учила од својих старијих оно, што ће им бити потребито доцније у животу. Она су живјела врло просто и умјерено. — При учењу писања употребљавали су папирус и црно или црвено мастило.

Код Мисираца су постојале три врсте писања: јероглифско, јеротичко и демотичко. Прво је било више цртање, него писање и састојало се од различитијех слика онијех предмета, о којијема је била ријеч. До данас је нађено на мисирскијем спомени-

цима око 800 таквијех слика. Овај начин писања учили су по свој прилици само свештеници. Друго је било мало краће од првог, т. ј., мјесто да сликају цио предмет као код првог, узимали су један његов дио. Треће је било најкраће и наликовало је на данашње наше писање. Ово је потоње служило за свакидашњу употребу.

Учење неколико врста писања морало је врло рђаво утицати на ученике и притупљивати њихов ум и памћење.

На математику су Мисирци обрађали велику пажњу и пролазили су је врло опширно и темељито. „Поука у рачуну, вели Платон, почињала се игром и забавом, према дјечијем развитуку и разумијевању. Тако н. пр. дјеца су добијала по неколико јабука или вјенчића, помоћу којих су вршили извјесне рачунске радње; тако исто при разнијем војничкијем играма, или при промјењивању разнијех златнијех, сребрнијех, бакарнијех и другијех чашица дјеца су вршила разне рачунске радње. Овијем се дјеца навикавају како на миран рад, тако и на вођење рата и на руковођење газдинством; у опште потичу се и васпитавају се, да буду добри и корисни чланови државе.“ Тако исто обрађали су велику пажњу на природне науке и астрономију, али гимнастика и музика биле су искључене из општег васпитања, но поред свега тога у некијем мјестима постојале су гимнастичке школе, нарочито за дјецу из војничке касте, а и музика се учила у толико, колико су то захтјевале религиозне потребе, премда су се и у музици, као год и у живопису, строго придржавали старине и нијесу смјели ништа промјењивати ни додати.

Цио значај старога Мисира састоји се у томе, што он служи као прстен, који везује Исток са Западом. Он је предао плодове своје културе не само старој Грчкој, него и Јудеји, а одма је за тијем и престао живјети, као да је тијем свршио био своју историјску улогу. Стари Грци примили су од Мисираца и науке и вјештине, али су уништили у њима оно карактерно мисирско мртвило и непомичност, а задахнули су их новијем животом.

Персијанци.

Стара Персијска држава у Азији била је велика и моћна. Тој њеној моћи и величини много је припомогло и васпитање њенијех грађана. Сама њихова религија захтијевала је, да се дјеца васпитавају тако, да постану храбра,

чврста, одважна и поштена, да би mogла бити увијек на страни бога свјетлости и добра — Ормузда у његовој борби с богом мрака и зла — Ариманом.

Грчки историчар Ксенофонт овако описује васпитање код Персијанаца: „Персијски закони иду на то, да предуприједи сваки пријеступ и да се дјеца за рана навикну на такве врлине, да она, доцније, као одрасли грађани, не буду кадра учинити какво зло или срамотно дјело. Они се о томе брину овако: уређују тако зване јавне пјаче, које они називају *слободнима*. Таква се пјача налази негдје близу суда и дијели се на 4 дијела; први дио служи за дјецу, други за младиће, трећи за зреле људе, а четврти за старце. Свак се мора налазити на одређеноме за њега мјесту. Дјеца и зрели људи морају долазити тамо у свитање, а старци могу долазити кад хоће, осим само некијех дана. Младићи, ако нијесу ожењени, морају тамо поћи и чувати суднице.“ Сваки дио пјаче имао је и свога особитога наставника. Наставници за дјецу морали су се одликовати способношћу да уче друге, а наставници за младиће морали су бити они, који су кадри да их упућују и навикавају на врлине. Наставници или руковође за зреле људе и старце морали су pazити, да не би ни један грађанин гријешо противу државних закона и устава. Дјецу и младиће развијали су физички и навикавали их да су кадри трпјети зиму, врућину и глад. Осим тога развијали су код њих правичност, јунаштво и захвалност. Персијанци су мислили, да незахвални људи не могу љубити нити Бога, ни родитеље, ни отачаство, ни другове и да је то главни извор за све гријехове. Од дјеце и младића захтијевали су, да буду умјерени и да се покоравају старијим. Кад би дјеца полазила у јутро од куће у школу, узимала су собом само хљеба и један суд за хватање воде. Ради развијања тијела, као и ради тога да се навикну владати оружјем, младићи су се вјецбали у гађању стријелом, бацању копча, трчању и т. д.

Васпитање у Персији било је дакле јавно.

У јавну школу шаљали су дјецу од 7 година. До 7-ме год. о дјетету се бринула мајка и старала се је како о његовом физичком развићу, тако и о његовој наравственој чистоти; особито се високо код дјеце цијенила стидљивост и њежна љубав према матери.

Кад би се дијете родило, одмах би га напојили некијем особитијем пићем, које га је кријепило, а за тијем су га купали с различитијема церемонијама. Астроном је по звијездама одре-

ђивао судбу дјетета и давао му име. До пете године дијете није одговарало за своје поступке: „За све што је оно у то доба рђаво учинило, одговарали су родитељи, који га морају чувати од зла, а у случају кад погријеши, требају да га опомену и да му реку: „Не чини то више!“ Строго је било забрањено обичајем, да бију дјецу до 7-ме године.

Од 7 година дијете су шиљали у школу, гдје се је заједно са врстницима вјецбало у стријељању и гдје је учило читање, молитве и у опште вјеронауку. Младић од 16 година морао је положити заклетву, да ће шљедовати науци Зороастровој и да ће се спремати, да служи држави и као војник и као грађанин. Од 25 година Персијанац је постајао зрио човјек и прави грађанин своје државе. Он је тада узимао на себе све дужности како у вријеме мира, тако и у вријеме рата и морао је вршити те дужности до 50-те године, а послје овога, ако је био достојан, служио је као васпитач младежи.

Програма, по којој су се васитавали персијски цареви, није се у ствари ни у чему разликовала од програме, по којој су се васпитавали други знатни Персијанци. Кад се је царскоме сину навршивало 14 година, онда су му ради васпитања и надзора одређивали 4 знатна Персијанца: најмудријега, најправичнијега, најумјеренијега и најјуначнијега. Први је предавао вјеронауку и вјештину, како да се управља државом; други му је улијевао правичност; трећи га је навикавао, да умије владати собом, а четврти га је учио храбрости и одважности.

Често пута су се заједно с царскијем сином васпитавали у двору и синови другијех знаменитијех Персијанаца. Они нијесу смјели ни видјети, ни чути ништа, што је неваљало и непристојно. Они су ту имали прилику да виде, како се цару угађа, и ко заслужује да га цар љуби, па су се отуда и сами учили, како ће се владати и покоравати.

Ово што рекосмо о васпитању Персијанаца, не може се однијети на све Персијанце у опште, него само на оне, који су живјели у пријестолници и у некијема другијема, већијема градовима и спремали се да служе држави у грађанскијем или војничкијем дужностима. Осим тога, ово што смо рекли вриједи само за златно доба Персијске државе. Доцније, кад је Персија проширила своје границе и кад су Персијанци дошли у додир с другијема народима, дух народа почео је падати, а заједно с тијем и држава се је почела распадати.

Јевреји.

Главна црта којом су се одликовали стари Јевреји јест религиозност, те је од тога зависио како карактер, тако и правац васпитања и поуке код њих. Јевреји су држали себе за изабрани народ Божји и да им је Бог дао законе, у којима се садрже правила не само за њихов јавни и приватни живот, него и за васпитање.

Они су дјецу држали као особити дар Божиј и првијенце су посвећавали Богу. Кад је неко имао много дјеце, то су рачунали као особити Божји благослов. Отац у породици био је и учитељ, и судија, и старешина. Власт његова у породици упоређивала се је оној власти, коју има Бог над свијетом. Он је морао васпитавати дјецу у „страху Божијем“. Дјеца су морала безусловно покоравати се и слушати не само своје родитеље, него и у опште старије. „Чти отца твоего и матеръ твою, да благо ти будетъ и да долголетенъ будеши на земли“. Према оној дјечи, која су непослушна, закон се је односио врло строго. Ако је дијете врџећало своје родитеље и није слушало њихове савјете, онда су такво дијете родитељи морали предати суду градскијех старешина: „Да побјутъ его мѣжи камѣмъ и да смретъ; измѣте заокъ сѣкѣ самихъ, да и прочіе услышавши убоатса.“

Васпитање дјетета почињало се је од самога рођења.

По рођењу одмах су замакали дијете у слану воду, а затијем су га повијали. У осми дан мушку су дјецу обривали и давали им име. Мајка је почињала да буди код дјетета религиозна осјећања и давала му је прва познања из Закона Божијег. Дјевојке су се училе газдинству, ручнијем радовама и да умију готовити јела. Осим тога, закон је наређивао да се оне васпитавају у скромности. Дјевојке су још училе играње и музику, јер је то нужно било у религиозним свечаностима.

Пошто би дијете поодрасло, отац га је давао на какав рад или занат: земљорадњу, сточарство, дрводјељство, ковачлук и т. д. Отац је већином учио дијете ономе раду или занату, који је сам радио.

Дјеца су заједно са одраслијема учествовала у религиозним обредима, те је и то помагало њиховом религиозном развићу.

Да би дјеца могла читати св. писмо и учествовати у богослужењу, учила су се читати и писати. Метод поуке био је механичан: дијете је учило на памет оно, што је написано, а у исто вријеме морало је пазити и како је написано. Главни

предмет поуке биле су пет књига Мојсеових и историја Изра-иљскога народа.

Исто тако важан предмет биле су и религиозне пјесме, којима су исказивани дубоки религиозни осјећаји.

Поука се вршила код куће под надзором очиним, јер јав-нијех школа прије доласка Спаситељева није било. Јевреји су народ, код којег је васпитање за дуго времена спадало у дуж-ност породици, а не школи. — Знатнији Јевреји шиљали су своју дјецу код свештеника ради васпитања, или су узимали домаћег учитеља. Дјеца пророка и свештеника спрема-ла су се за свој будући позив у нарочитијем вјерскијем школама, које су за вријеме Самуила и Давида биле врло добро уређене. У тијема школама, осим поуке, захтијевало се је од дјеце, да буду скромна, послушна, паметна, храбра, чврсте воље и да им све мисли буду окренуте к Богу.

Пошто су Јевреји пали у ропство Вавилонско, они су заједно с губитком своје независности изгубили и чистину своје вјере, те су многе ствари узели из вјере Вавилонске.

Послије ослобођења из ропства, код њих су се појавили нарочити учитељи, којима је био задатак да тумаче и чувају закон. Такви учитељи називали су се *равини*.

У I-вом вијеку послје Христа ми већ налазимо код Јевреја знатан број школа. „Градови и села, која немају школе, — говори се у једној законској наредби Библије одлучена; ако то не помогне, онда ће се та мјеста порушити, јер она иду против ове равинске изреке: дахом школске дјеце држи се свијет.“ За 25 дјеце одређивао се је један учитељ, кад их је било 40 давао му се је помоћник, а кад их је било 50 одређивали су се два учитеља.

У школама су учили већином богословске и правничке науке, које су се оснивале на Мојсеовом закону, али они што су закон тумачили, губили су се у разне ситнице и софизме.

Послије разорења Јерусалима, Јевреји су се раселили и изгубили своју отаџбину. Но и међу другијема народима они су сачували своје народне особине, а чувајући те особине, опет не изостају у развиту и цивилизацији од народа, међу којима живе, и шаљу своју дјецу у оне школе, које у тој земљи постоје.

И ако нам није остало од старијех Јевреја каквога нарочи-тога дјела о васпитању и поуци код њих, опет можемо наћи податке о томе у „Причама“ Соломоновим, у књизи Сираховој и у опште у Библији, као и у дјелима Александријскога нау-чењака Филона.

III. Васпитање код старијех класичнијех народа: Грка и Римљана.

Васпитање код старијех Грка.

Од старијех Грчкијех држава прво мјесто заузимају Шпарта и Атина.

Васпитње у Шпарти битно се разликовало од васпитања у Атини, али и у једној и у другој од те двије државе васпитна средства била су иста, т. ј. религија, лијепе вјештине и гимнастика.

Рећи ћемо најприје неколике ријечи о тијема општијема васпитнијем средствима, па ћемо доцније изложити особине васпитања шпартанског и атинског.

Религија. — Стари Грци оличавали су у својим боговима сва физичка и духовна савршенства, којима су они тежили. Свака статуа боговска оличавала је по неки идеал и потицала је гледаоца, да к томе идеалу тежи и да се усавршава. Религиозне свечаности, на које су се скупљали Грци са свију страна, будиле су код њих љубав према домовини, а услед тога имале су врло велики васпитни значај. Такав значај имали су још и религиозни обреди својим утицањем на машту и осјећање народно.

Лијепе вјештине. — Између лијепијех вјештина музика и поезија играле су највишу улогу у васпитању старијех Грка.

Пошто се помоћу те двије вјештине исказују најузвишенији и најдивнији покрети душевни, оне, по мишљењу Грка, могу и код другијех то исто у души покренути и благотворно и васпитно на њу утицати. Појам о музици узимали су стари Грци у ширем смислу, него што га узимамо ми данас. Под именом музике они су разумијевали све оно, што је хармонично, уредно, дивно, узвишено, наравствено и благородно. Онога, ко не љуби музику, држали су за варвара, или покварена човјека.

Музикалнијем васпитањем није се ишло толико на то, да се васпитају вјештаци у музици, колико да се дјеца развију и да разумију ритам, мелодију и хармонију.

Заједно с музиком ишло је обично играње и пјевање. Полазак на војску као и религиозне свечаности праћене су увијек музиком. Једном ријечи музика је пратила старога Грка у свијема важнијема тренуцима његова живота.

Заједно с музиком као васпитно средство служила је још и поезија. Поезија код старијех Грка дошла је до великог сте-

пена развића како по форми, тако и по садржини, и служила је као богата грађа за васпитање. Она је морала служити као васпитно средство и с тога, што су се разни пјеснички производи пјевали при свечаностима. Јунаке епскијех пјесама, н. пр. Илијаде и Одисеје, узимали су Грци као углед за свој јавни и приватни живот. Лирска поезија будила је код њих узвишена патриотска и наравствена осјећања. Драмски производи представљали су борбу грчкијех јунака за достигнуће вишијех сврха, те су и они благотворно утицали на Грке.

Гимнастшка. — Гимнастичке вјецбе служиле су Грцима не само као средство за развиће тијела, но такође и као средство за развиће духа. „Због везе, која постоји међу духом и тијелом, — говори Платон, — не смију се развијати тјелесне моћи без духовнијех, нити духовне без тјелеснијех.“

За гимнастичке вјецбе одређена су била особита мјеста, која су се називала *палестре* и *гимназије*. Оне су биле уређене с почетка врло просто, а доцније, у доба процвјетања, украшавали су их различитијем грађевинама; тако н. пр. била су нарочита мјеста за одијело, за треће тијела уљем и пијеском, за игре, за трку и т. д.

Гимнастичке вјецбе састојале су се у шљедећем:

- а) Трчање по дубокоме пијеску;
- б) Бацање диска или круга;
- в) Скакање у висину и напријед;
- г) Бацање копља и
- д) Рвање.

Они који су с успјехом прошли све ове пет врста вјецбања и који су у томе добили палму првијенства, одликовали су се, вели Аристотело, величанственом, мушком снагом и љепотом.

За гимнастичке вјецбе у палестрама постојали су особити надзорници, који су се звали *педотриби*; а ради наравственог надзора постојао је надзорник, који се је звао *софронист*; трећи је био *алеипт*, који је пазио, како се тијело трља уљем и пијеском.

Пошто је младић вапунио 18 година, онда је вршио гимнастичке вјецбе у гимназијама. Осим гимнастике ту су они слушали и предавања различитијех философа и у опште добијали су обилатију храну за своје душевно развиће.

Грци нијесу занемаривали гимнастичке вјецбе ни у зрелом добу, јер су се те вјецбе налазиле у свези с различитијем играма о свечаностима, у којима су примали учешће и зрели људи. Свакоме Грку, па макар у којима годинама он био, било

је слободно да учествује у трчању, у бацању диска или копља, у трчању на колима и т. д.

Пошто смо у кратко изложили васпитна средства код старих Грка у опште, изложићемо сада особине, којима се је одликовало васпитање код Шпартанаца и Атињана.

Ш п а р т а.

Шпартанци су сматрали Ликурга, који је живио у IX вијеку прије Христа, као творца њиховог државног уређења и јавнога васпитања.

Шпартанска држава састојала се је од *Шпартанаца* — победитеља или господарећег сталежа, и *Перијека* и *Илоша*. — побјеђенијех, или нижијех сталежа.

Држава је водила главну бригу о васпитању господарећег сталежа, а о васпитању дјеце нижијех сталежа држава се није ни мајмање бринула. Васпитање ове дјеце састојало се је у томе само, да се привикну на какав рад и да се упознају с некијема законскијема наређењима, а о томе су се бринули сами дјечији родитељи.

Господарећему сталежу спадало је у дужност да брани државу и да одржи у прејодности ниже сталеже, с тога је и главна цијел њиховог васпитања била, да развије код њих снагу и јунаштво. Васпитање код Шпартанаца било је државно. Дијете је живјело под надзором родитеља само до 7-ме године, и родитељи су у то доба обраћали пажњу само на његово физично развиће. Кад би се дијете родило, одмах би га окупали вином, мислећи, да такво купање може издржати само здраво дијете; а слабуњаво је морало умријети. Осим тога, отац је морао показати новорођенче старешинама Герусије, који су одређивали, да ли је дијете здраво, или не.

Здраво дијете остављали су да живи, а болесно бацали су у Таигетску јаму. Осми дан по рођењу надијевали су дјетету име. Онај дан, у који би старешине одредиле, да је дијете здраво, као и онај, у који су мудавали име, праћен је нарочитијем свечаностима у родитељској кући и међу рођацима. Да не би сметали тјелесном развијању дјетета, нијесу га повијали. Мајка је сама хранила своје дијете. Тек последије Персијскијех ратова почеле су неке знатније породице узимати бабице из нижега сталежа. Да би навикли дијете да се не боји, остављали су га сама у помрчини. Да би га пак навикли на свјетлост, метали су му ноћу поред колијевке запаљену свијећу. Да би га навикли да

трпи глад, давали су му погдјекад мање хране, него што треба. По могућности уздржавали су дијете и од плача, јер Шпартанац није смио плакати.

Кад би се дјетету навршило 7 година, давали су га у јавне заводе. У таквијем заводима васпитавало се је око 8.000 Шпартанаца. Сви су се они дијелили на одјељења, по годинама. Свако пак више одјељење дијелило се је на групе. Свака група налазила се је под надзором једнога од другова. Неколико одјељења налазила су се под надзором особитога надзорника, који се је називао *педоном* и обично је имао по једнога помоћника.

Дисциплина у свијема заводима била је врло строга. Све што се је радило, радило се је с том сврхом, да се боље оснажи тијело и дух будућијех грађана. Храна је била врло проста.

Лежали су на стури, коју су сами брали поред ријека. Одијело такође било је просто и није било довољно да очува тијело од утицаја времена: комад платна бацао се је преко лијевог рамена, па преко леђа обмотавао се је испод пазуха десне руке и опет се причучао на лијево рамо. И зими и лети дјеца су ишла боса. Купали су се сваки дан редовно у ријечи. Учили су дјецу да трче брзо, па су их за то погдјекад били прutowима. Највише су хвалили онога, који при бијењу не би јаукнуо. Навикавали су их такође, да подносе врућину и зиму, те су за то ишли у лов по свакојакome времену. Развијали су код младића окретност и лукавство. Овога који би што украо, кажњавали су, али не за то што је украо, него за то, што није умислио сакрити.

Дјеца и младићи морали су се безусловно покоравати старијим. Сваки старији Шпартанац могао је да избије прутом ма какво дијете, кад би га ухватио да чини нешто рђаво, или да се не понаша према старијим као што треба.

Главна занимање младијех Шпартанаца била је гимнастика и војничке вјеџбе. Гимнастичке вјеџбе чинили су у јутру — прије објода и у вече — прије вечере.

Осим гимнастике вјеџбали су се још и у играма. Игре су им биле такође војничке. Најприје се је дијете учило да правилно по такту иде уз пратњу гитаре, или каквог другог инструмента, а доцније су се учили војничкој игри, која је представљала различите војничке покрете, као н. пр. уклањање од непријатељског ударца, одскакање на страну, сагињање к земљи, поскакивање у висину и т. д. Ове су игре често чинили читаве масе заједно и то наоружани и уз пратњу музике. Осим војничкијех игара постојале су у Шпарти још и

тако зване обредне или религиозне игре. У некијема од њих примала су учешће и мушка и женска дјеца.

Ради духовнога васпитања Шпартанци су употребљавали музику и пјевање. Пјевали су у хору и сваки понаособ. Овијем су се будили код младијех Шпартанаца племенити осјећаји и љубав к домовини. Религиозне свечаности праћене су такође пјевањем и музиком.

Читање и писање није улазило у програм шпартанског васпитања, али није било забрањено, да се могу приватно томе научити. За више науке не само да се нијесу бринули, него су неке од њих биле и забрањене. Тако н. пр. забрањено је било учити риторику и говорничку вјештину, јер је сваки Шпартанац морао да се изражава у говору кратко и јасно.

Умно васпитање код Шпартанаца имало је чисто практични карактер. Младиће су учили само оно, што је помагало да се одржи постојећи државни поредак.

Бринући се о васпитању мушкараца, Шпартанци нијесу занемаривали ни васпитање женскијех.

Главна задаћа старе Шпартанке састојала се је у томе, да рађа држави здраве и снажне грађане. Према овоме било је удешено и њихово васпитање. Пошто само здраве и снажне жене могу рађати здраву дјецу, особита је пажња била обраћена да се дјевојке физички развију. Дјевојке су се, као год и младићи, вјецбале у гимнастици, а за та вјецбања била су одређена особита мјеста. Дјевојачко васпитање не само да није чинило да оне постану њежне, него, напротив, оно им је снажило и дух и тијело. Према овоме јасно је, како су се могли изградити онакви силни карактери, које сретамо међу старијем Шпартанкама. Шпартанка је често пута будила код свога сина или мужа јунаштво, прегалаштво и љубав према домовини.

А т и н а.

Васпитање у Атини било је друкчије него у Шпарти. Истина и код Атињана, као и код Шпартанаца, била је васпитању цијељ, да спреми држави добре грађане, али се васпитање код Атињана није налазило у таквој зависности од државе, као код Шпартанаца, — оно је код Атињана било више приватно, него државно. Држава је само водила надзор над васпитањем и бринула се је, да сваки грађанин може добити васпитање, које му је потребито.

Правила за васпитање код Атињана приписују њиховом законодавцу Солону, који је живио у VI. вијеку прије Христа (639—559). год.

Он је држао, да се главна снага државе састоји у томе, да има грађана, који ће бити слободно и свестрано развијени, па је према томе и претписао правила за васпитање младежи.

До седме године атинско дијете налазило се је искључиво под надзором и руководством матере и другижех женскијех у кући.

Неке знатније породице у Атини узимале су Шпартанке за бабице својој дјечи, због тога што су оне биле здраве и добре дојиље. Пошто би се дијете одбило од груди, предавало се је на старање особитој пратиљи, а то је била постарија жена, која се бринула о дјечијој храни и спавању, и која их је пратила, кад су заједно с матером ишла кудгод у госте, или на свечаности. Она им је при лијегању пјевукала уз колијевку различите пјесмице. Дјецу су повијали. Ради сачувања од мађија и злијех очију вјешали су дјецу о врату различне амајлије.

Ради игре и забаве дјеца су давали различите игрице и лутке. Дјеца су увијек ходила обувена. Косе су им завијали, да буду коврчасте и припучали скупопчевијем чешљем.

Кад би мушко дијете навршило 7 год., онда су га записивали у тако звану „бијелу књигу“, и ту је отац полагао заклетву, да је то његов законити син. Од тада је мјесто пратиље или дадиље дијете надзиравао *педагог*. Он је свуда пратио свога питомца, пазио на његово владање и старао се, да дијете што рђаво не учини, а погдјекад и учио га је, али врло ријетко. Ради учења дјеца су обично ишла у школу; школе су у ствари биле приватне, али су се налазиле под надзором градскијех старешина.

Сваки отац морао се је побринути, да му син добије потребито васпитање и да се научи какавгод занат, јер у противном случају отац није имао права, да од сина тражи, да га у старости храни.

Установљеног течаја учења, који би био обвезан за све, није било. Сваки је морао само да учи гимнастику и музику, а колико ће се времена учити, то је зависило од његовијех средстава. Према овоме дјеца богатијех родитеља учила су више, него дјеца родитеља сиромашнијех. У осталом догађало се је чешће, да сиромашна дјеца због прилежности, науче много више, него богата.

Сваки Атињанин који је желио да буде изобразен човјек, морао је проћи течај учења код *граматиста*, течај музике код *гитариста* и течај гимнастике код *педошириба*.

Код граматиста учили су читати, писати и рачунати. Дјеца су најприје учила писмена на памет, затијем су сријецала једносложне и многосложне ријечи, а тек затијем почињала су читати. Дионисије Халикарнаски говори о томе овако: „Кад код нас уче читати, онда најприје уче на памет имена писмена, затијем се упознају с њиховијем обликом и изгледом; даље уче да сријечу, најпослије читају цијеле ријечи и уче нешто о мијењању, броју, акценту и мјесту, које заузима ријеч у реченици; чита се најприје по словима и полагаано, док се не добије навика да се течно чита; уз читање иде и писање. Пошто ученик буде у стању да течно чита, онда учи лијепо читање, по дужини и краткоћи слогова, по акценту, по подизању и спуштању гласа и у опште се пази на то, да читање иде ритмично, звучно и изразито. — За прво читање узима се Омир, а послије се узима Хезиод, Теогнист, Солон и Езоп, — у опште пјесме, у којима се садржи мноштво кориснијех и наравственијех поука и изрека, и у којима се прослављају велики људи, да би се дјеца могла угледати на њихова велика дјела.“

За писање употребљавали су таблице намазане воском, на којима су писали остријем паличицама; други крај паличице био је туп и служио је, да се њим по потреби побрише оно, што је написано. Доцније ушло је у употребу писање мастилом. При учењу писања дјеци се је давао пропис као прегледалица и с њега су прецртавали црту по црту.

На рачунање нијесу обраћали особите пажње. Рачунали су најприје на прсте, а доцније су се вјецбали у рачунању на памет.

Овакав је био течај учења до Персијских ратова, а доцније је програм раширен. Тако н. пр. при читању морали су још и анализирати и објашњавати оно, што је прочитано; уведена је била риторика и дијалектика, а послије Платона уведена је била и геометрија и философија.

Музиком су ишли на то, да оплемене нарав, да развију естетично осјећање и да науче свирати на каквом инструменту, нарочито на лири или гитари, те да би могли и младићи и одрасли људи учествовати у разнијем религиознијем свечаностима. Заједно с музиком дјеца су учила и законе версификације. Осим тога, учили су на памет мноштво пјесама и вјецбали су се у

представама различитијех драма, а тијем се је знатно обogaћавао њихов језик и добијао гipкост и звучност.

У гимнастици почињали су се вјеџбати од 8 година. Какав је значај имала гимнастика код Атињања најбоље можемо видјети из шљедећијех ријечи њиховога законодавца Солона: „За нас, Грке, није доста да останемо онакви, какве нас је дала природа; код нас су за свакога потребите још и гимнастичке вјеџбе, да би се тијем оно, што је од природе добро, учинило још боље, и да би се развиле и појачале и оне способности, које по себи нијесу толико развијене.“

Прије него су се дјеца почињала вјеџбати у гимнастици у школи, морала су се у неколико прије тога вјеџбати и код куће у играма, пливању и т. д.

Осим оваквијех васпитнијех средстава, која смо до сада изложили, код Атињана је васпитно утицала на млађи нараштај још и породица и друштво. Домаћи и друштвени живот код Атињана помагао је, да се код дјеце развије племенитост, учтивост, скромност и уљудност. Чим је дијете почело да што-год разумије, сви који су га окружавли, т. ј. и дадиља, и педагог, и мајка, и отац старали су се о његовом наравственом васпитању: код сваке ријечи и код сваког поступка они су му објашњавали и казали, што је правично или неправично, што је поштено и дивно, што ли непоштено и неваљало и т. д. Младићи су се морали одликовати умјереношћу и скромношћу. Морали су бити умјерени у јелу и пићу, по улицама морали су ићи мирно и уљудно, не гледати на страну и држати руке под огртачем. Било им је забрањено да могу посјеђавати пазар, као и у опште она мјеста, гдје су могли да виде какав рђав примјер.

Осим родитеља и рођака називо је још на владање младића и главни Атински суд — Ареопаг, који је имао право, да младића позове на одговорност, чим би се код њега опазило што-год, што није добро.

Од 18-те до 20-те године младићи атински испуњавали су војничку службу као стража по границама и по градовима, а а од 20 година записивани су у грађански лист као пуноправни грађани и добијали су право гласа.

Чим би Атињанин постао пуноправни грађанин, морао је положити у храму богиње Атине шљедећу заклетву: „Ја никад нећу осрамотити свештено оружје, нити ћу оставити друга у боју, па ма ко он био. Борићу се против свакога за и шу светињу и законе. Желим да оставим послије себе ота-

частво у бољему, а не у горему стању. Добровољно и у свако доба готов сам да се покорим суду и законима и нећу допустити, да их когод вријеђа, или да се ко по њима не управља. Обвезујем се да ћу поштовати светињу вјере и богослужења. Богови нека ми у овоме буду свједоци!“

У Атини се је мало обраћало пажње на васпитавање женскиња. Жене су живјеле у задњем дијелу куће заједно с дјецом и слугама и ту су се занимале домаћим радовима. Ријетко је било у Атини жене, која је умјела читати и писати. Оне нијесу радиле ни гимнастичке вјеџбе, зато су биле слабо развијене и блиједе. Главну пажњу обраћале су оне на спољашњу љепоту, те да би биле што бјеље у лицу и сачувале њежност лица и рука, чувале су се од вјетра и сунца; да би сачувале виткост стаса, једе су мало и стезале су се корсетима. Осим тога оне су се још мазале разнијем руменилом и бјелилом. У вријеме свечаности особито су се китиле и одијевале. Главу су украшавале вијенцима.

Кћери су расле под надзором мајке и училе су женске ручне радове: прести, шити, ткати, вести и т. д. Особита пажња обраћала се је на наравствено васпитање дјевојака: Скромност и поштење сматрали су за најглавније женске врлине; а штедњу и уредно газдовање — за најљепше женске особине.

Ово, што смо до сада рекли о васпитању у Атини, односи се на прва два вијека послје Солонана. Додичије, пошто се је у Атини почео увлачити квареж, васпитање је знатно пало. Стара наравствена начела изгубила су свој значај, а мјесто тога наступила је размаженост и разузданост.

Течај учења такође се је измијенио. Послије политичкога пада Грчке, т. ј. послје Александра Великог, науке и вјештине већ нијесу сматране као општа потреба народна, него су пријешле у тијесни оквир школске поуке. За школску поуку одређен је особити течај, који је установљен у Александрији, а у тај течај улазило је седам наука: граматика, риторика, философија и дијалектика, аритметика, музика, геометрија и астрономија.

Значај Грчкијех пјесника и философа у историји васпитања.

О м и р .

Најважнији и најстарији учитељ старе Грчке био је Омир. У његовијем дјелима нацртан је жијот старе или јуначке Грчке са таквом тачношћу и пластиком, какву још никада нико достигао није. Два главна јунака његовијех пјесама — Ахил и

Улис — јесу истинити типови двају главнијех страна грчкога народнога духа — храбрости и лукавства. Сви доцнији грчки пјесници оснивали су се на Омиру: отуда су узимали своје идеале; његове су пјесме служиле као основ за религиозне представе код Грка; оне су служиле као извор за права и за историју Грчке; оне су сретале дијете у почетку његова васпитања и пратиле су га за вријеме цијелога течаја учења; оне су одушевљавале младеж и потицале на велика дјела; одрасли људи и старци налазили су у њима естетичку насладу и наравствену свјежину. У дјелима Омировим садржи се прави основ за сва времена и за све народе и прави основ за здрави развитак човјечијег духа: — вјештина и наука. Омир није васпитао покољења само свога народа, него је васпитао безброј покољења другијех народа, који су наслиједили грчку образованост. Његова дјела и до дана данашњег може с коришћу читати и дијете, и младић, и старац.

Но и ако је Омир тако рећи бесвјесно постао велики васпитач читавог човјечанства, грчки су философи свјесно скретали овоју мисао на разна васпитна питања, од којих мање или више зависи живот свију. Ма какви били резултати, до којих су дошли грчки философи у поменутијем питањима, они су веома важни за Историју Педагогије као покушаји човјечанства, које тек почиње да се буди, да се одреде више цијељи васпитања и да се нађу средства, помоћу којијех се те цијељи достићи могу. Осим тога, неки грчки философи били су и сами учитељи, те су установили различите методе, које имају значаја и у савременој Педагогији.

П и т а г о р .

Питагор се је родио 570 године на острву Самосу, а доцније је стално живио у Кротони, у јужној Италији, или Великој Грчкој. Он је основао особиту философску школу и имао је велики утицај на грчко васпитање, премда је врло трудно рећи, што од онога учења, које се приписује Питагору, припада њему самоме, што ли пак његовијем ученицима.

Основна идеја Питагорејаца била је идеја мјере и хармоније; та им је идеја служила и као принцип практичног живота и као највиши закон васионе. Они су сматрали васиону као једну симетрички уређену цјелину, у којој су све различности и супротности хармонично међу собом уједињене. У практичном животу Питагор и његови ученици ишли су на то, да помоћу мудрости и врлине дођу до потпуне среће, да

се узвесе до праве и чисте наравствености и да на дјелу остваре оно, што има божанственога у унутрашњој природи човјековој.

Ова школа морала се је оснивати на хармонији мисли, осјећања и жеља, и морала је изгледати као једна велика породица, која је основана на начелима наравствене равнотеже. Због овога строго су испитивали ученике, прије него су их у школу примали. Питагор није примао у школу никога прије, него би пажљиво проучио и разгледао његову главу и сву спољашност, и што не би из његовога владања упознао његов карактер и способности за развијање. Пошто би ученик био примљен, морао је провести три године у ћутању, као испушеник. У овоме периоду ученици нијесу могли видјети свога учитеља, јер и за вријеме лекција одвојен је био од њих особитом завјесом. Тек послје овога искушења ученици су се могли дружити са својим учитељем, записивати оно што чују од њега, исказивати своје мисли и молити га, да им објасни оно, што не би разумјели. Мудрост, која се је предавала Питагорејцима, састојала се је у строгој наравственој науци (етици), која се је излагала у форми изрека (афоризама; сва пак ова наука о наравственој науци носила је на себи строго религиозни карактер. Питагор је хтео да помоћу религије измени живот човјечанства и да његова школа постане расадник скромности, умјерености, одважности, реда, поштовања власти, вршења закона, вјерности у дружби, поштења и свију онијех врлина, које мора да има сваки прави Грк. Због овога он је придавао велики значај *музици*, јер она ублажава страсти и облагоурађује осјећање и нарав човјекову; тако исто придавао је велики значај и *математици*, која дисциплинира дух учеников и навикава га на строго-научан рад.

Главна цијељ, како Питагорина, тако и његовијех ученика била је та, да се постигне душевна хармонија и унутрашњи душевни мир,

Чланови овога удружења морали су живјети међу собом у љубави, а млађи морали су слушати савјете старијих. Они нијесу смјели ни у шали варати један другог, јер је „сваки наш друг, — говори Питагор, — наше друго ја.“ Унутрашње уређење удружења морало је наликовати на уређење васионе, т. ј., морала је међу њима владати слога, јединство и најчистија хармонија; љубав и доброжелатељство морали су ту да господаре, а свађа и срџба није ту смјела имати мјеста. — Хармонија међу тијелом и духом; хармонија међу разумом, осјећањем и вољом; хармонија међу родитељима и дјецом; хармонија

међу свијема људима у духу љубави и пријатељства; најпослије, — хармонија међу људима и боговима — ето то је оно, што је желио да постигне Питагор.

Његове васпитне идеје пријешле су из Кротоне и у осталу Грчку.

Сократ.

Сократ је живио у оно вријеме, кад се је у Атини почео био развијати квареж, и кад су неки философи, полазећи с те лажне мисли, да је добро оно, што сваки човјек за себе држи да је добро, или, како су они говорили, да је „човјек мјера свију ствари,“ почели рушити начела наравствености и религије. Они су проповиједали такве идеје, да је човјек, благодарећи њима, постајао равнодушан и према религији, и према закону, и према правци и према добру. Ови философи називали су се *софистаи*. По њиховој науци све ствари су онакве, какве се коме чине, а опште истине нити има, нити може биги. Сократ се је читавога свога живота старао, да изобличи науку софиста и да даде својим земљацима узвишеније мисли, како о наравственом достојанству човјековом, тако и о правој срећи његовој, о божанству и о загробном животу.

Сократ се је родио 469 год. прије Христа. Отац његов био је кипар, а мајка — бабаца. У младости он се је с вољом занимао занатом својега оца, али га је доцније напустио. Он је учествовао у Пелопонеском рату. У зрело доба он се је посветио на то, да учи своје земљаке и да размишља о различитијема философскијема питањима.

Сократа правично називају највећијем философом старога доба. За своју мудрост он је обвезан само самоме себи и своме неуморноме размишљању. И ако је био најмудрији између људи, опет је био врло скроман и врло се је строго према себи односио. За себе је он говорио, да зна само то, да ништа не зна. У карактеру његовом биле су уједињене све најљепше човјечанске црте. „Он је био тако побожан, говори Ксенофонт, да никада ништа није радио без савјета богова; тако правичан, да никога није вријеђао, па ни у најмањој ствари; тако је умио да влада собом, да никада није предпоставио оно што је пријатно, онемо што је добро; био је тако паметан, да се никад није варао и да је увијек разликовао оно, што је боље, од онога што је горе.“

Он је вјеровао у једнога, премудрога Бога, који се показује у човјечијем разуму и свијести. Вјеровао је такође и у бесмртност душе. Праву срећу налазио је једино у таквом

животу, који иде путем врлина и правде. Он је говорио, да се највише уживање човјеково састоји у строгом вршењу својих дужности и непрестаном наравственом усавршавању. Сви људи траже срећу, али многи од њих, по незнању, пођу лажнијем путем и покваре се, те баш онда, кад мисле уредити своју срећу — руше је.

Сократ је желио, да ове идеје усвоје и његови земљаци. Да би ово достигао, он их је почео учити, али није догматички излагао своје мисли, него се је старао, да помоћу zgodнијех питања побуди дотичне идеје у свијести онијех лица, која су с њим бесједовала.

У својјема разговорима он није полазио од онога, што је опште или од правила, него је полазио од појединијех случајева или примјера, па је доводио свога сабесједника, да на основу њих изведе општа правила. Он је увијек своје разговоре удешавао према разумијевању онога, с ким разговара, и узимао је примјере из оне средине, која је томе лицу најбоље позната; због овога су га његови савременици корили и говорили, да он увијек разговара о магарцима, пињатама, мајсторима и т. д.

Кад је почињао да говори, увијек се је показивао као да не зна и као да жели, да га његов сабесједник чему год научи.

Он му је давао разна питања и тијем га изазивао, да своје мишљење исказе. Пошто би чуо мишљење свога сабесједника, онда му је, ако је било погрешно, доказивао неоснованост тога мишљења и доводио га до тачнијих појмова.

Према овоме, Сократ се је служио тако званијем евристичкијем, или сократскијем методом, који је доцније примијењен и у школи.

Он није имао особитога мјеста, у коме је учио, или особите школе. Он је учио свуда и свакога, ко је хтио да га слуша. Разговарао је с мајсторима, цревљарима, земљорадницима, трговцима и т. д., а увијек је своју бесједу удешавао према степену развића онога, с ким разговара.

Сократ је остао вјеран својјем благороднијем и високонаравственијем начелима до краја свога живота. Кад му је било 70 година, непријатељи га опану пред судом, да не признаје народне богове и да квари младеж. На суду се он није правдао, него је мјесто тога савјетовао судијама, да буду правични. Осудили су га на смрт и допустили су му само, да може још 30 дана разговарати са својјем ученицима у тамници. Његови пријатељи и ученици молили су га, да бјежи, и удешавали су

му за то згодан случај. Он је одбио њихову молбу, говорећи, да му дужност налаже, да се покори вољи народној, коју су изрекле судије, као законити народни представници. Послије 30 дана он је попио чашу отрова 399. год. прије Христа.

П л а т о н.

Платон је био ученик Сократов; он је изложио педагошке идеје својега учитеља и проширио их је својим педагошкијем идејама.

Међу основнијем идејама, које су проведене у његовијем философскијем дјелима, налази се идеја о томе, да је душа човјекова бесмртна и да је постојала и прије, него што се је с тијелом саставила, и да је човјек, као разумно биће, способан да усвоји врлине и да се усавршава. Још прије, него што се је човјек родио на свијет, душа је његова била одарена општијем идејама, које се рођењем помрачавају. Васпитањем и науком могуће је поново освијетлити и разјаснити те идеје, те чим их човјек више разјашњава и освјетљује, тијем се више приближава божанству, а у томе се и састоји највећа срећа за њега. Према овоме васпитање и наука јесте пријека потреба за човјека.

Главну бригу о васпитању народа треба да води влада и држава. То је највиша и најсветија њихова дужност. Од правилнога васпитања зависи напредак државе и срећа свију њенијех становника.

Начин васпитавања, који предлаже Платон, наликује на онај, који је био код Шпартанаца. Васпитању је задаћа, да навикне младеж на уредан живот и да развије код њих такве склоности, које ће они сами, кад одрасту, одобрити и видјети, да су их још у младости навикли да љубе оно, што заиста заслужује да се љуби, а да мрзе оно, што заслужује да се мрзи. Из овога се види, да је у васпитању Платон давао велики значај навикама.

Наравственост јест главно у васпитању, с тога се не смије дозволити ништа, што би могло скренути човјека с пута истине, или увриједити његово наравствено осјећање, или скренути његову вољу с пута врлине и правичности. Ридитељи, говори Платон, не морају оставити својој дједи у наслједство гомиле злата, него наравствено благо скромности и страха, да не пану у неваљалство.

Васпитање се мора почети одмах послије рођења, а у првијем годинама мора се највише пажње обраћати на физично

васпитање. Платон савјетује да се дијете повија, да се по могућности чешће носи на рукама, нарочито на чистоме ваздуху. Не треба дјецу мазити, јер им то учини да постану несносна, раздражљива и осјетљива за најмању ситницу. Но не треба се ни одвећ строго понашати према њима, јер тијем она постану малодушна, страшљива и неспособна да опће с другијема људима.

Треба се бринути, да се очува код њих весела нарав и једност духа.

Од треће до шесте године дјеца се забављају играма, које она сама измишљају. У играма дјечијим огледају се њихове склоности, због тога се може по играма одредити, к чему је дијете склоњено и у чему га треба поучавати. Помоћу игара могу се дјеци дати и нека познања, а такође играма се може утицати и на њихов карактер.

Послије шест година мушку и женску дјецу треба раздијелити, те почињу да уче оно, што коме доликује.

Платон захтијева, да поука и васпитање хармонично развију све стране човјекове природе. Једнострано васпитање шкодљиво је. — Сама гимнастика, по Платону, учини те човјек постане груб и неосан; *САМА НАУКА* и вјештине учине, те младеж постане слаба и сувише нежна.

Од свију предмета *Платон* највише васпитнога значаја придаје математици и музици. Математику он цијени тако високо због тога, што одвраћа човјека од нога, што је чулно, и води га к ономе, што је духовно; музику због тога, што она упућује човјека к ономе, што је добро и дивно.

Платон захтијева да се чита свјесно, да се објашњава и сравњује оно што је прочитано, и да се у опште при читању разбуђује моћ мишљења.

Платон налази, да се образовање не састоји у многостручности знања, него у јасности, сталности и систематичности онога, што се зна. Према овоме наставник мора употребљавати сва средства, да знање његовијех питомца буде колико је могуће јасније и разумљивије.

Утицај наставника на своје питомце не мора се оснивати на страху од казне, него на личном авторитету наставника; за то сваки наставник треба да се стара, да га стече.

А р и с т о т е л о .

Аристотело је био ученик Платонов, али се правац његове философије разликује од правца философије Платонове. Платон

је у својој философији ишао од општијех идеја к јединичнијем случајевима или фактима. Аристотело, напротив, ишао је од јединичнијех факата к општијем закључцима.

Аристотело се рачуна као највећи научењак старога свијета. Он не само да је знао све науке онога доба, него их је још обогатио и проширио својијем научнијем радом. Дјела Аристотелова имала су огроман значај не само у оно доба, него и у будуће вијекове.

Аристотело, као год и Платон, држи, да се једна од главнијех брига државе састоји у томе, да се стара о васпитању својијех држављана. Политичко благостање државе зависи од степена васпитања њенијех држављана. Без васпитања човјек не може бити добар грађанин. У свакој вјештини има по нешто што треба усвојити учењем и навиком, па тако исто и у вјештини да се поштено живи потребито је знање и навика.

Аристотело је држао за поштен живот онај, који се управља по захтјевима правичности и здравог разума.

Васпитање мора бити доступно за свакога, и нико се не смије уклањати од тога, пошто свако жели да *постане добар грађанин*.

Васпитање се састоји у навикавању и поуци, што мора увијек ићи нераздвојно и то тако да прво увијек мора предходити пошљедњему. Тек пошто душа усвоји извјесне добре навике постаје способна, да прими извјесна наравствена правила и да та правила имају на њу благотворан утицај.

За првијех пет година живота главна пажња мора се обратити на физично развиће. У то доба не смију се давати дјетету никакви тежи радови. Но не ваља ни то, да дјете буде остављено без икаква посла. Најприроднији рад дјечији у то доба јесу игре, које морају бити слободне и одговарати дјечијим склоностима.

Пошто се дјеца одликују великом способношћу за примање и подражавање, треба уклањати испред њих све оно, што би им могло дати рђав примјер. Треба им приповиједати само такве приче, које нијесу у стању да помраче њихово чисто и свијетло расположење.

Шесте и седме године дјеца се навикавају мало по мало на оно, што ће доцније учити. Осме године почиње се учење. Поред гимнастике и музике, Аристотело меће још на прво мјесто граматику и риторику. Математици он не даје великога значаја као Платон, јер она не учи наравствености и не утиче на естетичко осјећање питомца. Напротив, философију и поли-

тику Аристотело цијени високо. Ову потоњу он препоручује зрелим људима, а не младићима, код којих се још нијесу страсти уталожиле.

Дјевојке, по мишљењу Аристотела, морају добити друкчије васпитане него младићи, јер се оне одликују од младића не само по својим природним способностима, него и по својему назначењу на земљи.

Аристотело је показао свој практични педагошки рад васпитавајући Александра Македонскога, којему је он био савјетник и доцније, пошто га је престао васпитавати. Осим тога он је предавао и у атинском Лицеју.

Васпитање код старијех Римљана.

Брига о васпитању дјеце код старијех Римљана спадала је на породицу. Стара римска породица била је основана на строго наравственијем начелима и била је врло подесна за васпитавање дјеце. Жена, као мајка у породици, заузимала је врло почасно мјесто, а тако исто она се је високо цијенила и поштовала и у друштву. Брак су сматрали као свештену установу, а раскидање брака било је непознато старијем Римљанима. Родитељи су имали велику власт над дјецом, па и пошто би ова одрасла. Отац је могао заложити својега сина, а тако исто могао га је и продати до три пута, ако би овај после првог продавања опет њему у руке допао; могао га је приморати да врши какву тешку работу, затворити га у тамницу, па му и живот одузети.

Но поред свега тога што је отац имао тако велику власт над дјецом, он се је њом користиовао човјечно. Природна љубав према дјеци уздржавала је родитеље, да се понашају према њима сувише строго, и потицала их је, да се брину о њиховом васпитању.

Чим би се дијете родило, метали су га на таван, а отац је долазио и узимао га на руке, доказујући тијем, да он то дијете признаје за своје. Осми дан по рођењу надијевали су име женској дјеци, а девети дан — мушкој. Тај дан провођен је у породици свечаво: приносили су жртве и призивали благослов богова на дијете.

Мајка је водила бригу о почетном васпитању. Њој је помагала у почетку дојиља, а доцније, пошто би дијете одбила од груди, мјесто дојиље узимали су нарочиту пратиљу. Она је имала велики утицај на дјецу, нарочито на дјевојчице, но главни утицај на дијете имала је мајка. Овијем се објашњава